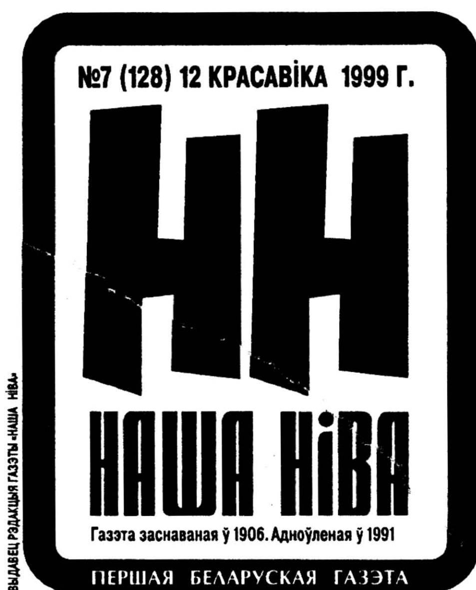

ВЫДАВЕЦ РЭДАКЦЫЯ ГАЗЭТЫ «НАША НІВА»
HTTP://MEMBERS.XOOM.COM/NASA_NIVA

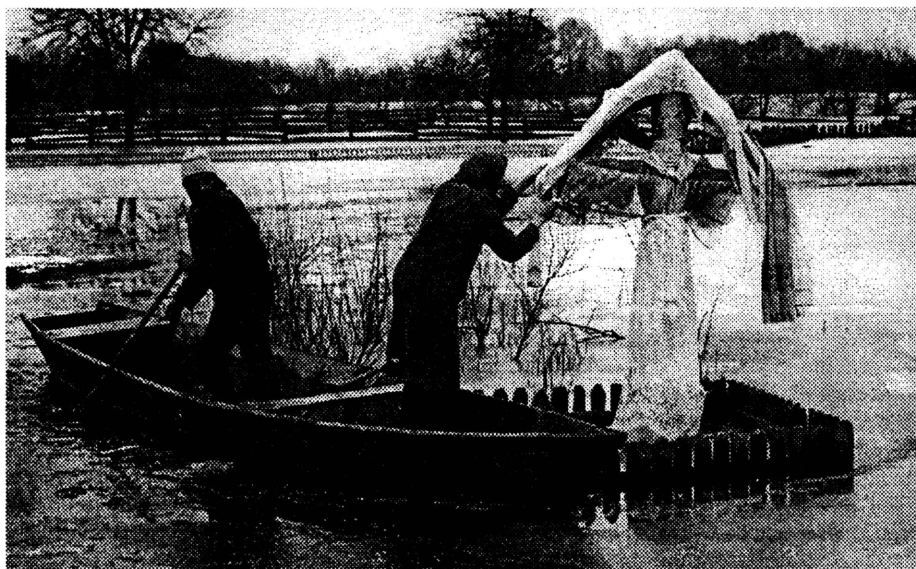
НЕРЭЛІГІЙНАЯ НАЦЫЯ

Тэма нумару

Ёсьць заканамернасьць у тым, што, пішучы з нумару ў нумар пра беларускую праўду і крыўду, пра нашы філіі і фобіі, мы міжволі падступаемся да мяжы ўсьвядомленага і патаемнага, калі сэнсы перастаюць разумецца, а могуць толькі адчувацца ў глыбіні душы. Гэта ўжо тая сфэра, дзе пануе не навука, а рэлігія. Пашыранае меркаваньне пра нерэлігійнасьць беларусаў ідэнтычнае думцы пра тое, што беларусаў мала абыходзіць незалежнасьць іхнае краіны. Іншымі словамі, адносіны да Веры і Свабоды супадаюць. І тут адразу згадваецца адказ на пытаньне — а чаму нашыя суседзі — літоўцы або палякі такія ўпартыя ў адстойваньні свае незалежнасьці? Ды таму, што ў іх ніколі, нават у камуністычныя часы, не перарывалася традыцыя касьцёлу. Зь іншага боку атэізм расейцаў і далучаных да іх беларусаў не дапускаў памкненьня да незалежнасьці...

Адзін калега ў адказ на такія мае развагі прывёў у прыклад статыстычна нерэлігійныя нацыі старое Эўропы, накшталт галяндцаў або швэдаў. Маўляў, працэнт вернікаў там меншы за працэнт нявернікаў і працягвае зьмяншацца. Але зноў жа гутарка ідзе пра патаемнае, а не пра тое, хто кажа, што Бога няма, а хто — што Бог ёсьць, хто ходзіць у царкву, а хто ня ходзіць. Самы зацяты дэкляраваны атэіст можа ў душы сваёй шчыра верыць і наадварот. Тут як у знакамітым эпізодзе зь фільма Андрэя Таркоўскага «Сталкер». Памятаеце, як Сталкер тлумачыць, чаму Дзікабраз павесіўся? Ён у Зону ішоў за брата прасіць, а яго грашыма заваліла. Бо ў Зоне толькі самыя патаемныя жаданьні збываюцца. Я думаю, што кожны сучасны галяндзец або швэд у працэсе ўзгадваньня абсалютна нясьведама атрымаў і пачуцьцё Бога, і пачуцьцё Свабоды. У выглядзе таго самага патаемнага жаданьня.

Працяг на старонцы 8

здымак Анатоля Клешчука

ВАЙНА, ВЫГОДНАЯ ЎСІМ

Ці то гэтыя людзі да сёньня ваююць зь немцамі, ці то змагаюцца з амэрыканскім імпэрыялізмам і кітайскім гегеманізмам? — думаеш, чытаючы гнеўныя заявы Саюзу Пісьменьнікаў або калектыву станцыі штучнага абсемяненьня калгасу-камбінату «За мір» з асуджэньнем натаўскіх агрэсараў. Афіцыйная інтэлігенцыя дружна падтрымала афіцыйнага прэзыдэнта і ягоную думку пра неабходнасьць узмацненьня барацьбы за мір. Толькі што апошні разумее пад гэтым эскаляцыю гонкі ўзбраеньняў, нянавісьці да ўсіх «неправаслаўных народаў» і вынішчэньне ўнутраных саюзьнікаў замежных ворагаў, а першая соладка згадвае адказную працу ў Фондзе міру, Камітэце абароны міру, Таварыстве дружбы з замежнымі краінамі і Клюбе інтэрнацыянальнай дружбы імя Садакі Сасакі. Мітрапаліт Філарэт узгадаў, што за вялікі ўклад у справу ўмацаваньня міру яго ў свой час узнагародзілі ордэнам Дружбы Народаў, і таксама выступіў з заявай па Югаславіі. Дзіўнае супадзеньне, — калі расейскія генэралы спрабавалі сьцерці з мапы Джахар-Калу, каб ваенны трыюмф над «чарнаж...пымі» дазволіў засьпіртаванаму Ельцыну захаваць свой пасад на другі тэрмін, дык і NATO партнэрствавала дзеля міру, і мітрапаліт Філарэт, і станцыя абсеменяненьня маўчалі, як вады ў рот набраўшы.

Працяг на старонцы 4

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

Велікоднае пасланьне айца Аляксандра Надсана, апостальскага візытатара для беларусаў-каталікоў Усходняга абраду

Улетку мінулага году я атрымаў у падарунку крыж, аплецены, быццам цярновымі галінкамі, жорсткай вяроўкай зялёнага колеру, на якой квітнеюць пышныя ружы. Прыслала яго зь Беларусі маці аднаго хлопчыка, які памёр на лейкоз.

Я добра памятаю гэтага мілага і вясёлага хлопчыка, які раней быў у нас на адпачынку разам з групай іншых беларускіх дзяцей. Нішто тады не прадказвала, што ягонае жыцьцё абарвецца так хутка.

Працяг на старонцы 3

ПЕРАЕХАЛА КАМБАЙНАМ

Чэскі пісьменьнік Мілан Кундэра сказаў: «Змаганьне чалавека з уладаю — гэта змаганьне памяці з забыцьцём». Над Беларусяй пануе забыцьцё, бо ўсё дыктуе ўлада. Яшчэ адна славянская сястра можа далучыцца да сям'і, якая ня мае бацькоў і нагадвае фіктыўны шлюб, заключаны дзеля атрыманьня ці ўтрыманьня жытла. Што ёсьць вялікай рызыкай для нашай сінявокай краіны, якая так удала хавае пад навязанай і прынятай рахманасьцяй спароджаны адно эмоцыямі ваярскі дух. Калі я думаю пра магчымыя наступствы рэальнага ўвязваньня Беларусі ў ваенны канфлікт на Балканах, я, халадзеючы, згадваю словы прэзыдэнта Лукашэнкі, сказаныя пад Берасьцейскай крэпасьцю у 1996 годзе — 55-ю гадавіну пачатку чарговай бязьлітаснай для нашай зямлі вайны — «Яны (абаронцы берасьцейскіх муроў) памілі за рускія бярозы...» Змаганьне памяці з забыцьцём. Пераважная думка ў беларускім грамадстве: этнічныя чысткі — кепска, бамбардаваньне — кепска, нас гэтая вайна не павінна тычыцца. Аднак Беларусь у ёй ужо атрымала сваю пэўную ролю. Пакуль што параўнальнагістарычную.

Працяг на старонцы 4

Новая кніга выдавецтва «Наша Ніва»

Аляксандар Лукашук

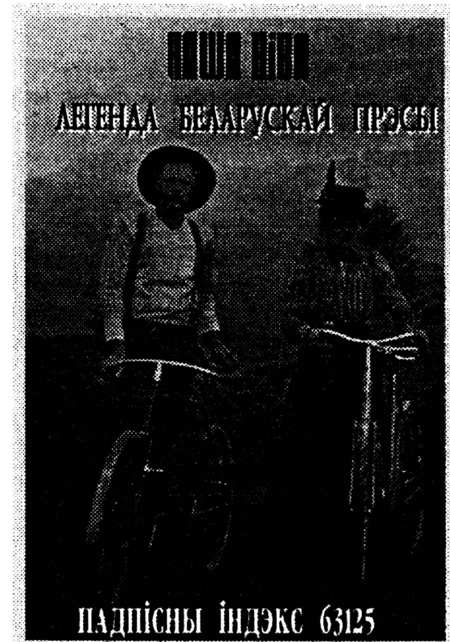
У ФІЯЛЕТАВАЙ НОЧЫ ВУГАЛ КРЫЛА

Дакумэнтальная проза

Кніга раскрывае фізыялёгію і норавы савецкай сыстэмы. Працуючы ў галоўнай партыйнай газэце "Звязда", аўтар шмат назіраў за паводзінамі вялікага і малога начальства, а таксама звычайнага «гома савэтыкуса». Падзеі кнігі разгортваюцца за фасадам пампэзнай камуністычнай ідэалёгіі, дзе пануюць амаралізм і п'янства, дзе сплятае свае інтрыгі КГБ і няма свабоды.

Аляксандар Лукашук (нар. 1955), працаваў перакладчыкам, журналістам, у дакумэнтальным кіно (Дзяржаўная прэмія за фільм «Дарога на Курапаты», 1994). Аўтар кніг «Зьдзек», «Філістовіч. Вяртаньне нацыяналіста», «За кіпучай чэкісцкай работай» (міжнародная прэмія Беларускага Пэн-Цэнтру, 1998). З 1993 — на Радыё Свабода.

Васіль Быкаў

БАЙКІ ЖЫЦЬЦЯ

трыпціх

1.СТРАХ

Самай шаноўнай сьвятыняй у гэтай краіне з часоў векапомнай даўніны быў невялічкі, упрыгожаны маляўнічым росыпісам ды інкрустацыяй керамічны гаршчэчак, у якім захоўваўся Страх.

Страху таго з простых сьмяротных ня бачыў ніхто. Дзень і ноч яго ахоўвалі пяць чалавек сьвятароў і пяць ваяроў, і ўсе ведалі пра яго незвычайную страхавітую сілу. Менавіта з тае прычыны людзі тамтэйшага краю і зваліся страхавітамі. Некалі за керамічны гаршчэчак біліся ў двубоі галоўны сьвятар племя і ягоны супернік — ваяр. Ведама ж, перамог сьвятар, бо ён ужо валодаў Страхам, а ягоны супернік — толькі мячом. Але меч — слабы сродак перад магутным Страхам.

Імя галоўнага сьвятара, які ўзяў на сябе ўсю ўладу ў краіне, было Галабурдахам. Пасьля сваёй перамогі ён яшчэ больш, чым раней, усталяваў культ Страху. Зь ягонага загаду ў самым цэнтры сталічнага паселішча збудавалі мармуровы палац — для яго самога і для Страху. Была створана адмысловая сотня з ваяроў, сьвятароў і таемнікаў, якія дбалі пра бясьпеку Страху і Валадара заадно. Сярод улады і падуладных на той час запанавалі мір і згода, ніхто не адважваўся выступіць супраць Галабурдахама. Ніхто ня мог пра тое нават падумаць — такая вялікая была пераканаўчая сіла Страху. Калі здараліся якія непарадкі ў правінцыях, напрыклад, недабіралі падаткі, туды скіроўвалі ўзброеную каманду, вядома ж, у суправаджэньні магутнага Страху, і падаткаў зьбіралі нават больш, чым было патрэбна. Аднойчы ўзьнік памежны канфлікт з суседняй дзяржавай і пачаліся перамовы, якія трывалі чатырнаццаць тыдняў запар. І ўсё бяз выніку. Тады Валадар Галабурдахам скіраваў туды свайго сілавога міністра са Страхам у вазку. Перамовы хутка скончыліся з посьпехам для страхавітаў.

Правіцелі краіны на чале з мудрым Галабурдахамам вырашылі збудаваць для Страху яшчэ лепшы, надзвычайны архітэктурны ансамбаль побач з ранейшым, які цалкам заняў Валадар. У дзень пераносу Страху ў новую шыкоўную будыніну далі салют з 101 гарматы. Той дзень быў названы Днём Дзяржаўнага Страху — галоўным сьвятам дзяржавы.

Зь цягам часу сама сабою склалася адмысловая нацыянальная ідэалёгія, заснаваная на дактрыне Страху. Усе зьявы і ўчынкі ўспрымаліся і расцэньваліся цяпер паводле старажытных законаў Страху. У філязофіі запанаваў накірунак страхалёгіі, які неўзабаве саступіў месца страхафіліі. Ідэальным грамадзянінам стаў страхавіты грамадзянін, які ўсяго баяўся. Менавіта такі вобраз запанаваў у тэалягічнай літаратуры і мастацтве графіці. Рэлігія страхалюдзтва стала надзвычай папулярнай сярод вернікаў і займалася адкармленьнем іх у духу бязьмежнага, богададзенага Страху. Пабудавалі безьліч храмаў, малельняў і нават даволі добраўпарадкаваных на маляўнічай прыродзе летнішчаў-скітаў з саўнамі. Гэтыя апошнія былі вельмі папулярныя сярод вернікаў усіх саслоўяў ды асабліва — іерархаў. Казалі, з тае прычыны, што ў найбольшай меры адпавядалі патрабаваньням ідэі Страху.

Працяг на старонцы 13

ПАКУЛЬ НЕ СЬЦЯМНЕЛА

Мая родная школа знаходзіцца ў мястэчку Ўручча. Так, так. У тым мястэчку, дзе жыве пісьменьнік Валянцін Акудовіч, дзе ў час слоты з-за туману ня бачна суседняга дому, і дзе тры (ці чатыры) падлеткі зрабілі сабе сьмерць за гэты навучальны год. У нашым мястэчку заўсёды ў тэму будзе гучаць «Лалалала». Пра школу я нічога новага не скажу, але маўчаць таксама ня буду. Кажуць, што любоў да адукацыі залежыць ад настаўнікаў. У нас гэтага дабра не бракуе: ад тых, хто чытае «Нашу Ніву» да тых, хто з імпэтам будзе распавядаць табе пра тэорыі Маркса. Усіх іх яднае адзінае — сымболіка (ну, ведаеце, якая) ў кабінэтах ды страх перад начальствам. Размоваў пра «палітыку» яны ня любяць (апроч старых камунякаў). Дык вось, пра настаўнікаў. Вельмі цікава, чаму яны могуць нас навучыць, якім ідэалам, калі за іх сьпінамі на сьцяне заўсёды вісіць фальшывая сымболіка. Няма ў школе праўды. А можа, і ня трэба журыцца. Хадзілі ж у школу нашыя бацькі, і мы таксама павінны цяпер трываць. А потым настане чарга нашых дзяцей... Часам я прыходзіў са школы, клаў ногі на батарэю ды глядзеў у неба. Пакуль не сьцямнее. Не, гэтая сыстэма даўно ўжо згніла, і яе трэба мяняць.

Вячаслаў Ціхановіч, Менск

ФІЛЬМ УЛ.КОЛАСА Ў ТАРОНТА

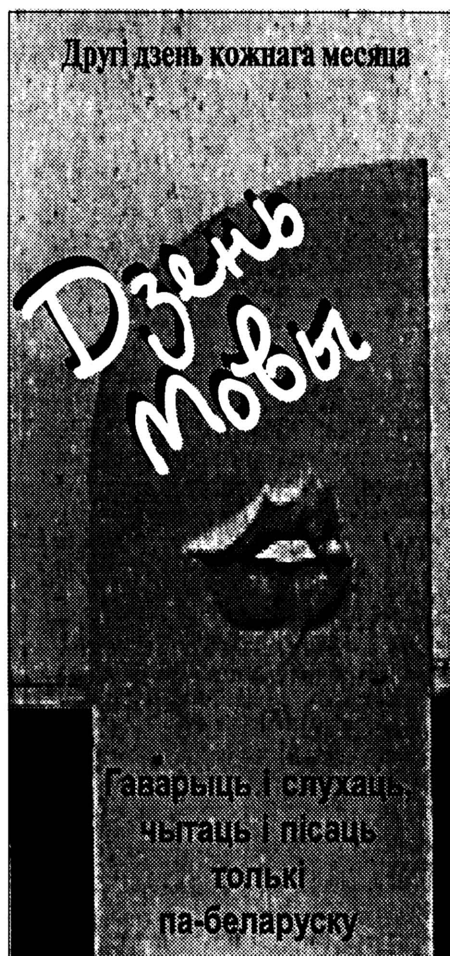
Пад час урачыстага сходу беларусаў канадзкай правінцыі Антарыё ў Таронта з нагоды 25 Сакавіка адбылася незвычайная падзея: высьвятленьне фільму Ўладзімера Коласа пра беларускае мастацтва й мастакоў Беларусі.

Старшыня Рады БНР Івонка Сурвіла прадставіла прысутным сп. Коласа. Расказала, што, між іншага, ён быў арганізатарам ды дырэктарам Беларускага Ліцэю ў Менску. А фільм, які мы мелі шчасьце пабачыць, выбраны на Міжнародны Фэстываль Фільмаў аб Мастацтве ў Манрэалі.

Прамаўляў і сп. Уладзімер Колас. Гаварыў ён пра свой фільм, дзякаваў беларускаму грамадзтву Канады за тое, што фінансава памагло яму прыбыць на Фэстываль, ды за магчымасьць адведаць у Вікторыі Міжнародны Інстытут, у якім, дарэчы, дзякуючы стараньням сп. Коласа, будзе студыявацца і беларуская моладзь.

Урачысты Сход закончыўся агульным адсьпяваньнем Беларускага Нацыянальнага Гімну «Мы выйдзем шчыльнымі радамі».

Др. Раіса Жук-Грышкевіч, Бэры—Таронта

ПРАТРЫМАЛІ СЕМ МЕСЯЦАЎ І ВЫПУСЬЦІЛІ

29 сакавіка адбылося вырашальнае паседжаньне ў справе Ўладзімера Плешчанкі, старшыні Віцебскай Рады БНФ. Яго абвінавачвалі ў дзёрзкім разьбіцьці бюсту Суворава.

У.Плешчанку арыштавалі 2 верасьня 1998 году, празь дзень пасьля здарэньня, адказнасьць за якое ўзяла на сябе група вызвольнага руху пад кіраўніцтвам Мірона. Сем месяцаў старшыня Рады «Выбар» сядзеў у вязьніцы.

Заслухалі сьведкаў. Барыс Хамайда цалкам пацьвердзіў паказаньні У.Плешчанкі адносна іх сустрэчы ў ноч на 1 верасьня з падпалкоўнікам Заблоцкім. Юрась Карпаў патлумачыў, што Заблоцкі хлусіць, калі сьцьвярджае, што бачыў яго а палове на трэцюю начы разам з Хамайдам і Плешчанкам, бо сам Карпаў у гэты час працаваў у іншым раёне гораду. Тое, што пачало адбывацца ў зале пасьля перапынку, нагадвала ня вельмі дасьціпную камэдыю. Адвакат У.Плешчанкі, сп.Шайкевіч, пажадаў зірнуць на гумовыя боты, нібыта ўзятыя ў абвінавачванага. Калі іх прынесьлі, высьветлілася, што іх памер не адпавядае ні толькі назе Плешчанкі, але й таму гіпсавому зьлепку, які, фактычна, стаўся прычынаю шматмесячнага ўвязьненьня. І ўрэшце, пры супастаўленьні ботаў няўзброеным вокам заўважна, што яны з розных параў: рознага памеру, неаднолькава зношаныя, адзін з цёмнай, другі амаль зь белай унутранай паверхняй. Пасьля гэтага судзьдзя Ал.Абашын папрасіў бакі выказацца адносна магчымасьці завяршэньня справы. Усе сталіся адзінадушнымі ў тым, што з-за шматлікіх недакладнасьцяў справу нельга завершыць у гэты ж дзень, але У.Плешчанка мусіць быць вызвалены з-пад варты пад подпіс аб нявыезьдзе. Сам У. Плешчанка заявіў, што, калі яго неадкладна не вызваляць, ён змушаны будзе пайсьці на галадоўку.

Дык жа пастановаю суду справу накіравалі на дарасьсьледаваньне, а абвінавачванага вызвалілі з-пад варты проста ў зале суда. Каб жа шчэ далейшае сьледзтва высьвятліла ня толькі абставіны дэмантажу бюсту, але й чаму У.Плешчанку прыйшлося сем месяцаў мардавацца за кратамі.

Камунікат Віцебскай Рады БНФ

Дабрыдзень, «Наша Ніва»!

Сяргей Паўлоўскі ў нумары за 29 сакавіка перахапіў мае развагі, разьвіўшы іх, праўда, крыху ў іншым накірунку.

Столькі ў Беларусі напладзілася фондаў, а краіну нашу быццам закансэрвавалі ў далёкім, але яшчэ памятным мінулым. Некалі было толькі адно Таварыства аховы помнікаў і бюро прапаганды пры ім, а наколькі больш удавалася зрабіць! Крыху пазьней пачало дзейнічаць Беларускае аддзяленьне Савецкага фонду культуры, і адраджэнская эліта перацякла туды, каб працягваць асьветніцкую дзейнасьць. З тае пары на ўспамін застался показка-быль.

Калі абмяркоўвалі пералік магчымых акцыяў новаств珠ранай арганізацыі, сп. Марачкін выказаў прапанову зладзіць выставу маляваных дываноў. Фондаўскі дзеяч Валяеў пацікавіўся: «А сколька іх у вас?» Марачкін прыкінуў і налічыў крыху больш за сорак, на што Валяеў глыбакадумна і шчыра зьдзівіўся: «Большэ сарака діванов? І где жэ вы іх храніте?» Гэта толькі адзін штрых да тае атмасфэры, у якой даводзілася працаваць.

Але ж тады адчуваўся вялікі аптымізм, бо была ў людзёх тады нейкая еднасьць, у тых, якія працавалі на беларушчыну; а з другога боку, адраджэнцы былі і высокаадукаванымі, і высокамаральнымі. Яны браліся за любую, нехай мазольную і някучную, працу. З канца семідзясятых на адукацыйны цэнз адраджэнцаў мусілі меркавацца і ўлады. Выяўляць сваё невуцтва стала нямодным. Гэта таксама прыносіла плён.

Праходзілі канфэрэнцыі ў сп. Церашчатавай, матэрыялы якіх друкаваліся ў зборніках. Пайшла навукова-папулярная літаратура па помніках архітэктуры, этнаграфіі, гісторыі, мастацтве. Запушчаная была цэлая плойма энцыкляпэдычных выданьняў, адна за другой выходзілі манаграфіі па гуманітарных навуках. Усё гэта пачынала ціскаць і традыцыйна расейскамоўную тэхнічную інтэлігенцыю. Ажывіўся музэйны рух, дзе нават нарадзілася нейкая канкурэнцыя. У Горадні музэй з базыльянскіх муроў канкураваў са сваім сабратам на Старым замку. Стварэньне экспазіцыі старажытнабеларускага мастацтва ў Акадэміі навук змусіла актывізавацца супрацоўнікаў мастацкага музэю.

Утвараліся новыя грамадзкія аб'яднаньні. Моладзь гуртавалася ў свае суполкі, якія займаліся працай на рэстаўрацыйных пляцоўках. Улады змушана прыстасоўваліся да гэтай магутнай і шырокай плыні, да адраджэнскіх аўтарытэтаў. Магчыма, прычынай таму былі канкрэтныя вынікі іх дзейнасьці. Мітынгі былі не ў модзе.

А вось з пачатку дзевяностых запанаваў мітынговы рух. А на іх — няхай не крыўдуюць мітынговыя прамоўцы, разумнае рэдка пачуеш. А беларус, калі ня бачыць рэальнага выніку, хутка губляе цікавасьць да справы.

На завяршэньне працытую некага з раньнеадраджэнскіх навапалачанаў:

Размаўляю па-беларуску:
Як у трамваі глядзяць на зайца,
*Пазіраюць на мяне этрускі**
Ад Асьвеі да Камянца.

(*этнічныя рускія)

Столькі мінулася гадоў — гэта ж дзесяцігодзьдзі ўжо прайшлі — а ці зьмянілася што ў Беларусі да лепшага?! Ці, мо, меў рацыю Анатоль Сідарэвіч, калі са скрухаю казаў, маўляў, дзеля беларусаў можна працаваць, не шкадуючы сілаў, але ж зь беларусамі нічога зрабіць немагчыма?

Луцэя Баторына, Менск

МОЙ ДЗЕНЬ МОВЫ

Гэты дзень воляй лёсу я правёў у Менску. Цікава было паназіраць ды паслухаць — як вылучаецца Дзень мовы там зь іншых дзён жыцьцёвае мітусьні. Падарожжа пачалося звышфайна — у аўто граюць усю дарогу касэты беларускіх музыкаў. Кіроўца службовае машыны ў гэты дзень упершыню чуе сапраўдную беларускую музыку. Ён, расеец, замовіў запісаць сабе і «NRM», і «Narodny Albom» і яшчэ шмат іншага. Вядома, прамаўляць па-беларуску яму было надта цяжка, але захапленьне словамі па-нашаму відавочна зьзяла. Здавалася, што ўвесь сьвет — беларускі — вакол цябе мільгае праз шыбу аўто... Зьявілася нават лёгкае ачмурэньне, нібы прыехаў у будучую Беларусь. У камэрцыйнай фірме выключна беларускае маўленьне выклікала нязмушаную цікавасьць і нават лёгкую зайздрасьць. Атрымалася! Амаль аднолькавая рэакцыя — гандлярак у «Доме на Нямізе», касыркі ў хлебнай краме на Круглай плошчы... І тут я зславіў сваю думку ў галаве — а дзе ж яшчэ «нашыя людзі» ў гэты дзень? Дзіўна, але вандруючы пехам амаль чатыры гадзіны ў Менску, я так і не пачуў аніводнага нашага слова ад аніводнага чалавека на вуліцы, у крамах, ва ўстановах. Балюча... Яшчэ цяжэй, мабыць, чымся калі б вакол не было людзей. Але Дзень мовы патрэбны. І ня дзень, а ўсё жыцьцё. Менавіта ў гэты дзень вырастаюцца маральна ад «саўдэпаўскага» балота думак ды жаданьняў. Адчуваю, што жыву, бо маю мэту, вылучаюся з шэрасьці, імкнуся быць асобай.

Зваротны шлях ізноўку атрымаўся аптымістычным, бо я вяртаўся дахаты. І кожны з нас зь цягам часу абавязкова будзе вяртацца дахаты, да Беларусі, да сваёй беларускае душы. І гэтае вяртаньне назад насамрэч ёсьць шляхам наперад.

Уладзімер Аўсеевіч, Баранавічы

ULIS І НОВАЕ НЕБА Ў ЛЬВОВЕ

Гурты ULIS і НОВАЕ НЕБА 18—19 сакавіка далі канцэрты ў львоўскіх клюбах «Бабілён» і «Лялькі». Выступы адбыліся на запрашэньне найстарэйшага заходнеўкраінскага гурта МЕРТВИЙ ПІВЕНЬ. Львоўскія сябры казалі, што выступ беларускіх рокераў можа прэтэндаваць на намінацыю «падзея году». «Я ўражаны і ўсьцешаны тым, што беларусы паказалі галічанам, як трэба граць і як трэба «любіць бацькаўшчыну», — гэта словы з тэлеінтэрвію прэзыдэнта Асацыяцыі ўкраінскіх пісьменьнікаў Юрка Пакальчука. Ад сябе магу дадаць, што такога моцнага натхненьня ўжо даўна не было ані ў Касі Камоцкай, ані ва «ўлісаўцаў». «Эрбэшны» афіцыёз любымі сродкамі імкнецца загнаць незалежныя культурныя асяродкі «пад зямлю». Як вынік, зьяўляюцца новыя выданьні, кнігі, ствараюцца новыя песьні... Што беспасярэдне да рок-н-ролу, дык музыкі ўсё часьцей выяжджаюць за мяжу, экспартуючы прадукт з надпісам «Made in the Kingdom of Belarus».

Калі казаць пра ULIS, NRM, KRIWI, НОВАЕ НЕБА і праект «Народны Альбом», дык у бліжэйшыя тры месяцы музыкі маюць выступы ва Ўкраіне, Польшчы і Францыі... Калісьці я браў квіткі на парыскім усходнім аўтавакзале. Цікаўны касір спытаўся, зь якой я краіны. На слова «Belarus» ён адрэагаваў словам «Lukashenka». Мяркую, што якім бы драматычным ні стаўся канец «эрбэшнага абсурду», усё ідзе да таго, што яшчэ пры жыцьці таго парыскага касіра на слова «Belarus» мне ў Эўропе будуць адказваць словамі з новага слоўніка нашага Каралеўства.

Квят.

НЕАБ'ЕКТЫЎНЫ ПЕРАПІС

Таварыства Беларускай Мовы імя Францішка Скарыны выступіла 26 сакавіка з заявай, у якой даецца наступная ацэнка нядаўняму перапісу насельніцтва ў Рэспубліцы Беларусі:

«У нашай краіне з 16 да 23 лютага гг. праведзены перапіс насельніцтва. Ужо ў час падрыхтоўкі да яго дзяржаўныя чыноўнікі дапусьцілі парушэньні правоў грамадзянаў. Перапісныя фармуляры Міністэрствам статыстыкі і аналізу былі падрыхтаваныя толькі на расейскай мове. Уся наглядная агітацыя па перапісе афармлялася толькі па-расейску. Некаторыя пытаньні, унесеныя ў перапісныя фармуляры, мелі характар умяшаньня ў прыватнае жыцьцё. У дні перапісу ў Таварыства Беларускай Мовы паступіла больш за 60 тэлефанаваньняў і пісьмовых заяваў з абуральнымі фактамі грубага парушэньня працэдуры перапісу. Вельмі часта ў перапісчыкаў не было блянкаў на беларускай мове, а самі яны не валодалі беларускай мовай. Нярэдка перапісныя фармуляры запаўнялі загадзя, а ў рэспандэнтаў бралі толькі пашпартныя зьвесткі. Пытаньні аб роднай мове і мове пабытовага ўжытку наагул не задавалі. Правільнасьць запісаў у людзей не ўдакладнялі і не ўзгаднялі. Агітацыяй на карысьць такога варыянту запісу займаліся кіраўнікі некаторых калектываў і вайсковыя камандзіры. Разумеючы, што зафіксаваныя актывістамі ТБМ факты — толькі нязначная частка грубых парушэньняў правоў грамадзянаў і законаў Рэспублікі, мы ўжо сёньня маем усе падставы сумнявацца ў аб'ектыўнасьці і дакладнасьці праведзенага перапісу і лічыць яго яшчэ адной сплянаванай высокімі чыноўнікамі акцыяй, скіраванай на барацьбу зь беларускай мовай і незалежнасьцю Бацькаўшчыны».

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

Здымак Дзяніса Раманюка

Працяг са старонкі 1.

Апошні раз я пабачыў яго ў Беларусі, у шпіталі, дзе ён ляжаў без надзеі на паправу. Я сустрэў тады і ягоную маці, бедную, спрацаваную, адзінокую — яна была ўдавою — жанчыну. Як многія зь ейнага пакаленьня, што нарадзіліся і жылі пры савецкім рэжыме, яна ня мела ніякага рэлігійнага ўзгадаваньня. Сын быў для яе ўсім, і безь яго ейнае жыцьцё траціла сэнс.

Я бачыў ейны боль, і мне хацелася суцешыць яе, сказаць нешта добрае, але мяне ўстрымлівала думка, што ўсё, што б я ні сказаў, гучала б павярхоўна і непераканаўча. Калі я яшчэ быў маладым сьвятаром, у маёй самаўпэўненасьці хацеў суцешыць некага, хто страціў дарагую сабе асобу, і атрымаў адказ: «Вы, айцец, нічога не разумееце». Гэта была для мяне навука на ўсё жыцьцё.

Пытаньне цярпеньня ў людзкім жыцьці, асабліва цярпеньня праведніка, ад самага пачатку не давала спакою людзям. Гэтаму пытаньню прысьвечаная старазапаветная кніга Ёва, які быў праваобразам праведнага пакутніка. Адно было ясна, што погляд, быццам Бог аўтаматычна ўзнагароджвае добрых і карае дрэнных, занадта спрошчаны і не адпавядае сапраўднасьці. Але як тады пагадзіць гэта з Божай дабрынёй і справядлівасьцю? Прарок Ярэма пытаўся: «Ты, Госпадзе, маеш слушнасьць, калі спрачаюся з Табою; тым ня менш хачу зрабіць Табе закід: чаму доля нязбожных шчасьлівая і ўсім вераломным добра жывецца?» (Яр 12:5). Можа сапраўды Бог абыякавы да лёсу людзей і «робіць, каб сонца ўзыходзіла над добрымі і благімі, і пасылае дождж на праведных і няправедных» (Мц 5:45)? Пытаньне гэтае ўздымалася не адзін раз і ў сьвецкіх творах, у тым ліку і ў нашай літаратуры. Можна прыгадаць верш бацькі беларускага адраджэньня Францішка Багушэвіча «Бог няроўна дзеле», эпіграфам да якога паслужыла народная прыказка «Бог сіротаў любе, але долі не дае». А Янка Купала, гледзячы на гаротны лёс свайго народу, зьвяртаецца да «Цара неба і зямлі»:

«За што, о Божа, праведны, магучы
Караеш так няшчасны свой народ?
Чаму на стогн маўчыць Твой гром бліскучы,
На стогн, што да Цябе йдзе з году ў год?»

Аднак Бог даў адказ, хоць ён быў нечаканым для большасьці людзей. Ён сам стаўся чалавекам у асобе Ісуса Хрыста і пацярпеў сьмерць на крыжы. Такім чынам Ён можа сказаць нам: «Я разумею вас, бо я, стаўшыся адным з вас, зьведаў зьнявагі, зьдзекі, боль, страшэнную сьмерць на Крыжы. Я ведаю, што такое здрада, што значыць быць пакінутым праз прыяцеляў у часе найбольшай патрэбы. Ведаю, што такое беспрасьветная духоўная цемра і спусташэньне, калі, здаецца, нават Бог забыўся на цябе і з глыбіні душы вырываецца крык, поўны роспачы: Божа мой, Божа мой, чаму Ты мяне пакінуў? Нішто людзкое не чужое мне, і таму спачуваю вам». Сьвяты Павал пасьля скажа пра ўсё гэта: «Ён павінен быў стацца ва ўсім падобным да братоў, каб быць міласэрдным і верным Найвышэйшым Сьвятаром перад Богам, каб ачысьціць грахі народу. Бо як Ён сам цярпеў і быў выпрабаваны, дык можа тым, што выпрабоўваюцца, дапамагчы» (Гэб 2:17-18).

Такім чынам Крыж, на якім пацярпеў Хрыстос, стаецца для нас знакам Божае спагады. Можна сказаць, што ўсё зямное жыцьцё Хрыста праходзіла пад ценем Крыжа. Як Бог, Ён ведаў, што Яго чакае, і ягоная людзкая прырода, якую Ён успрыняў, не магла не дрыжэць і трывожыцца. Гэта праяўлялася ў ягоных выказваньнях: «Душа мая ўстрывожаная. Што ж мне сказаць? Ойча, выбаў мяне ад гэтае гадзіны! Але ж якраз дзеля гэтага, дзеля гэтай гадзіны, я прыйшоў!» (Ян 12:27).

Але Хрыстос, як Бог, непадуладны сьмерці. І вось Ён устае на трэці дзень і ўзьнімае з сабою людзкую прыроду, якую Ён успрыняў і якая непадзельна зьлучаная з Боствам у Ягонай асобе. Такім чынам уваскрасеньне Хрыстовае — гэта аднаўленьне людзкой прыроды ў Богу, узвышэньне да боскага жыцьця, перамога над сьмерцю. Гэта новы акт тварэньня.

Сьвята Ўваскрасеньня Хрыстовага, Вялікдзень, называецца таксама Пасхаю Госпадняю. Пасха — слова гэбрайскага паходжаньня і азначае «пераход». Першая Пасха — гэта пераход гэбрэяў праз Чырвонае Мора пад кіраўніцтвам Майсея, які вывеў іх зь ягіпскай няволі да абяцанай зямлі. Другая Пасха, Вялікдзень, — гэта таксама пераход, гэтым разам пад кіраўніцтвам Хрыста, ад сьмерці да вечнага боскага жыцьця. Але дарога туды вядзе праз Крыж.

Бог не абяцае нам, што ў гэтым жыцьці будзем вольныя ад цяжкасьцяў і цярпеньняў. Наадварот, Ён сказаў: «Хто хоча ісьці за мною, хай адрачэцца ад сябе, возьме свой крыж і ідзе сьледам за мною» (Мк 8:34). Затое мы маем упэўненасьць нашай канчатковай мэты. І вось гэтая ўпэўненасьць дае нам сілу ісьці па паказанай нам Хрыстом дарозе, нягледзячы на ўсе цяжкасьці. Дый наш Правадыр не пакідае нас саміх, бо, як сказаў сьвяты Павал «Маем не такога архісьвятара, які б ня мог спагадаць нашым слабасьцям, але дасьведчанага ва ўсім на нашае падабенства, апроч граху. Дык наблізімся з даверам да пасаду ласкі, каб атрымаць міласэрднасьць і знайсьці ласку для дапамогі ў патрэбную хвіліну» (Гэб 4:15-16).

Вось гэтая ўпэўненасьць нашай канчатковай мэты, і тое, што маем магутнага Памочніка ў нашых цяжкасьцях, ёсьць асноваю нашай вялікоднай радасьці.

На заканчэньне хачу вярнуцца да таго, з чаго пачаў. Мне хочацца верыць, што для маці памерлага хлопчыка, у яе намаганьнях зразумець сваю балючую страту, удалося спасьцігнуць гэтую вялікую таямніцу Божае спагады. Магчыма, яна хацела сказаць мне пра гэта, прыслаўшы крыж, аплецены цярновымі галінкамі, сярод якіх квітнеюць пышныя ружы.

Няхай жа Госпад і Бог Наш Ісус Хрыстос, які, як кажацца ў адной з нашых царкоўных песьняў, «памёр як чалавек, і ўваскрос як Чалавекалюбец», у гэты вялікі і сьветлы дзень, напоўніць нашыя сэрцы глыбокай духоўнай радасьцю і супакоем, якіх ніякія нягоды і выпрабаваньні ня могуць пахіснуць, бо яны аснованыя на ўпэўненасьці нашага пакліканьня да ўдзелу ў Божым жыцьці.

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

а. Аляксандар Надсан

Вялікдзень 1999

СЛОВА АЙЦА АНДРЭЯ
НА ТАМАШОВУ НЯДЗЕЛЮ

— І сьвятло ў цемры сьвеціць,
і цемра не агарнула яго.

Ян. 1. 5.

Больш за 3000 гадоў таму Бог праз Майсея вывеў Ізраільскі народ з так званага Эгіпэцкага палону, Бог дараваў ізраіліцянам свабоду і незалежнасьць. З таго часу яны штогод сьвяткавалі ў гонар вызваленьня Сьвята Пасхі.

Гэтымі днямі хрысьціяне ўсяго сьвету ўзгадваюць Новую Пасху, калі Бог захацеў праз свайго адзінароднага Сына, Госпада нашага Ісуса Хрыста дараваць нам свабоду ад граху, незалежнасьць ад сьмерці. Спрадвечны Бог стаўся чалавекам, Ён нарадзіўся, як малое дзіцятка, рос, як звычайны хлопчык, пасьля хадзіў па зямлі, навучаў любові, нарэшце пасьля пакутаў памёр, памёр на крыжы — усё гэта ня мае значэньня ані сэнсу без таго, што Ісус на трэці дзень Уваскрос зь мёртвых. Сваёй Сьмерцю Ён зьнішчыў сьмерць, а праз сваё Ўваскрасеньне дараваў нам Вечнае жыцьцё, паказаў нам дарогу да Валадарства Нябеснага.

У Эвангельлі ад Яна, у 20-м разьдзеле апісана здарэньне, якое заслугоўвае на нашу ўвагу. Калі апосталы, вучні Ісуса Хрыста, дзеля «страху перад Юдэямі» былі ў доме за замкнёнымі дзьвярыма, да іх прыйшоў Уваскрослы Ісус і «стаў пасярод іх». Такім чынам апосталы пераканаліся, што Госпад сапраўды ўваскрос. Але зь імі ў той дзень не было Тамаша, якога мы сёньня называем «Няверуючы», таму што ён засумняваўся: «калі ня ўбачу на руках у Яго ранаў ад цьвікоў, і не ўкладу пальца майго ў раны ад цьвікоў, і не ўкладу рукі маёй у рэбры Ягоныя, не паверу». Тады Ісус прыйшоў другі раз, прыйшоў да Тамаша: «падай палец твой сюды і паглядзі рукі Мае; падай руку тваю і ўкладзі ў рэбры Мае; і ня будзь няверуючым, але веруючым». Як бачым, Ісус прыйшоў да Тамаша, каб даць яму тое, што трэба было толькі яму, а не камусьці іншаму.

Так Ісус гатовы прыйсьці да кожнага, дзе б ён ні быў, у якой бы жыцьцёвай сытуацыі ні знаходзіўся. «Вось стаю ля дзьвярэй і стукаю, і хто адчыніць, зайду і буду вячэраць зь ім», — кажа Ён.

Сёньня ў Беларусі вельмі цяжка жыць, большасьць маіх знаёмых гатовыя выехаць у эміграцыю, некаторыя выяжджаюць, некаторыя толькі мараць пра гэта, але бачаць у гэтым збаўленьне ад сваіх праблем, пэнсіянэры, гледзячы на сваю пэнсію, толькі ўздыхаюць, сярэдняга веку людзі, калі не бізнэсмэны, топяць свае праблемы ў гарэлцы, ды й бізнэсмэны таксама, маладыя жанчыны забіваюць сваіх ненароджаных дзяцей, ня ведаючы, як іх выгадаваць, дзеці і падлеткі забіваюць нашу будучыню, ужываючы наркотыкі й гарэлку. Гледзячы на гэта, спакойна можна паўтарыць за Янам Паўлам II: наша цывілізацыя — гэта цывілізацыя сьмерці. Але Ісус Хрыстос сваёй Сьмерцю зьнішчыў сьмерць, і толькі Ён — Уваскрослы Госпад можа і хоча памагчы нам збудаваць наша жыцьцё і будучыню нашых дзяцей. Давайце за апосталам Тамашом вызнаем нашу веру: «Ты Госпад мой, Ты Бог мой», бо толькі ў Ім мы можам знайсьці збаўленьне, спакой і ўпэўненасьць у заўтрашнім дні. Напрыканцы хачу прывесьці словы аднаго сьвятара, які так сказаў пра нас: «Калі Беларусь ня будзе Хрыстовай, Беларусі ня будзе зусім». Хрыстос дае нам шанец. Славім Яго за гэта!

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

САПРАЎДЫ ЎВАСКРОС!

а. А. Абламейка

ЗНАКАМ ТЫМ

ПЕРАЕХАЛА КАМБАЙНАМ

Працяг са старонкі 1.

У адказ на просьбу пракамэнтаваць для Радыё «Паленія» (5-я праграма польскага радыё для замежных слухачоў) ваенныя апэрацыі NATO ў Югаславіі, легендарны шматгадовы кіраўнік польскай службы Радыё «Вольная Эўропа» Ян Новак-Езяраньскі вобразна выказаўся так: «З маральнага пункту гледжаньня апэрацыя цалкам абгрунтаваная. Уявім сабе, што Лукашэнка заўтра распачаў бы этнічную чыстку палякаў, расстрэл мужчынаў, абстрэл маёмасьці і гэтак далей. Як бы зрэагавала Польшча, калі б NATO паведаміла, што праблема ёсьць унутранай справай Беларусі і няма падставы для чыну? Было б агульнае абурэньне. Таму з маральнага пункту гледжаньня спробы стрымаць забойства людзей — абгрунтаваныя. Але сумненьні і хваляваньне выклікае тое, ці выніковым будзе бамбардаваньне?»

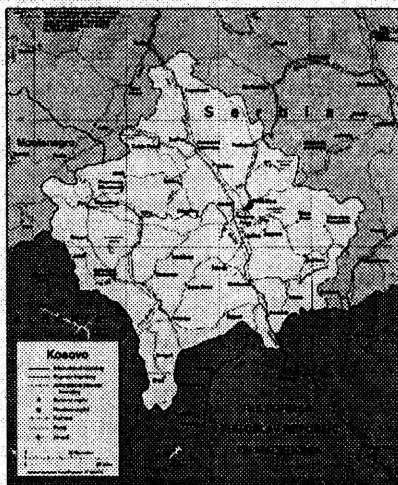
Дыктатары не баяцца бамбардаваньняў і крызысаў у сваіх краінах. Дыктатары паслугоўваюцца дэмагогіяй і бункерамі. Церпіць народ. А калі народ церпіць — ён заслугоўвае. І за народ уступаюцца лепшыя прадстаўнікі чалавецтва. Моцныя гэтага сьвету. Моц базуецца на грошах і ваеннай здольнасьці войска. Ці далучанасьці да моцных. Страшэнна паважаю Польшчу за культурны ўнёсак у разьвіцьцё цывілізацыі, але дзіўлюся аднолькавай танальнасьці ў рэкляме любімага ёгурту, у якім з кожным месяцам усё больш ягадаў ці вітамінаў, і пры інфармаваньні аб канфлікце вакол Косава: «У Югаславіі ня будзе небамбардаванага места», «У Бялградзе цэлую ноч не сьціхалі алярмы», «Польскі ўрад цалкам кантралюе сытуацыю на Балканах». На дзьверах варшаўскага пабу «Гайнэкен» 1-га красавіка зьявіўся надпіс «Сёньня паб працуе толькі да 20.00. У сувязі з вайной у Косава. Жарт». Ня тое меў на ўвазе польскі пісьменьнік Вітальд Гамбровіч, калі казаў: «Каб застацца ў гісторыі, у ёй трэба сьцьвярдзіцца».

У цяперашнім сьвеце вайна ня можа быць нашай ці вашай, але агульнай паразай з прычыны яе, вайны, пачатку. Падтрыманая беларускім і расейскім прэзыдэнтамі прапанова Мілошавіча далучыць Югаславію да Саюзнай дамовы Беларусі й Расейскай Фэдэрацыі заходнімі аналітыкамі ацэньваецца проста — пагроза сусьветнай вайны.

А пад гэты шумок беларускі «гарант бясьпекі» робіць сваё — затрыманы і абвінавачаны кандыдат у прэзыдэнты экс-прэм'ер Міхаіл Чыгір: столькі гадоў ніхто не заўважаў няверНутых крэдытаў, і на табе. Тамара Віньнікава зьнікае з-пад пільнага вока ворганаў. Віньнікавай няма. Ніхто з адказных за яе «ахову» не пакараны. Падазрона простае зьнікненьне. Кажуць, ужо ёсьць ордэр на арышт Багданкевіча. На пахаваньне палітыка, які ніколі не мяняў лягераў і пасьлядоўна працаваў дзеля інтарэсаў Беларусі, Генадзя Карпенкі прыяжджае Іван Пашкевіч, якога сам Карпенка ў свой час літаральна выгнаў з трыбуны ў будынку парлямэнту. Прытым пад афіцыйным нэкралёгам не стаяць подпісы афіцыйных асобаў. Проста, сьціпла і цынічна — Белта. А жалобную калёну зь пяці тысячаў чалавек, якія праводзілі Карпенку ў апошні шлях, зноўку здымалі на аграначаўскую відэакамэру.

Два дні запар у тым, што журналісты называюць «тэлешоу», Аляксандар Лукашэнка вучыў парлямэнт і вэртыкаль. Аляксандар Лукашэнка сваім грозным пальцам махаў у бок тэлегледачоў — народу, дэпутатаў, якія, аказваецца, ня толькі абраныя народам, але й парлямэнтары (!?), рабіў ідэалягічную чыстку «здраднікаў»-апазыцыянэраў, апэляваў да замежных паслоў, зь якіх, паводле нашых зьвестак, прысутнічалі толькі дыпляматы Расейскай Фэдэрацыі, Казахстану і КНР. Вечнае непарыстае «што трэба» і ніколі — «як трэба». Неаднаразовая прывязка бясьпекі краіны да эканамічнай бясьпекі. Галоўнае, паводле словаў прэзыдэнта, — хлеб. А песьні — у ліпені-жніўні. У каго — пасьля 20-га ліпеня, у каго — на «Дажынках». Дакладна, як у кампазыцыі гурта «Нэйрадзюбэль»: «А меня судьбой в ушанке синей переехало комбайном».

Вольга Караткевіч

ВАЙНА, ВЫГОДНАЯ ЎСІМ

Працяг са старонкі 1.

Адзін Пазьняк не змаўчаў, ды й таго закляймілі ганьбаю. А цяпер нават Усямірны Савет Міру на чале зь вечназялёным Рамэшам Чандрам згадаў, што не ва ўсіх спэцслужбах былога СССР існуе запазычанасьць па зарплаце. Перад дэпартамэнтам па гуманітарнай дапамозе на плошчы Свабоды зь вечара займаюць чаргу палітолягі, ахвочыя суправаджаць гуманітарныя грузы, прычым размеркаваньне месцаў у Чарнагорыю на ліпень-жнівень узяў на кантроль сам прэзыдэнт.

Пасьля пачатку натаўскіх бамбардаваньняў не пакідае пачуцьцё, што аднаўляецца ўсё ж у нас такое патрэбнае краіне адзінства партыі і народу, сунімаюцца канфрантацыя і апазыцыя. Улада выйшла насустрач інтэлігенцыі — зьнялі, ды шчэ й з строгай вымоваю, дырэктара Камароўкі і, па сумяшчальніцтве, выдаўца расісцкай газэты «Славянский набат» Раманенкава, у «Знамени юности» Гукоўскага зьмянілі на Філіпчык, якая па-беларуску гаварыць умее. Кажуць, дырэктарам Камароўкі Пісьмянкова паставяць — вельмі ж добра зарэкамэндаваў сябе як рэдактар «ЛіМу». Інтэлігенцыя з разуменьнем ставіцца да новых ініцыятываў прэзыдэнта па правядзеньні пасяўной. Саюзу Кампазытараў выдзеляць пяць ставак музычных кансультантаў у Нацыянальным камітэце па падрыхтоўцы «Дажынак», Саюзу пісьменьнікаў — чатыры на «Славянскім базары».

Чорныя натаўскія зграі наблізілі той гістарычны кампраміс, якога так чакае наша краіна: прымірэньне законна абранай улады зь лібэраламі, дзеячамі культуры і чытачамі газэты «Звязда». Улада перастане даставаць гандляроў з «Дынама» і іншых чытачоў «Белорусской деловой газеты» перарэгістрацыямі і зборамі на пажарную бясьпеку. На кастрычнік заплянаваная сустрэча прэзыдэнта зь пісьменьнікамі, на якой будзе аб'яўлена, што з новага году часопіс «Маладосьць» пачне выходзіць у каляровым варыянце. А 31 сьнежня прэзыдэнт павіншуе ўсіх працоўных на нашай роднай беларускай мове. Іншыя бакі таксама праявяць узважанасьць і пойдуць насустрач.

Бо наколькі ж блізкія мова, погляды і лад жыцьця першых, другіх, трэціх і чацьвертых! А падзяляе іх, па вялікім рахунку, нейкая там нязгода ў падзеле нацыянальнага багацьця. Гандляры хочуць, каб у іх ніхто не адбіраў тое, на што яны абдурылі купцоў, пісьменьнікі хочуць, каб ганарары давалі па мільёне сто тысячаў за старонку, чытачам газэты «Звязда» карціць з пэнсіі якое кілё сала купіць, а ня толькі галёнкі. А прэзыдэнт хоча сабе. Аднак цяпер, калі магутнасьць нашай краіны будзе прырастаць Сібірам і Косавам — цяпер жа ўсім хопіць.

Калі ж сур'ёзна, дык сапраўды, на першы погляд, здаецца, што гэтая вайна выгодная ўсім моцным сьвету: NATO вырашыць стратэгічныя задачы Захаду, Мілошавіч умацуе сваю ўладу з дапамогай замежнай агрэсіі, Прымакоў адцягне ўвагу галоднага народу ад гадамі ня плочаных заробкаў, Армія вызваленьня Косава атрымала прыкрыцьцё з паветра, эўрапейскім інтэлектуалам ёсць што абслугоўваць ідэалягічна і мас-мэдыям ёсць пра што гаварыць ды паказваць. А гэта галоўнае.

Паводзіны беларускай інтэлігенцыі (добрая палова знаёмых мне нацыяналістаў крытыкуе NATO — зарваліся, маўляў, сэрбаў, нашых б'юць) паказваюць найперш, наколькі моцна дэзарыентаваныя беларусы, наколькі ня маюць яны ўстойлівых вартасьцяў, каардынатаў, ад якіх адштурхнуцца, як блукаюць яны ў сучасным сьвеце, бы той дзядзька Антось у Вільні, нічога ня цямячы, ні ў чым не разьбіраючыся — людзей як маку, таўкуцца нейкія паны з NATO (о, Божа мілы, якія гладкія ў іх рылы!), ракеты ляцяць на мірныя бялградзкія гарады й сёлы, мільён бежанцаў уцякае, куды? чаго? а мабыць, ад той самай НАТЫ і ўцякае. Аж трэба ж некуды ісьці ў гэтым глябальным горадзе, а нешта рабіць, ды каб усё правільна, як у людзей, а то яшчэ набярэсься стыду, паклонісься немцу ці якому жыду...

Як жа моцна ўплывае на беларусаў тэлебачаньне, а найма — расейскае тэлебачаньне! Як жа ня ўмеюць яны крытычна ставіцца да ўсяго, што бачаць і чуюць! І якая невыкараняльная патрэба вызначацца: адабраем мы ці не адабраем.

Умяшаньне NATO ў Югаславіі — гэта фактычна першая вайна XXI ст., вайна новага тыпу, у якой рэалізаваліся рысы, што праяўляліся ўжо ў войнах у Іраку (пасьпяховай) і Самалі (провальнай). Гэта вайна будучыні. І падставай сваёй — прадухіленьне гуманітарнай катастрофы. І спосабам вядзеньня — ніякага full contact-у, масавы ўжытак авіяцыі і сродкаў электроннай разьведкі, выключная дакладнасьць удараў, пазьбяганьне сухапутнага канфлікту, тэхнічная няроўнасьць праціўнікаў, інтэнсыўная ідэалягічная падрыхтоўка ў СМІ. І грамадзкім кантэкстам — зьняцьцём падставовай супярэчнасьці XX ст. між левымі й правымі. І самой атмасфэрай — у Бялградзе няспынна ідзе рок-канцэрт, самалёты падлятаюць прыкладна ў адзін той самы час пасьля заходу сонца. І мінімумам ахвяраў — дакладныя лічбы мы нагўрад ці пачуем ад югаслаўскіх уладаў, але нават па іхных падліках ад бомбаў і ракетаў за ўвесь гэты месяц пацярпела ўсяго некалькі цывільных (што не выпячваюць) — яно й ня дзіва, калі ўлічыць, што NATO заранёў папярэджвае Бялград пра тое, па чым будуць нанесеныя ўдары (што ў нас старанна замоўчваюць). У прызначаны час падлятаюць самалёты, пускаюць ракеты і... Міль, і якіясь казармы ўжо дымяцца ў руінах, а пажарная каманда, што чакае побач моманту ўдару, прыступае да тушэньня. Бадай, такой вайны калгасьнікі «За міру», выхаваныя на «Зброю бяруць сыны», уявіць сабе ня могуць. Такая вайна нам не патрэбная! — кажа той, на каго працуюць калгасьнікі. — Зрабіце так, каб гэта глядзелася як сапраўдная вайна, каб ускіпала высакародная ярасьць, каб мацнеў баявы дух!

Зь іншага боку, у сэрбаў цяпер пачуцьцё чалавека, якому надзелі зьмірэнчую кашулю, зьвязалі рукі-ногі й пакінулі ляжаць. Яму нічога ня робіць, ня б'юць, а пачуцьцё ўсё ж паскуднае.

Няма сумневу: пераход NATO ад пасыўнай дактрыны да актыўнай трэба вітаць. Ня толькі ў сьвеце стане болей парадку, ня толькі адказныя нацыі будуць актыўней уплываць на лёсы плянэты, але зьяўляецца шанец, што з часам Эўропа, а за ёю і іншыя кантынэнты звыкнуцца з тым, што самыя рашучыя гуманітарныя ўмяшаньні — гэта ня выклік, а абавязак, і што правы чалавека й народаў знаходзяцца пад абаронай не адных паперак-дамоваў, а рэальных інтэрнацыянальных сілаў.

Новая дактрына адлюстроўвае зьмяненьне тых уяўленьняў і прынятасьцяў, якія існуюць у сьвеце, якія з часам мусяць успрымацца як дадзенасьць усімі бакамі канфлікту, бо датычаць усіх нацый, рэлігій або кантынэнтаў. Пакуль жа такога агульнага разуменьня няма. Таму й ствараецца ўражаньне, што натаўскія генэралы пралічылі ўсё, толькі не падумалі, што альбанцы апынаюцца безабароннымі і ў вачах сэрбаў вінаватымі за гэтыя бамбёжкі, і што нават ніякі Мілошавіч ня зможа стрымаць камандзіра Аркана, якому хочацца збіць самалёт, а ня можацца, а крыўда за бясьсільную краіну гложа, а ранішняя ракія дае ў галаву, і ён ідзе ў суседнюю вёску і не вылазіць стуль, пакуль там не застаецца больш ніводнага альбанца.

Новая дактрына NATO, сумесныя акцыі супольнасьці адказных дзяржаваў, гуманітарныя інтэрвэнцыі тады будуць пасьпяховымі й не скампрамэтуюць сябе, калі яны будуць адбывацца пры заўсёдным кантролі грамадзкай думкі. Тады рызыка памылак і выкарыстаньня сілы ў чыста карысьлівых мэтах зьвядзецца да мінімуму. Перадумова кантролю — усебаковае і бесстароньняе інфармаваньне мас-мэдыямі. Якія б стараліся не ператварацца ў калектыўных прапагандыстаў (як сёньня адбываецца зь CNN, BBC ды іншымі). Інакш міжнародная супольнасьць не засьцеражэцца ад актаў, якіх яна будзе пазьней саромецца і шкадаваць.

У цэлым жа міжнародная супольнасьць ведае, што робіць. Што ж да амбіцыяў асобна ўзятых ня самых зручных для жыцьця дзяржаваў і іх лідэраў, якраз яны сёньня і не здаюць справы з сваіх учынкаў. Быццам у XIX ст., марацьяны пра стварэньне ці захаваньне хоць малой, але імпэрыі. У гэтых трагедыя народаў, якімі яны кіруюць.

Андрэй Дынько

ВЕРА — НЯ РОЗУМ

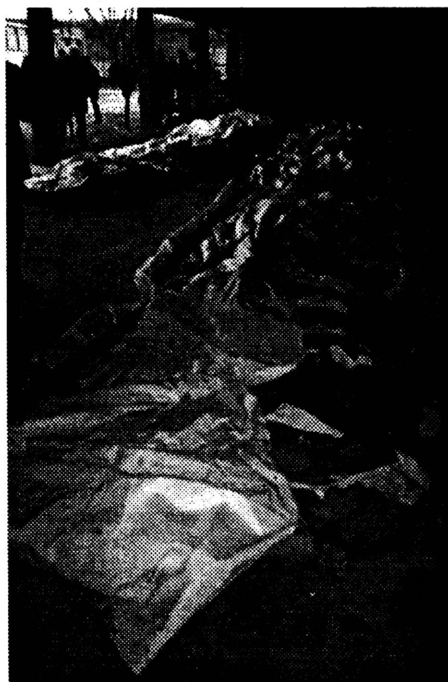
Калі б верылася розумам, дык мы, беларусы, на кожным кроку маглі б казаць адзін аднаму, што мы чужыя па веры і, у лепшым выпадку, што нам трэба нейкім чынам суіснаваць. Розумам нараджаюцца тыя этнічныя канфлікты, калі адзінства чалавечага патаемнага саступае месца ўсьвядомленай розьні. Як у той Югаславіі. Розумам мы шукалі ў адным з папярэдніх нумароў «НН» падставаў славянскага адзінства і не знайшлі. Розумам піша Ніл Гілевіч свой верш з прысьвячэньнем сэрбскаму сябру і пабрацiму Мамчылу Джэркавічу:

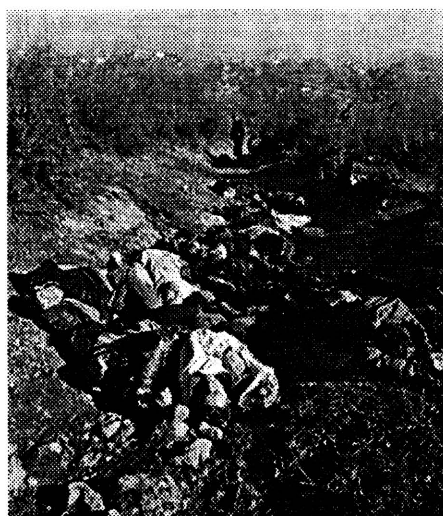
Памутнеўшы розумам ад шалу,
Рынулася зброя чорных зграй
Руйнаваць суздром тваю дзяржаву,
Паліваць агнём твой родны край.

Зграі – гэта ён пра NATO. А я гляджу ў Інтэрнэце на фотаздымкі тых самых этнічных чыстак, перад якімі папярэджаньне – да 18 гадоў сюды зазіраць ня варта – панявечаныя дзіцячыя целы і цэлыя вёскі складзеных у шэраг трупаў, твары з вырванымі вачыма ды іншае выварства, і ўсё халадзее ў сярэдзіне. Я ня ведаю, што такое праваслаўнае славянскае адзінства і калі гэта – яно, дык патаемнае мне падказвае, што я ня проста ня згодны зь ім, але што яго не павінна быць. NATO бамбіць сэрбскіх вайскоўцаў за тое, што тыя катуюць і забіваюць альбанскіх дзяцей, старых, мужчын і жанчын. За тое, што выгналі мільён людзей зь іхнае зямлі, дзе тыя складалі 90 працэнтаў насельніцтва. За тое, што яны нічым не адрозьніваюцца ад фашыстоўскіх карнікаў у беларускіх вёсках. Як можна салідарызавацца з карнікамі? Якім пачуцьцём падказаная такая салідарнасьць? Між тым, альбанцы надта падобныя да беларусаў – сваёй пакорай і няздольнасьцю бараніць уласную зямлю. Іхнае фармаваньне нацыі зацягнулася, як і нашае. Але зараз яно мусіць ісьці патройнымі тэмпамі. Ясна, што такога яны не даруюць ніколі. І гэта будзе ў іх перадавацца з пакаленьня ў пакаленьне як патаемнае. У адрозьненьне, дарэчы, ад Гілевічавага славянскага адзінства, якое прыдуманае мазгамі і таму дазваляе ўставаць на бок нелюдзяў. На дзіва зблізіўся тут народны паэт з народным прэзыдэнтам, які, праўда, справядліва салідарызуецца ня з сэрбамі, а з калегам Мілошавічам. Адчуваe падабенства лёсу.

Сяргей Паўлоўскі

Здымкі на гэтай старонцы сьведчаць пра трагедыю альбанцаў Косава

УЧК СЁНЬНЯ – РЭГУЛЯРНАЯ АРМІЯ

Яшчэ нядаўна нават альбанскае насельніцтва амаль не заўважала Арміі вызваленьня Косава (УЧК). Прэзыдэнт касавараў Ібрагім Ругова ня раз выказваў падазрэньні, што УЧК дзейнічае як інструмэнт сэрбскай палітыкі, што гэта правакатары, якія даюць падставу для апраўданьня этнічных чыстак. Але зь леташняга чэрвеня з УЧК пачалі наладжваць кантакты прадстаўнікі міжнароднай супольнасьці. Хутка Ругова стаў адыходзіць на задні плян. У Рамбуе ён ужо сядзеў у дэлегацыі на роўных з УЧК. Кіраўніком жа альбанскай дэлегацыі быў сябар палітычнага крыла УЧК Х.Тачы. Ён, меркавалася, і стане кіраўніком будучага ўраду Косава. Цяпер, калі Ругова застаецца «ў бясьпецы ў сваім доме і пад аховай сэрбскай паліцыі» ды цісьне руку Мілошавічу, шмат хто на Захадзе прапануе разглядаць УЧК як адзінага прадстаўніка косаўскіх альбанцаў. У гэтым інтэрвію нямецкай газэце «Тагесцайтунг» замежны прадстаўнік УЧК Сабры Кічмары выясьняе пазыцыю свайго войска, прыадчыняючы заслону над УЧК. Як кажуць відавочцы, не шыхты буйнеюць: спэцыяльныя аддзелы правяраюць уцекачоў і мабілізуюць мужчынаў.

— Што такое УЧК — партызанскае войска, на чале якога стаяць палявыя камандзіры?

— Ад 1993 г. мы разьвіліся ў рэгулярнае войска з акрэсьленымі камандавымі структурамі. УЧК мае, побач з вайсковымі, яшчэ шэраг падпольных арганізацыяў, так званых дырэкторыяў. Ёсьць палітычная дырэкторыя, інфармацыйная, сакрэтная служба. УЧК была заснаваная ўлетку 1993 г. Але ўжо да таго некаторыя незалежныя адна ад адной групы вялі ўзброеную барацьбу. Штуршком да заснаваньня УЧК стала абмеркаваньне міжнароднай супольнасьцю мірнага пляну для былой Югаславіі. Тады была пацьверджаная незалежнасьць Босьніі і Македоніі, але не зьмяніўся статус Косава як часткі Сэрбіі. Узброеныя акцыі мусілі паказаць, што касавары ня мірацца з гэтым статусам, а дамагаюцца незалежнасьці. Неўзабаве пасьля гэтага «Нацыянальны рух Косава» абмеркаваў пытаньне ўзброенага змаганьня. Частка яго сяброў стварыла разам з шэрагам беспартыйных УЧК. Сябры арганізацыі ня ведалі адзін аднаго, апрача ўдзельнікаў мірных акцыяў пратэсту.

— Лічылася, што УЧК заснаваная альбанцамі ў выгнаньні і адтуль кіруецца.

— Не. УЧК паўстала менавіта ў Косаве. Але з самага пачатку былі й сябры арганізацыі за мяжой. Асобныя байцы з-за мяжы нават уведзеныя ў генэральны штаб.

— У гадох '95—96-м УЧК забівала й касавараў.

— З-за спробаў сэрбскай сакрэтнай службы інфільтраваць сваіх агентаў УЧК мусіла змагацца ня толькі супраць жаўнераў і паліцыянтаў, але й супраць тых альбанцаў, што супрацоўнічалі з сэрбамі. Генштаб УЧК сьпярша правяраў дзейнасьць гэтых калябарантаў і пасьля таго, як віна была даказаная, аддаваў загад на зьнішчэньне.

— Шмат хто сьцьвярджае, што УЧК мае базы ў Альбаніі. Як паставілася яно да адстаўкі прэзыдэнта Салі Бэрышы? Ці Вам лёгка сёньня дзейнічаецца на поўначы Альбаніі, у рэгіёне, кантраляваным Бэрышам?

— Што да альбанскай дзяржавы, існуе цьвёрдая лінія: УЧК ня ўмешваецца, яно паважае тамтэйшыя дзяржаўныя органы, яно не прымае бок той ці іншай палітычнай плыні. УЧК ня ўмешвалася таксама пад час паўстаньняў у 1997 г. Пазыцыі Бэрышы былі вельмі блізкія да пoглядаў партыі Руговы. Цяпер УЧК падтрымліваюць як на поўначы, так і на поўдні. Транспартныя шляхі праходзяць аднак праз паўночны рэгіён, да таго ж там ёсьць шмат сямейных повязяў.

— УЧК пачало ўзімку '97—98 г. абвяшчаць пэўныя раёны «вызваленымі». Як Вы ставіцеся да такой стратэгіі?

— Увосень 1997 г. мы яшчэ й ня думалі пра вызваленыя раёны. Думалі толькі пра тое, каб адкрыта паказаць сябе насельніцтву. Паколькі Ругова тады цьвердзіў, што намі кіруюць з сэрбскага боку, дык мы мусілі давесьці, што гэта ня так. У кастрычніку 1997 г. забілі байца УЧК, што насіў уніформу. Пры канцы лістападу прадстаўнік УЧК прамовіў над труной забітага сэрбамі настаўніка. А ў лютым 1998 г. адбылася першая масакра сям'і, што ня мела дачыненьня да УЧК. Сэрбская стратэгія палягала ў тым, каб такім чынам пасеяць страх між альбанцаў і ізаляваць УЧК. Але вынік быў адваротны. З-за такіх нападаў насельніцтва ўзялося за зброю.

— УЧК сёньня — гэта народнае войска? Наколькі яно моцнае?

— Мы ані партызанка, ані народная армія. Мы сталі прафэсійнай арміяй. УЧК мае акрэсьленую кіраўнічую структуру, выпрацаваную стратэгію і ясную мэту — незалежнасьць Косава.

Падрыхтаваў Сяргей Богдан, Маладэчна

Канстанцін Баравы:

«NATO, МЫ З ТАБОЙ!»

Гутарка карэспандэнта «НН» з дэпутатам расейскай Думы Канстанцінам Баравым пра падзеі апошняга часу.

«НН»: У сярэдзіне сакавіка дэмакраты Беларусі й Расеі сустрэліся ў Маскве, каб аб'яднаць свае намаганьні. Як Вы ацэньваеце вынікі сустрэчы?

Канстанцін Баравы: Фактычна, аб'яднаньне беларускіх і расейскіх дэмакратаў адбылося. Мы прынялі канкрэтныя рашэньні. Прыкладам, частка працы, якую павінен зрабіць я, — стварэньне Каардынацыйнай Рады дэмакратычных сілаў Беларусі й Расеі з рэгістрацыяй у Менску і Маскве. Зразумела, у Менску гэта зрабіць больш складана... Ствараем інфармацыйны цэнтар. Важна, каб заявы беларускіх палітыкаў былі вядомыя СМІ ў Расеі.

«НН»: Які працяг мела Ваша акцыя салідарнасіці з NATO (К.Баравы, В.Навадворская ды М.Храмаў — лідэры правых радыкальных партыяў Расеі — аб'ехалі на машыне пасольствы заходніх краінаў з плякатам «NATO, мы з табой!»)?

К.Б.: Учора я выступаў на радыёстанцыі «На семи холмах», тэлефанавалі людзі, і многія казалі, што яны падтрымліваюць дзеяньні NATO. Яны разумеюць, што гэта дзеяньні не абстрактнага NATO, а сусьветнай супольнасьці дзеля прадухіленьня гуманітарнае катастрофы і супраць дыктатарскага рэжыму. Дарэчы, абмяркоўвалі з слухачамі й Лукашэнку. Прыгадвалі гэты мой жарт наконт партызанскага атраду імя Валеры Навадворскай. І сапраўды прыйшлі да высновы, што Лукашэнку сытуацыя зь Югаславіяй надзвычай хвалюе. Бо ён разумее, што калі пяройдзе да канчатковага падаўленьня апазыцыі, да масавых парушэньняў правоў чалавека, яго самога чакае лёс Мілошавіча.

«НН»: Наколькі, на Вашую думку, рэальная адпраўка добраахвотнікаў у Сэрбію? Чырвона-карычневыя цяпер толькі пра гэта й кажуць. Аднаго такога я сустрэла ў маскоўскім цягніку — са свастыкай ды ў камуфляжы...

К.Б. На жаль, яны толькі кажуць. Лепш было б, каб гэтая звар'яцелая частка грамадзтва прыняла свой халодны душ...

«НН»: Вы маеце на ўвазе, што яны проста ня бачылі, што такое вайна? Але ў РНЕ нямала тых, хто быў у Чачэніі, Афганістане.

К.Б.: Вельмі мала. Бо мала хто з наймітаў выжыў. У асноўным там людзі, якія толькі гавораць, што яны бралі ўдзел. Большая частка гэтых радыкалаў — гэта зусім не баевікі, а марадзёры, якія не ваявалі, а былі ў зоне канфлікту зь іншымі мэтамі. А вельмі многія з тых, хто па дурасьці, па маладосьці трапіў у гэткія перадзелкі, вяртаюцца здаровымі людзьмі — у сэнсе разуменьня рэальнага жыцьця, але маральна скалечанымі. Самы дарагі шлях да разуменьня жыцьця — калі цябе б'юць нечым цяжкім... Мы таксама плянуем пачаць збор добраахвотнікаў. Але яны будуць выступаць на баку NATO.

«НН»: Што Вы думаеце пра нашыя прэзыдэнцкія выбары? Як ставіцеся да словаў З.Пазьняка, што М.Чыгір — стаўленік Расеі, а ягонае вылучэньне — правакацыя Крамля?

К.Б.: Мяркую, што гэтая заява — элемэнт выбарчае кампаніі. Што Чыгір ня стаўленік імпэрскіх палітычных сілаў, зразумела й Пазьняку. Мне асабіста пазыцыя БНФ у пытаньні большай незалежнасьці Беларусі ад Расеі цяпер, калі Расея — дзяржава недэмакратычная, бліжэйшая за пазыцыю Чыгіра. Але з гэтага не вынікае, што Пазьняк — стаўленік Баравога. А тое, што мы з Чыгіром добра знаёмыя, што ён бярэ актыўны ўдзел у аб'яднаньні дэмакратычных сілаў, яшчэ не дае падставу лічыць яго нечым стаўленікам.

«НН»: Сябра Лукашэнкі Мілошавіч адмовіўся выслухаць Вашых паплечнікаў з "Правого дела", а камэнтар югаслаўскай тэлевізіі нагадаў камэнтары цяперашняга БТ. Якія гэта будзе, на Вашую думку, мець наступствы?

К.Б.: Мілошавіч змагаецца за захаваньне сваёй улады. Ягоная адмова супрацоўнічаць з Гайдарам, Нямцовым, Фёдаравым кажа пра тое, што спыненьне вайны яму непатрэбнае. Ён сфальшаваў выбары, а цяпер яшчэ ўпала ягоная папулярнасьць у грамадзтве: каму ж падабаецца, што краіну бамбяць з-за дыктатара, які забівае людзей? Народ расплочваецца сёньня за злачынствы Мілошавіча, а той, відаць, падтрымаць свой рэжым цяпер можа толькі на штыхах. Расейскіх... На нешта гэткае ён і спадзяецца. Нават калі Захад спыніць бамбардаваньні, дыктатар ня зможа цяпер падтрымліваць такі самы жорсткі рэжым, як перад вайной. Урэшце Мілошавіч будзе зьмешчаны і прыцягнуты да суда за этнічныя чысткі. Я думаю, ягоны лёс вельмі сумны: ён папросіць палітычнага прытулку ў Расеі альбо ў Беларусі. І будзе бавіць тут свой час, пакуль Расея й Беларусь ня стануць дэмакратычнымі дзяржавамі. Тады яго паспрабуюць і тут прыцягнуць да крымінальнай адказнасьці, і ён будзе ўцякаць куды ў Ірак, Лівію ці на Кубу... Выбар у яго невялікі. Дыктатарскія рэжымы паўсюль няўстойлівыя. Апошнія свае дні Мілошавіч правядзе, відаць, дзесьці ў Паўночнай Карэі. Альбо ў турме.

Гутарыла Тацяна Сьнітко, Масква—Менск

Славамір Адамовіч

БЫТАВУХА-3

Зубачыстка

28 студзеня 1999 году раніцай з вакна свайго інтэрнацкага пакою вывесіў наш бела-чырвона-белы сьцяг. Гадзіны праз дзьве пастукалі ў дзьверы — цэлая зграя форменных і цывільных. Не адчыніў. Тады ўварваліся ў пакой, які над маім, і паспрабавалі былі мой сьцяг зьбіць. Але не ўдалося, бо я пасьпеў яго назад у пакой уцягнуць. З тым і адступілі налётчыкі. Праўда, падлянку яны мне ўсё ж кінулі, дробненькую мянтоўскую падляначку — запхнулі ў замок дзьвярэй... зубачыстку. Адсюль раблю выснову: па-першае, у рацыёне нашых праваахоўных органаў прысутнічае мяса, па-другое, сілавікі пераЖываюць за свае зубы. А дырэктар ПТВ-24 Саюк пераЖывае за сваю кар'еру. Таму і прасыгналізаваў у міліцыю і КГБ пра вывешаны бела-чырвона-белы сьцяг.

Трэнінг

У 36-м тралейбусе выпадковая спадарожніца Мар'яна з таямнічым выглядам запрасіла наведаць *трэнінг*. Што за ён — не сказала, але адрасок, дзе яго можна знайсьці, шапнула: сталічная вуліца Матусевіча, ДК вытворчага аб'яднаньня «Сукно».

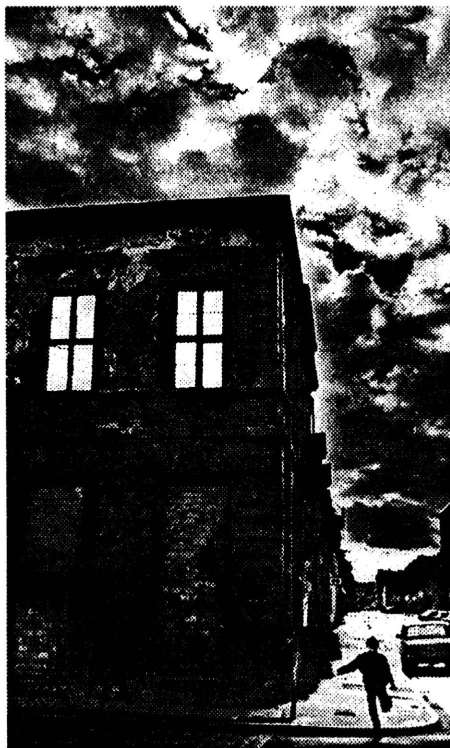
21 лютага вечарам я знайшоў гэтае дзіва ў памяшканьні правага крыла дому культуры. З гадзіну мы, госьці і гаспадары, перамяшчаемся па фае ды папіваем мінэралку. Потым нас запрашаюць наверх, дзе і праходзіць само мерапрыемства. Удзельнічаюць у ім пераважна жанчыны. Пераважна сярэдняе клясы, што вынікае зь іх прафэсіяў: бугальтары, мэнэджэры, кіраўнікі фірмаў, выкладчыкі прыватных навучальных установаў, стаматоляг, псыхіятар. Усе тут як тут: разьвядзёнкі, крывыя на вока й цела, вялікія й мініятурныя, прыгожыя і ня вельмі. Вось жанчынка гадоў пад трыццаць з маленькім тварыкам. Тварык гадоў праз дзесяць ператворыцца ў печаны яблык, вусенкі стануць, завострыцца носік. У гэтай з тварыкам малюпасенькія грудзі і тоўстыя ногі. На левай лытцы — набраклыя сінія вены — які-небудзь тромбафлебіт. Яна адчайна танцуе, няўмела круціць срачкай, але адзінота, я бачу, адзінота вісіць над ёю. Яна зусім адна ў натоўпе, хоча ўцягнуць ў бесьперапынны танец сваіх знаёмых, але яны сыходзяць.

А вось іншая самотніца — поўная, умерана-агрономістая, залацістыя валасы, крыху чорным каля вачэй, крыху памады на вусны, прыгожы рот і рукі, як прыемна цалаваць такія рукі! Раз за разам яна ўскідвае галавой, залацістыя пасмы рассыпаюцца па плячах і, ах, як жа я любіў бы яе, ратуючы/ся ад адзіноты!

Потым яшчэ адна, старая гадоў пад 70 — які ўжо ёй трэнінг спатрэбіўся. Сядзіць вунь, як на танцах у калгасным клюбе.

Яшчэ рыжая гадоў 50-ці з дачкою-сямнаццаткай. Дачка ўся ў матку з аблічча, вузкія плечы, а грудзі такія, якія ў іншай і пад старасьць не сфармуюцца, файныя грудзі для сямнаццацігадовай. Вось дзе сапраўды патрабуецца трэнінг і мануальная тэрапія.

Калі ж хто не зразумеў, пра што мы тут разважалі, раю зьвярнуцца на адрас: Менск, Вайсковы завулак, дом 13, пакой 3, памяшканьне страхавой кампаніі.

Варыятыўнасьць 37-га

— Ну вот, ещё одна пришла, — сказаў да супрацоўніка УКГБ па Менскай вобласьці мядзельскі райпракурор, убачыўшы, што дзьверы кабінэту расчыніла сталага веку жанчына... Ужо некалькі дзён гэтыя два займаюцца тым, што засьцерагаюць жыхароў ад удзелу ў кампаніі па выбарах прэзыдэнта.

Плыве

У лазьні, што на вуліцы Бядулі. Менск, дзявятая раніцы, чацьвер. У памывачную заходзіць невысокі пацан, ненатуральна белы, увесь у наколках, на плячы — гады: 1997-1999. Значыць, толькі што адкінуўся. Падыходжу, пытаюся, дзе срок матаў, можа з кім з нашых знаёмы. Аказваецца, ён з Ульянаўскай вобласьці, зь нейкага Дзімітраўграду. На нутраным баку левай нагі, на самай костачцы — свастыка ў сонечным коле. І яшчэ адна на руцэ. Такі сабе сонечна-свастычны малады расейчык. Відаць, пасьля адсідкі першы раз у лазьню трапіў: сухое цела намыльвае, нібы баючыся, што не пасьпее памыцца за 15 хвілінаў. І сплывае зь яго бруд расейскай турмы, як сам ён сплыў да нас у пошуках лёгкага хлеба.

Лякалізаваныя

Менск, надвячорак. АнтыNATOўскі мітынг у парку Горкага. Пара на скорую руку намаляваных плякацікаў. Невыразныя, нават безаблічныя твары гаваруноў. Бяздарныя прамовы, якія не кранаюць ні душы, ні сэрца, ні сьпіннага мозгу. Чыкін у атачэньні экзальтаваных кабетаў тлумачыць, што вось прыйдзем да ўлады (!?), тады разьбярэмся і з РНЕ, і зь беларускімі нацыяналістамі. Якісьці Кірыл Георгіевіч абураецца фактам маёй прысутнасьці на іхным мерапрыемстве і раіць купляць білет да Тэль-Авіву. Эх ты, думаю, таўкач брытагаловы, беларуса ад жыда адрозьніць ня можаш, а туды ж, у антысэміты лезеш.

Пахадзіў я яшчэ крыху сярод лякалізаваных, паўзіраўся ў бязродныя фізіяноміі крэатураў расейскай ФСБ і выправіўся з анархамі піва піць.

Добра быць самім сабою, асабліва калі ты Генрыхавіч, а не Георгіевіч.

Вяртаньне Арганісткі

«Генрых! — піша Яна на паштоўцы фірмы «Konkret». — Віншую Цябе са сьвятам Вялікадня. Зычу табе спакою душы, здароўя і каханьня. Няхай табе будзе добра, як добра было мне з табою гэтыя шэсьць дзён. І няхай Бог бароніць цябе ад усяго злога. Я заўсёды памятаю пра цябе. Галіна. 31.03.99 г.»

***

Ня ведаю, добра гэта ці дрэнна, але яны вяртаюцца: на дзень-два, як жонка пасьля дванаццаці гадоў жыцьця ў разводзе; на тыдзень, як Арганістка пасьля вельмі жвавых эратычных штудыяў, завершаных дзесяцьцю месяцамі турмы...

Я забываюся пра свае крыўды і з новай жарсьцю цалую знаёмае цела маёй няспраўджанай нявесты: цалую вушы, што ёй асабліва падабаецца, і цалую там, дзе яна ня можа разабрацца, падабаецца ёй так, альбо не.

Днём Арганістка займаецца на курсах польскай мовы, потым вандруе па выстаўках і крамах, а вечарочкам цісьне піпмпачку майго званка.

Першы раз пасьля гадавога перапынку мы асабліва не затрымліваемся, адразу ідзём далей і глыбей. Мы ператвараемся ў галаваногіх, у гідрасфэру, у акіян гіпэрсубстанцыі, у церпкі рабінавы сок.

Арганістка — мая гуманітарная дапамога, мая кіслародная маска ва ўмовах падпольля. І калі заўтра мяне, функцыянэра выбарчай кампаніі, схопяць і кінуць у «амэрыканку», мая адвечная нявестачка ізноў напіша мне, як яна кахае і чакае. І я зноў паверу.

Студзень—красавік 1999 г.

USAID СПАНСАРУЕ ЛУКАШЭНКУ

Большую частку амэрыканскай дапамогі, укладзенай у Беларусь з 1996 году, зьеў Лукашэнка, адзін з найбольш зацятых апанэнтаў амэрыканскіх інтарэсаў у Эўропе — сьцьвярджаюць людзі, добра знаёмыя з працэсамі аказаньня дапамогі. Нягледзячы на гэта, рэгіянальны офіс Агенцтва ЗША па міжнародным разьвіцьці, які знаходзіцца ў Кіеве, праігнараваў запатрабаваньні зьмяніць шляхі аказаньня дапамогі, а наадварот, запытаў Кангрэс ЗША пра тое, каб амаль падвоіць велічыню гадавой дапамогі Беларусі.

Лукашэнкаў рэжым рабуе дапамогу па старой савецкай схеме: утрымліваючы штучна заніжаны курсы абмену валюты. Амэрыканскі Фонд Дапамогі (USAID) высылае грошы атрымальнікам праз беларускія банкі ў далярах. Даляры йдуць на карысьць рэжыму, а атрымальнік пераводу атрымоўвае толькі малую частку даляравага кошту ў беларускіх рублях. Дзяржава ня толькі канфіскуе частку грантаў, дзякуючы рабаўніцкім абменным курсам, але й не дазваляе абнаяўліваць грошы, прымушае карыстацца выключна безнаяўнымі рахункамі, на чым крадзе яшчэ частку. Больш за тое, рэшту яшчэ й абкладаюць вялікім падаткам. Пітэр Бэрн, былы дырэктар Фонду Сораса ў Беларусі, лічыць, што атрымальнікі дапамогі выплачваюць у якасьці падаткаў каля 30 % ад сумы гранту. У выніку да арганізацыяў-атрымальнікаў дапамогі даходзіць хіба які адзін даляр зь пяці ці шасьці. «А пяць зь шасьці даляраў дапамогі ідуць наўпрост у адміністрацыю беларускага прэзыдэнта», — сьцьвярджае Бэрн.

Пітэр Бэрн кажа, што ён ужо ўздымаў праблему ў Кіеве ў кастрычніку, але афіцыйныя прадстаўнікі USAID зрабілі выгляд, што ня чуюць. Лінда Бэрнштайн, адказная за фінансавую дапамогу Беларусі, адмовілася камэнтаваць заяву Бэрна. «Гэта частка значна шырэйшай палітычнай праблемы», — адказала яна.

На web-сайце кіеўскі USAID піша, што на 1999-ты фінансавы год чакаецца выдзяленьне для Беларусі 11,3 мільёнаў даляраў (у параўнаньні з 6,7 мільёнаў даляраў у 1997 і 1998 гадах). Гэта мізэр побач з 225 мільёнамі даляраў, якія ЗША выдзеліла ў якасьці дапамогі Украіне па гэтай праграме, але ўсё ж гэта значная падтрымка рэжыму, якому крытычна не стае валюты. «Шкада, што такія вялікія сумы грошай марнуюцца», — шкадуе Бэрн. З 1997 году, калі дзейнасьць Фонду Сораса ў Беларусі забаранілі, а самога Бэрна дэпартавалі, ён працягвае працаваць зь недзяржаўнымі арганізацыямі Беларусі з-за мяжы.

Запыт USAID на 2000 год цяпер разглядаецца ў Кангрэсе. Адзін з кангрэсмэнаў-рэспубліканцаў, які мае дачыненьне да кантролю за фінансавай дапамогай, адзначыў, што ён нічога ня чуў пра хітрыя сыстэмы пераводу грошай, але гэта яго не зьдзіўляе. «Нашай палітыцы бракуе ўяўленьня. Мы ўвесь час абараняемся і ня думаем пра наступальныя мэтады». Іншая адказная асоба ў Кангрэсе выказала непаразуменьне, чаму USAID не перасылае ў Беларусь даляры гатоўкаю ў дыпляматычнай пошце.

Нядаўна шэраг беларускіх дэмакратычных няўрадавых арганізацыяў зьвярнулі ўвагу на яшчэ больш складаную праблему — стварэньне рэжымам няўрадавых арганізацыяў, якія выдаюць сябе за прыхільнікаў дэмакратыі і спаборнічаюць за атрыманьне дапамогі з сапраўднымі НА. У адкрытым лісьце беларуская Асамблея няўрадавых арганізацыяў (АНА) абвінаваціла прадстаўніцтвы USAID, у прыватнасьці, тыя, якія знаходзяцца ва Украіне, што іх дзейнасьць не адпавядае мэтам станаўленьня дэмакратыі ў Беларусі. Рэч у тым, што беларускі рэжым спрабуе ўзяць пад свой кантроль так званы «трэці сэктар», НА, укараніўшы там сваіх людзей або агентаў КГБ, але на гэта ніхто не зважае. Паводле Жанны Літвіной, кіраўніка Беларускай Асацыяцыі Журналістаў, «урад стварыў свой кішэнны праваабарончы камітэт, сваю ўласную Асацыяцыю журналістаў. Сапраўдны ж трэці сэктар, асноўную сілу супрацьву таталітарызму, спрабуюць маргіналізаваць». Але ня ўсе за межамі Беларусі разумеюць тую небясьпеку, якую ўяўляе сабой дыктатарскі рэжым у Беларусі, і тое, хто ў Беларусі нясе асноўны цяжар «адкрытага супрацьстаяньня дыктатуры». Ліст падпісалі Васіль Быкаў, Тацяна Працька, Міхаіл Чыгір, цяпер ужо чарговы вязень рэжыму, ды іншыя.

Тэры Леры, прадстаўнік USAID, лічыць, што гэта толькі прыватная барацьба, вынік канкурэнцыі між НА у барацьбе за дапамогу. «АНА і беларуская апазыцыя хочуць скампрамэтаваць арганізацыі, зьвязаныя з уладамі, — кажа Леры. — Але як мы можам не падтрымліваць арганізацыі, хай і створаныя пры падтрымцы ўраду, але непалітычныя, да прыкладу, суполкі інвалідаў».

Сапраўды, большасьць беларускіх НА, створаных дзяржавай, ня вельмі адрозьніваецца ад арганізацыяў, заснаваных былымі партыйнымі і камсамольскімі босамі ва Украіне і Расеі дзеля зарабляньня грошай пошукам грантаў.

«Мы напісалі гэты ліст ня дзеля скандалу ці інтрыгаў, — кажа Карлас Шэрман, віцэ-прэзыдэнт ПЭН-клюбу і адзін з аўтараў. — Мы ўдзячныя тым дабрадзеям, безь якіх незалежны сэктар у Беларусі загінуў бы. Але што датычыць грошай амэрыканскіх падаткаплацельшчыкаў, дык я ўпэўнены, што яны ня хочуць, каб грошы ішлі на фінансаваньне лукашэнкавага АМОНу».

З таго часу, як Лукашэнка выселіў заходніх дыпляматаў зь іхных рэзыдэнцыяў, Эўропа перастала дапамагаць Беларусі па лініі TACIS. Прамую дапамогу ад ЗША Беларусь працягвае атрымліваць. Прадстаўніца амэрыканскага інфармацыйнага цэнтру ў Менску, аднак, кажа, што амэрыканская місія ў Беларусі не нясе адказнасьці за тое, куды трапляюць гэтыя грошы. «It is not subject here», — дадала яна.

Паводле «Kyiv Post»

Падрыхтаваў Андрэй Саўчанка

СУД НАД МОВАЙ ВЫЙГРАЛА МОВА

Пасьля таго, як Вышэйшы Гаспадарчы Суд зьняў з «Нашай Нівы» папярэджаньне Дзяржкамдруку за карыстаньне клясычным правапісам, Дзяржкамдрук заявіў пра сваю нязгоду і папрасіў Суд перагледзець гэтае рашэньне. Суд перагледзеў і пакінуў рашэньне бязь зьменаў. Гэта значыць, што «Наша Ніва» ў гэтай канкрэтнай спрэчцы адстаяла сваё законнае права пісаць тарашкевіцай, а не наркомаўкай.

Зразумела, на гэтым праблема правапісу не сканчаецца. Яна толькі з палітычнае плоскасьці вяртаецца ва ўласьцівую сабе — навуковую. Матэрыялы, якія сёньня друкуюцца, прадстаўляюць розныя погляды на разьвіцьцё беларускага правапісу.

ПРАБЛЕМЫ ТОЛЬКІ ПАЧЫНАЮЦЦА

Старшыня Найвышэйшага гаспадарчага суда пацьвердзіў ранейшы спрыяльны для «Нашай Нівы» прысуд у яе спрэчцы зь Дзяржкамдрукам. У дадзеным выпадку перамагла справядлівасьць. Можна радавацца, што законнасьць ужываньня «тарашкевіцы» цяпер прызнаная на юрыдычным узроўні. Можна спадзявацца, што яе праможнаму поступу цяпер нішто ня будзе замінаць.

Не сьпяшаймася.

Калі з справядлівасьцю тут зразумела, дык у астатнім, баюся, сытуацыя куды як няпэўная.

Ці пастанова лукашэнкавага (чытай: шамякавага, несправядлівага – і не істотна, што ў дадзеным выпадку сыстэма дала збой) суда нешта дадасьць аўтарытэту «тарашкевіцы»? Мяркую, не. Кадыфікаваны ў 1918 годзе правапіс існаваў і існуе як самадастатковы, ён ужо сьцьвердзіў сваю жыцьцяздольнасьць. «Тарашкевіца» была прыцягальнай дзякуючы менавіта ўладзе свайго аўтарытэту; што адбудзецца, калі «клясычны» правапіс стане апэляваць і да аўтарытэту ўлады, — невядома.

З прыняцьцем апошняга праўнага рашэньня нікуды не зьнікае галоўная праблема «тарашкевіцы» — вузкасьць яе сацыяльнай базы. Тут адбываецца сутыкненьне з куды больш сур'ёзнымі супернікамі, чым неабачлівыя і неахайныя законатворцы і самаўпэўненыя чыноўнікі зь Дзяржкамдруку. Імёны гэтых супернікаў – традыцыя і інэрцыя. За часы свайго існаваньня «наркомаўка» сягнула ва ўсе слаі грамадзтва, яна зрабілася абыклай, у значнай ступені «традыцыйнай». Гэтым ня можа пахваліцца «тарашкевіца». З часу яе вяртаньня са змушанай эміграцыі яе посьпехі ў апанаваньні беларускім грамадзтвам даводзіцца прызнаць даволі сьціплымі. Нават у самыя лепшыя часы «тарашкевіца» не пранікала ў такую важную сфэру, як адукацыя. «Клясычны» правапіс і цяпер застаецца другім беларускім правапісам, і пакуль няма падставаў казаць, што ў колькі-небудзь блізкай пэрспэктыве ён зможа стаць першым, а тым больш – адзіным.

Ня сьведчыць на карысьць «тарашкевіцы» і замежны досьвед. Нягледзячы на тое, што на пачатку XIX ст. пры фармаваньні новай грэцкай мовы быў абраны «клясычны» пісьмовы варыянт («катарэвуса»), які паўсюдна выкарыстоўваўся ў літургіі і быў афіцыйным сродкам камунікацыі органаў кіраваньня, што ўзьніклі пад час антыасманскай вызваленчай барацьбы, ён, аднак, і да сёньня ня змог выцясьніць «дымотыку» – мову на народнай аснове. Нікуды ня дзецца ад таго, прыкладам, што напісаньне словаў замежнага паходжаньня паводле «наркомаўскага» правапісу больш адпавядае сучаснаму вымаўленьню, чым «тарашкевіца», — і гэта ў значнай ступені робіць шанцы на яе дынамічнае пашырэньне вельмі сумнеўнымі.

Сяргей Запрудзкі

СХІЗАФРЭНІЯ

Ужо 66 гадоў беларуская мова жыве ў стане схізафрэніі. Анамнэза ўсім вядомая — мы маем два варыянты літаратурнай мовы (часам праблема звужаецца і гаворыцца пра дзьве правапісныя сыстэмы, аднак адрозьненні паміж імі часта выходзяць за рамкі правапісу).

Гадоў дваццаць таму здавалася, што гэтая праблема паступова вырашаецца сама сабою — наркомаўка (у мэтраполіі) паступова выцясьняецца расейскай мовай, а тарашкевіца (у эміграцыі) згасае разам зь ейнымі носьбітамі. Такім чынам, усё ішло да таго, што наш «хворы» мусіў зьнесьці сваю хваробу з сабою ў дамавіну.

Аднак гэты мэханістычны прагноз не апраўдаўся. Ад пачатку 80-х у Беларусі абудзіліся зусім нечаканыя працэсы палітычнай фэрмэнтацыі. Хворы атрымаў нечакана вялікую дозу адрэналіну.

Наркомаўка, будучы ад самога пачатку запраграмаваная на русыфікацыю, паступова сталася інтэгральнай часткай сурагатнай БССРаўскай культуры, «нацыянальнай паводле формы, сацыялістычнай паводле зьместу». Яна таму й не супраціўлялася шматгадовай нацыянальнай дэградацыі беларусаў, бо сама даўно ўжо перастала быць жывым культурным арганізмам. Урэшце яна стала ўспрымацца як нейкае недарэчнае эспэранта, якое існуе толькі ў вуснах дыктараў радыё й тэлевізіі ды на старонках газэты «Звязда».

Зноў зазначу, што адрозьненьне наркомаўкі і тарашкевіцы — ня толькі і ня гэтулькі чыста правапіснае. Яно — у стылі, культуры мовы, у стаўленьні носьбіта да сваё мовы. Таму, скажам, мова нашых пісьменьнікаў збольшага была і застаецца па-за вузкім абсягам драўлянай наркомаўкі, ёй у наркомаўскіх шатах зацесна, яна ўвесь час «парушае» наркомаўскія стылістычныя, лексычныя, граматычныя, а часам і чыста правапісныя «нормы». Прычына ў тым, што мова майстроў слова абапіралася і абапіраецца на скарбы народных гаворак — галоўны моўны эталён, які, дарэчы, стаіць вышэй за ўсе правапісныя канвэнцыі. Носьбіты народных гаворак (там, дзе яны яшчэ жывыя) не гавораць ні наркомаўкай, ні тарашкевіцай. Апошняя — гэта толькі пэўная спроба стварыць на аснове гаворак пэўны літаратурны стандарт. Дарэчы будзе прыпомніць заўсёдныя нападкі афіцыйных мовазнаўцаў на пісьменьнікаў — якраз за парушэньні наркомаўскай «нормы».

Выглядае натуральным, што тыя, хто загаварыў па-беларуску ў 80-я гады, арыентаваліся на новы культурны вобраз Беларусі, які асацыяваўся з тарашкевіцай — і дзеля палітычных сымпатыяў, і дзеля пераемнасьці клясычнай традыцыі, і дзеля яе большай адпорнасьці да асыміляцыі. Тарашкевіца да тых часоў дажыла ў выглядзе старой спадчыны — публікацыяў 10-40 гадоў і жывой традыцыі — мовы эміграцыі. Праўда, адсутнасьць строга кадыфікаванай нормы ствярала й ствярае карыстальнікам тарашкевіцы шмат праблемаў.

Сёньня, напрыканцы 90-х, «гісторыя хваробы» зноў ускладнілася. Сфэра ўжываньня наркомаўкі працягвае звужацца, расейшчына выцясьняе яе нават з традыцыйных «бастыёнаў» — афіцыйных радыё, тэлевізіі, газэтаў. Тарашкевіца, так і ня будучы афіцыйна прызнаная, ня здолела выйсьці за межы свайго палітычнага гета, хоць і трымаецца трывала ў недзяржаўнай пэрыёдыцы і кнігавыдавецтве. Да таго ж, нарэшце, супольнымі намаганьнямі карыстальнікаў з мэтраполіі і эміграцыі ўдалося падыйсьці да фіксацыі нормы, што бясспрэчна надасьць тарашкевіцы вагі. Урэшце, летась тарашкевіца была ўскосна прызнаная ўладамі, якія паспрабавалі прымусіць незалежныя выданьні перайсьці на наркомаўку. Вынікам быў даволі камічны судовы працэс «Нашай Нівы» супраць Дзяржкамдруку — выйграны прыхільнікамі тарашкевіцы якраз таму, што ейнае існаваньне ўладамі не прызнаецца, а тое, чаго няма, не забароніш.

Такім чынам, на моўным фронце (які ў цэлым адпавядае фронту палітычнаму) сёньня можна вызначыць гэткія вузлы канфлікту: тарашкевіца, як і ўсе гэтыя гады, рашуча супрацьстаіць расейскай мове, тарашкевіцы гэтаксама рашуча супрацьстаіць расейская мова, расейскай мове супрацьстаіць, але даволі млява, наркомаўка (гэтая пара мірна суісnуе ў розных газэтах, радыё і тэлевізіі). Урэшце, тарашкевіцы супрацьстаіць наркомаўка.

Гэты апошні выпадак асабліва цікавы. Нейк так выходзіць, што ўсе зацятыя адэпты наркомаўкі, якія на працягу апошняга дзесяцігодзьдзя ваявалі з тарашкевіцай, належаць да вузкай і даволі спэцыфічнай катэгорыі людзей — усе яны так ці йнакш прафэсійна зьвязаныя зь беларускай мовай. Гэта школьныя настаўнікі, унівэрсытэцкія выкладчыкі, мовазнаўцы, выдавецкія рэдактары, карэктары — якім патэнцыйны пераход на тарашкевіцу мог бы пагражаць прафэсійнай дыскваліфікацыяй.

Набор іхных аргумэнтаў супраць тарашкевіцы даволі стандартны.

У тарашкевіцы вузкая сацыяльная база. Сацыяльная база тарашкевіцы, наркомаўкі і беларускай мовы наагул супадае. Тыя, каму неабыякавы лёс мовы, не адмовяцца ад яе з прычыны канфлікту «правапісаў». Што да шырэйшых масаў — носьбітаў жывых народных гаворак — дык, скажам, у Заходняй Беларусі людзі гавораць той самай «тарашкевіцай», што і за польскім часам. Альтэрнатыва тут зусім не наркомаўка, а — расейская мова.

«Народ не разумее тарашкевіцу». Народ разумее тарашкевіцу ў той меры, у якой ён разумее літаратурную мову наагул і ў якой ён не закрануты каставымі забабонамі згаданых вышэй прафэсійных катэгорыяў. Пад прыкрыцьцём гэтага аргумэнту некалькі незалежных пэрыядычных выданьняў свайго часу перайшлі з тарашкевіцы на наркомаўку і, часткова, на расейскую мову. Аднак імгненнага росту папулярнасьці не адбылося — хутчэй наадварот.

Наркомаўка за некалькі пакаленьняў прыжылася і стала традыцыяй. Наркомаўка — якраз той гістарычны варыянт літаратурнай беларускай мовы, ад якой беларусы масава адвярнуліся. У выніку беларусы ў масе сваёй даволі слаба валодаюць правапіснымі нормамі наркомаўкі. У нас наагул няшмат людзей, якія пісьменна (хоць бы ў межах школьнай праграмы) пішуць па-беларуску — нават сярод прафэсійных літаратараў. У гэтым сэнсе ў наркомаўкі няма ніякіх перавагаў перад тарашкевіцай. Ні пра якую «традыцыю» гаварыць не выпадае. Калі б давялося масава вучыцца з нуля — было б усё роўна, які варыянт выбіраць.

Тарашкевіца ня здолела афіцыйна замацавацца нават у «самыя лепшыя часы» — ня трапіла ў афіцыйны ўжытак, у адукацыю і г.д. Тарашкевіца не магла на роўных змагацца з наркомаўкай паводле «вагавай катэгорыі» — апошняя мела акадэмічную кадыфікацыю, шматгадовы афіцыйны ўжытак у друку, школьніцтве і г.д. Аднак, нягледзячы на гэта, нават у гэткіх умовах рабіліся крокі да сынтэзу, збліжэньня варыянтаў — ТБМ запачаткавала адпаведны праект, аднак гэтаму перашкаджала нарматыўная неаформленасьць тарашкевіцы. А пасьля рэфэрэндуму 1995 году пра гэта ўжо ніхто й ня згадваў.

Існуе аналагічны замежны досьвед: катарэвуса/дымотыка ў Грэцыі, букмол/лянсмол у Нарвэгіі, дзе «клясычны» варыянт літаратурнай мовы саступіў месца «народнаму». Найчасьцей для параўнаньня выбіраюцца сытуацыі неадпаведныя нашай — для атрыманьня пажаданай аналёгіі. У Беларусі мы маем справу не з «клясычным» і «народным» варыянтамі, а з двума палітызаванымі «народнымі» варыянтамі — «сваім» і «чужым». Наш выпадак больш выпадае параўнаць, прыкладам, з румынскай мовай у падсавецкай Малдове, або зь ідышам, які існаваў у «савецкім» і «антысавецкім» правапісных варыянтах.

Наркомаўскае напісаньне словаў замежнага паходжаньня больш адпавядае сучаснаму вымаўленьню, чым тарашкевіцкае. Словы замежнага паходжаньня часам успрымаюцца як галоўны паказьнік адрознасьці наркомаўкі ад тарашкевіцы. Тым часам гэтая розьніца зусім не такая істотная. Звычайны беларус аднолькава лёгка вымавіць «Амэрыка» і «Амерыка». Ніводзін з варыянтаў не пярэчыць беларускай фанэтыцы і фаналёгіі. Затое наркомаўскае «с[ъ]нег» гучыць ужо не па-беларуску.

Прыхільнікі тарашкевіцы, дарэчы, не адказваюць наркомаўцам «узаемнасьцю» і заўважных «баявых дзеяньняў» супраць іх не вядуць. Наадварот, у пэрспэктыве надыходу лепшых палітычных умоваў рэальна разглядаецца магчымасьць рацыянальнага кампрамісу паміж абодвума варыянтамі літаратурнай мовы. Але гэты дзень яшчэ не настаў.

Бясспрэчна, лячыцца ад схізафрэніі трэба. Аднак сёньня, калі «хвораму» пагражае небясьпека сьмерці, варта згуртавацца ў супрацьстаяньні найперш гэтай небясьпецы. Лячэньне галавы можна адкласьці на пасьля.

Сяргей Шупа

НЕРЭЛІГІЙНАЯ НАЦЫЯ

Працяг са старонкі 1.

І далей, што б ён ні казаў, за каго б ні прасіў, а жыць ён ужо будзе і з Богам, і ў Свабодзе.

Выглядае, гэта якраз тое, што ў нашым выпадку найчасцей выпадае з працэсу ўзгадаваньня. І самае першае, што выпадае — патаемнае пачуцьцё Сябе. Тое самае калектыўнае патаемнае, якое і творыць нацыю. У цэльных і адзіных у сабе народаў гэтае пачуцьцё гадуецца ў сем'ях, у традыцыйным асяродку, у школе, хоць школа пераважна агучвае, г.зн. выкрывае патаемнае, імкнецца зрабіць яго ўсьвядомленым. Глыбіннае ўзгадаваньне тут праходзіць спосабам завучваньня, зазубрываньня, як на ўроках рэлігіі. Але гэта ўсё ж ня тое месца, дзе найперш адбываецца перадача патаемнага.

Найперш — міжчалавечы кантакт. А ў нас наша старэйшае пакаленьне, калі не цярпела ад сталіншчыны, дык часта верна ёй служыла. А сталіншчына вымагала ня толькі ўсьвядомленае, але й патаемнае любові. Ёсьць і такія мэтады ўзгадаваньня, калі ў патаемнае заганяюцца патрэбныя ўладзе пачуцьці. Гэта найперш — панічны страх і вытворнае ад яго пачуцьцё рабскае пакоры. Бадай, няма ў нашай краіне старэйшага чалавека, які б не насіў пад сэрцам хоць крупіцу гэтага страху і пакоры. Людзей іншага кшталту зусім мала, яны, як цяпер модна казаць, на ўзроўні статыстычнае памылкі. У гутарках з такімі людзьмі проста фізычна адчуваеш прысутнасьць патаемнага пачуцьця Сябе, Свабоды і Праўды. Розумам гэта ня вытлумачыш — атрымаецца набор банальнасьцяў. Магчыма, адзіны спосаб пераемнасьці патаемнага — гэта глядзець і імкнуцца быць такім, як яны. Складаная мэханіка патрабуе, як і ўсё геніяльнае, вельмі простага мэтаду. Але на гэтым простасьць сканчаецца.

На каго пазіраць беларусам, да каго імкнуцца быць падобнымі, каб урэшце давершыўся гэты шматпакутны працэс фармаваньня нацыі? Мой адказ — на тых людзей, якіх аб'ядноўвае сёньня Рада БНР. Але гэта толькі мой адказ. Мой і яшчэ некалькіх соцень чалавек, каму такое глядзеньне даступнае. На каго глядзяць астатнія? На ўсенароднага прэзыдэнта? Тых, хто глядзіць з пашанай, усё меней. Выглядае, што большасьць проста пазірае па баках. Яны ў прастоі. Яны ня думаюць пра пераемнасьць, таму й ня маюць патаемнага пачуцьця беларусаў.

Сяргей Паўлоўскі

Фота IREX/ProMedia

«Я ПРА ГЭТА НІКОЛІ НЕ ЗАДУМВАЛАСЯ»

Апытаньне на вуліцах Менску

Здымак Анатоля Клешчука

Ці сапраўды беларусы — самыя абыякавыя да рэлігіі людзі? Задаючы гэтае пытаньне на менскіх вуліцах, я пераканаўся, што амаль ніхто ня згодны з гэтым сьцьверджаньнем. Зь іншага боку, амаль усе абышлі ўвагай уласна рэлігійныя інстытуцыі, ніхто не ацэньваў рэлігійную сытуацыю ў краіне.

— Я ня хрышчаная, але жыву паводле хрысьціянскіх правілаў. Я маральнымі правіламі кіруюся, якія для кожнага чалавека павінны быць асноўнымі.

Цікава, што сын гэтай кабеты працуе ў Ратамскай царкве.

Спадар трыццаці чатырох гадоў спрабуе займацца бізнэсам. Ён лічыць, што ў адсутнасьці рэлігійнай еднасьці беларусаў вінаватая гісторыя.

— Перамяшана шмат нацыяў і рэлігіяў — палітыка адыграла сваю ролю. Гэта дрэнна, вядома. Бо няма такіх дзяржаваў, якія б ухвалялі шмат рэлігіяў. Я сам праваслаўны... Тая сытуацыя, што ў Беларусі... Мне хочацца эміграваць. Сэнсу быць рабом няма. Выйсьце — у зьмене ўлады.

А гэты сталы чалавек лічыць, што актыўнае папаўненьне храмаў вернікамі сёньня — ня больш, чым даніна модзе, якая сыходзіць ад палітычнае вярхушкі. Ён згодны з тым, што беларусы ня маюць рэлігійнае еднасьці. Аднак ён ня згодны зь нерэлігійнасьцю асобна ўзятага беларуса.

— Шмат цяпер паказнога, але калі чалавек ве-

БАНАЛЬНАЯ П'ЕСА ДЛЯ ЗАШТАТНАГА ТЭАТРУ

Мы зь ім раўналеткі з розьніцаю ў адзін дзень. Нават цёзкі. Нашыя бацькі, старыя сябры са студэнцтва, яшчэ да нашых зьяўленьняў на сьвет Божы дамовіліся назваць нас Міцямі. Але сябрамі мы так і ня сталі. Ён нарадзіўся карэнным масквічом, што было для мяне прадметам зайздрасьці. Але шкадаваў я, далібог, не сталіцы з Крамлём і мэтро, а менавіта гэтай самай ягонай карэннасьці. Сымбалем якой і была для мяне ягоная маскоўская кватэра. Абсалютна непадобная на тыя кватэры, дзе мне даводзілася бываць дагэтуль і пасьля. У якой уся мэбля была зроблена гаспадаром дому. Ад кухоннага зэдліка табурэткі да разнога пісьмовага стала. Такой колькасьці кніг я ня бачыў пасьля ні ў адным, адведаным мною доме. Можа, толькі на кухні не было кніжных стэлажоў. Шмат таямніцаў я адкрыў у тым доме. І па меры майго вырастаньня тая кватэра ў маім успрыманьні не зьмяньшалася ні на цалю.

Ня дзіўна, што наведваючы Маскву спачатку з бацькамі, а пасьля самастойна, я заўжды з радасьцю сьпяшаўся на Гагарынскі пляц. У кватэру, дзе ў дзьвярах можна сутыкнуцца зь якой-небудзь тэлезнакамітасьцю, дзе госьцю дазволена паліць хоць у ложку, дзе няма забароненых тэмаў для размовы і маса тады яшчэ забароненых выданьняў. Менавіта ў тым доме я ўпершыню пакаштаваў чырвоную ікру, разьвесяліўшы дарослую кампанію выказваньнем, што «не люблю я журавіны». Тамсама я ўпершыню пачуў запісы Галіча. «Адзін дзень Івана Дзянісавіча» я прачытаў таксама там. Уражаньне дапоўнілася фактам, што сам пісьменьнік некалі пад наглядам будаваў гэты дом. А можа і гэтую кватэру. Дарэчы, праваслаўныя іконы я ўпершыню ўбачыў таксама там. Сваім наіўным пытаньнем: «Дзеля чаго дзядзю Алегу гэтыя багі», я выклікаў нежартоўную спрэчку паміж старымі сябрамі. «Ты рускага чалавека выхоўваеш ці бусурманіна якога?» — крычаў дзядзя Алег на бацьку, — Калі ня ты, дык я сам яго у Загорск звазжу». З-за чаго такі шум, я тады не зусім зразумеў. Мы паступова сталелі. У Маскве пасьля няўдалай вучобы ў тэатральным я больш не зьяўляўся. Ад бацькі да мяне даходзілі толькі кароткія зьвесткі пра посьпехі майго маскоўскага цёзкі. Міцька без праблемаў паступіў у МГУ. Міцька працуе на нейкіх раскопках у Валааме. Міцьку прапаноўваюць працу ў маскоўскім філіяле нейкай заакіянскай юрыдычнай фірмы. Міцька купіў новую «Вольва».

Фота IREX/ProMedia

І ня быў у Маскве амаль дзесяць гадоў. З пляшкаю беларускай гарэлкі я без папярэджаньня паехаў на Гагарынскі пляц.

ВЕРА — ГЭТА СВАЁ

Паэт Адам Глёбус у адным сваім вершы напісаў:

Я стаю на крыжы
Беларускіх дарог
І ня бачу дзьвярэй
За якімі ёсьць Бог

У гэтых словах роспач пакаленьня, якое гвалтам было адарванае ад сьвятыняў. І, шукаючы Бога наноў, новыя пакаленьні не знаходзяць яго ў пакаленьнях старэйшых. Повязь абарвалася. Абарвалася недзе тамака, дзе зьнікала і мова.

Пошукі Бога пачынаюцца там, дзе адкрываецца Беларусь. Паверыўшы ў беларушчыну, у яе бясконцую працягласьць у гістарычным часе, шукаецца большых тлумачэньняў таго, чаму мы адрозныя ад іншых: «Божа, што калісь народы на асобкі падзяліў, і хацеў каб народ кожны мовай роднай гаварыў...» Спачатку ня верылася, што наша мова мусіць загінуць, прапасьці між іншых. Гэта ператварыла б у абсурд стагодзьдзі нашае гісторыі, пасьянарныя памкненьні адраджэнцаў і іх ахвяру. Ахвяра ня гіне. Ахвяру можна забыць. І яна была забытая. Ці можна паверыць у ахвяру Хрыста, калі не даеш веры ахвяры сваіх супляменьнікаў?

Зрабіўшы для сябе адзіны выбар на карысьць беларушчыны, гэта азначае, паверыўшы ў яе бясконцасьць, непазьбежна паўстанеш перад наступным выбарам: «Ці ўсё, што створана пакаленьнямі да цябе, што робіш ты сам і што будуць рабіць пасьля цябе, існуе толькі тут, на зямлі?» Калі так, то, можа, беларушчына ёсьць толькі прыватным заняткам, гобі, зьбегам густаў?

... Калі я стаяў на Велікоднай імшы ў Вішнеўскім касьцёле, слухаў казаньне айца Чарняўскага, бачыў у вачах людзей чыстыя сьлёзы хваляваньня й радасьці, нешта зьмянілася і ўва мне. Калі ж запяяў хор, у мяне перахапіла дыханьне і я амаль фізычна адчуў прысутнасьць Бога. Гэта быў ці ня самы сьветлы дзень у жыцьці. Усё было тут маім: мова, людзі, бажніца і... прыдбаная вера. Гэтак для мяне, савецкага падлетка, сьвет набываў цэласьць. Я пераканаўся ва ўсім, пра што раней толькі здагадваўся...

Няма свайго — ня будзе веры. Пра тое казаў і апостал Павал, заклікаючы маліцца ў словах сваіх, зразумелых, а не грувасьціць безьліч незразумелых чужых словаў. Ці можа быць вера ў паствы, якую вядуць чужыя пастыры? Чужыя людзі, чужая мова. Толькі вера ня можа быць чужою.

Ці можна абысьціся без пасярэднікаў, аднаму спасьцігнуць сэнс сакрамэнту, адчуць прысутнасьць Бога? Бадай. Але калі на тваім шляху

Фота IREX/ProMedia

рыць, ён верыць.

Сьледам я зьвярнуўся да купкі студэнтаў, што палілі каля ўнівэрсаму «Цэнтральны».

— Я атэіст. Я супраць рэлігіі.

— Я ня хрышчаны і ня вернік... патомны.

— Я пра гэта ніколі не задумвалася.

Музыка Дзіма. У Менску яго ведаюць як віртуоза гры на гітары ў падземных пераходах:

— Усе мы вернікі: хто верыць у тое, што Бог ёсьць, хто — у тое, што Бога няма... Я сам будую царкву, працую будаўніком.

Дзяўчына ў пераходзе на «Кастрычніцкай», выглядае «пад гіпі», захоплена распавядае пра сваё развітаньне з Богам:

— Мая сям'я вельмі верыць у Бога, але я сама зьяўляюся прыхільніцай іншай тэорыі. Напрыклад, тэорыі Ніцшэ пра тое, што Бог памёр. Я зь дзяцінства верыла ў існаваньне Бога, але пасьля перамяніла погляд.

Зрэшты, дзяўчына любіць сваю маці, шануе ейную веру, таму бярэ ўдзел ва ўсіх сямейных сьвятах і ходзіць з маці ў царкву. Дзяўчыне, як і іншым ейным раўналеткам, да якіх я зьвяртаўся, складана разважаць аб рэлігійнасьці беларусаў увогуле, бо гэтая тэма ніколі яе не цікавіла.

Севярын Квяткоўскі

Дзьверы расчыніліся. У цемры я не адразу заўважыў, як пастарэў гаспадар майго маскоўскага прыстанку. Пасьля ж абдымкаў я нарэшце разгледзеў, наколькі зьмянілася сама кватэра. Дакладней, ад яе не засталося нічога. Дзе некалі ўзвышаліся стэлажы з кнігамі, былі адно толькі пустыя сьцены, аклееныя шарымі шпалерамі. Дыхтоўна й прыгожа зробленыя рукамі гаспадара фатэлі, камоды й сэкрэтэры часткова замяніла сьвежая іншаземная мэбля. Бліскучы фігурны паркет, матавае сьвятло мудрагелістых жырандоляў — усё навокал ствара́ла ўражаньне вельмі дарагога гатэльнага нумару. На мой няўцямны позірк гаспадар толькі махнуў рукою.

Седзячы на незнаёмай бліскучай кухні ды ўплятаючы яечню, я слухаў сумны расповед некалі жыццярадаснага маскоўскага чалавека. Сёньня хворага, самотнага ўдаўца, якога некалькі месяцаў таму кінуў любімы сын. Мяне не пакідала такое адчуваньне, быццам я прысутнічаю пры пастаноўцы бяздарнай, банальнай п'есы, адмыслова напісанай для заштатнага тэатрыка. Настолькі друґасным выглядаў сюжэт гэтага новага «Вішнёвага саду».

Неўзабаве пасьля сьмерці жонкі мужа падкошвае інфаркт. Пакуль ён ляжыць у шпіталі, ягоны сын — абавязкова новы рускі — цынічна падшуквае для таты месьцейка ў Доме састарэлых. І наводзіць у доме свой наварускі парадак.

У доме руйнуецца ўсё ад старой мэблі да масьнічнаў і выкідаецца на сьметнік. Старыя фаліянты на шматкі рве вецер пераменаў, спадчынныя фатэлі гніюць пад брудным даждžом. Іконы здаюцца ў антыкварыят. За тыдзень у некалі абжылым доме робіцца супэрсучасны й безгустоўны рамонт за 50000 даляраў. Былога гаспадара па вяртаньні дахаты ледзь не хапае паўторны інфаркт. З сынам адбываецца размова з рэплікамі кшталту: «Навошта я цябе хрысьціў?», «Ты забыўся, як мы начавалі ў доме Ясеніна?» і гэтак далей. Сын сыходзіць, бразнуўшы браняванымі дзьвярыма. Хворы бацька застаецца ў харомах для Майкла Карлеонэ, з жабрацкай пэнсіяй. Якую напалам дзеліць са старым катом. Попел танных папіросаў падае ў лазенцы на мармуровую падлогу з падагрэвам. Заслона.

«Няўжо ўсё, што я ўкладаў у яго з маленства, дарэмна?» — пытаўся ў мяне гаспадар. Ды што я мог адказаць? На жаль ці на шчасьце, але ў банальных расейскіх п'есаў не бывае шчасьлівага канца. І канец гэтай гісторыі ўжо маячыць недзе наперадзе.

Зьміцер Бартосік

паўстае Асоба, якая сваім духам мацуе цябе і дае надзею, твой шлях можа стаць сьветлым і пэўным. Сьвятарства айца Надсана, айца Чарняўскага, айца Матусевіча адкрыла той шлях для многіх.

Гэткім ці падобным чынам да рэлігіі зьвярталіся мае аднагодкі, якія знаходзілі сябе ва ўлоньні беларушчыны. Найперш вярталася мова, за ёй гістарычная сьведамасьць. Пасьля ўсьведамленьня сябе суб'ектам часу і зямлі, зьяўлялася прага повязі зь бясконцасьцю, знайсьці сабе апірышча, ці апраўданьне, у веры. Бадай, нехта знайшоў і Бога.

Здымак Анатоля Клешчука

Вера — гэта сваё. Яна вернецца ў Беларусь, калі Беларусь стане сваёй для беларусаў.

Сяргей Харэўскі

100 ТВОРАЎ БЕЛАРУСКАГА МАСТАЦТВА XX СТ.

БАРЫС КАЗАКОЎ. СЬНЕЖАНЬ

Калі мы прамаўляем: «сьнежань» — у нашым уяўленьні паўстаюць зусім пэўныя асацыяцыі: Каляды, белыя гурбы, чорна-белыя карункі гальля ў пустых садах, птушкі, якія не адлятаюць з радзімы, пунсовы шар сонца ўранку і хуткім адвячоркам, сьвежына на сьнезе...

У «Сьнежні» Барыса Казакова сюжэт двубою чалавека й ягонае сьвіньні — неад'емнага сьнежаньскага рытуалу — становіцца косткай кампазыцыі, вакол якое нарошчваюцца дадатковыя аб'екты. «Сьнежань» — нетыповая праца Казакова. Перадусім тут ён спрабуе вырашыць праблему прасторы, увайсьці ў бясконцасьць пэрспэктывы шчыльнага, у прыцемках, зімовага паветра. Хоць вырашэньне ён знайшоў дэкаратыўнае, блізу мультыплікацыйнае: пляма аб'екту пазначае і сюжэтную лінію і ствараe плян.

У гэтым выяўляецца досьвед Казакова як тэатральнага мастака. Напрыканцы 60-х ён аздабляў спэктаклі ў тэатрах Менску і Магілёва. Дыяпазон ягоных сцэнічных сюжэтаў вялікі. Гэта і «Каварства й каханьне» Шылера, і «Мільянэрка» Шоў, і «Зорка Вэнэра». Дарэчы, менавіта афармленьне да спэктаклю «Зорка Вэнэра» Алтухова і Бур'яна, які быў упершыню пастаўлены ў Тэатры юнага гледача ў Менску, і стварыла Казакову славу аднаго з выдатных тэатральных мастакоў нашае краіны. Пасьля ён сьведама пакідае гэтую творчую галіну, дзе здолеў рэалізавацца з посьпехам, на тое, каб заняцца меншымі, станкавымі формамі. Аднак і ў станкавых творах Казакова папярэдні ўплыў тэатральнага жывапісу відавочны.

... Сярод тых расейцаў, што сталі мастакамі ў Беларусі, ёсьць творцы рознага маштабу. І парознаму яны бачылі й бачаць сваю місію. За рэдкім выняткам, як раней, гэтак і цяпер, большасьць зь іх ні ў якай ступені ня бачыць сябе менавіта ў беларускім кантэксьце. Гэткім выключэньнем стала творчасьць Барыса Казакова, які пераўвасобіў шэраг беларускіх мітаў: вёска, хата, карова-карміцелька... Ягоныя палотны — «Лазьневы дзень», «Вяртаньне дадому», «У Сяргеевічах», «У хляве», «Іван Сьцяпанавіч» перарастаюць у канцэптуальны шэраг вобразаў, зь якіх сатканае беларускае жыцьцё. І кожны з гэтых вобразаў грунтуецца на аб'ектах, якія ёсьць мітамі: малако, хлеб, віно, човен, хата, праца...

Адбор дакладных формаў, нібы словаў да вершу, робіць палотны Казакова амаль прыпавесьцямі, набліжаючыся да мяжы літаратуры. Напрыклад, карціны «Крыўда. Падлетак» ці «Цар-віно, цар-рыба» — гэта ўжо сюжэты, якія могуць стаць вартымі для ўвасабленьня ня толькі ў жывапісе...

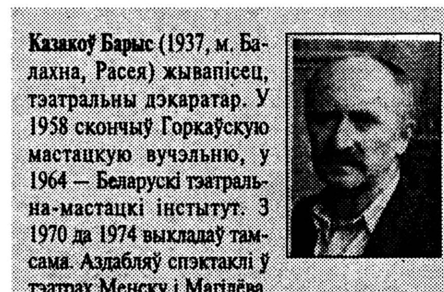
Канцэптуалізм Казакова, ягоная пасьлядоўнасьць у вычэрпваньні тэмы, ці яе фрагмэнту, набывае часам парадаксальныя формы. Адзін з найбольш паказальных прыкладаў — гэта шэраг партрэтаў вучоных, якімі аздобленая заля паседжаньняў у Інстытуце глебазнаўства і аграхіміі. Самі партрэты ператвораныя ў дэкаратыўныя пано, якія адно за адным пазначаюць пэўныя зьбегі паняцьцяў, міты пра вучонасьць і навуку з усім наборам адпаведных аксэсуараў. У гэткім жа рэчышчы створаны і «Поры году», якія распачынаюцца палатном «Сьнежань. Тут беларускія месяцы мусяць выяўляцца праз наборы трывалых уяўленьняў пра парадак зямнога жыцьця.

Дастатковасьць — найпершы прынцып мастацтва Казакова. Колькі дастаткова мужчынаў, каб удала разьдзяліць парсюка? Двух. А жанчына дапамагае з вадою. Два мужчыны, адна жанчына, два вядры, адзін парсюк. Менавіта ў гэтай дастатковасьці і тоіцца сэнс слова парадак.

Калярыстычна цэнтар кампазыцыі сканцэнтраваны звышдакладна — на кропцы агню, якім смаліцца вяпрук. Гарачыя водбліскі ад яе па коле асьвятляюць саму дзею, якая кінэтычна разгортваецца ў нас на вачах. У марознай ранішняй смузе, калі ўжо пагасьлі зоры, але не ўсплыло сонца. Людзі варушацца сярод сьцюдзёнае, нямое прасторы. Нібы адныя на ўвесь белы сьвет...

Дзеля таго, каб прыцішыць драматызм сюжэту, у кампазыцыю дададзеныя птушкі — бесклапотныя істоты. Высока ў небе ляціць вольная галка, якая сваім стракатаньнем будзіць навакольную цішу. А па дыяганалі, у супрацьлеглым куце, ля сабачае будкі, сьвеціца другі агеньчык — пеўнеў грабянёк. Пеўня з кураю гаспадары зарэжуць ня сёньня, ня ў сьнежні..

Сяргей Харэўскі

Казакоў Барыс (1937, м. Балахна, Расея) жывапісец, тэатральны дэкаратар. У 1958 скончыў Горкаўскую мастацкую вучэльню, у 1964 — Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут. З 1970 да 1974 выкладаў там-сама. Аздабляў спэктаклі ў тэатрах Менску і Магілёва.

Аляксандар Антончык

ВОСТРАЎ СЬЛЁЗ І ТУГІ

У сталіцы мітусьлівай
Пасярод ракі бурлівай
Што да мора воды мчыць
Востраў сьлёз-тугі ляжыць

На ім купкаю зьнямелай
Стаяць сумна скамянела
Ля разлогай арабіны
Ў хустках сьціпленькіх жанчыны

Адна мужа ўсё чакае
Бо нябога і ня знае
Што даўно ён зьнік як хмара
У пустэльнях Кандагара

А другая брата й сына
Не дайшоўшых да Бэрліну
Што леглі на сьнег барвовы
На чужыне ў час суровы

Трэцяй бацька із сябрамі
Найслаўнымі ваярамі
За Айчыны годнасьць сталі
І ля Сініх Вод прапалі

Толькі раз у год бывае
Цуд уночку там лунае
Па рацэ Хрыстова сьвіта
На чаўнах плыве зь нябыту

У той сьвіце як адзіны
Ўсе прапаўшыя мужчыны
Строй за строем праплываюць
І матуль-жанок вітаюць

Як убачаць іх кабеты
Зразу мчаць да чаўноў гэтых
Каб на родных надзівіцца
Слаўцом добрым падзяліцца

Зьнікне цуд і йдуць жанчыны
Ўсхваляваны да рабіны
Каб у журбе ўвесь год стаяць
І сустрэчу зноў чакаць

Той, хто ў гэтае ня верыць
Хай ідзе туды й праверыць
На Купальле да сьвітанку
Калі цемру рве заранка

Арцём Арашонак

НАЧНЫ ПЭЙЗАЖ

Ноччу я выйду на ганак
і ўспомніцца водар аеру.
Хутка прыйдзе сонечны ранак,
пагасіўшы зорку-Вэнэру.

Над празрыстай лямкай блакіту
месяц хісткі, ціха блішчыць.
Зорным зьзяньнем усё поле заліта
і аб чымсьці пад ветрам шуміць.

Аліна Калесьнік

***

Нашую краіну
Клічуць Беларусяй
Куды ні паеду –
Да яе вярнуся

Краіна-Радзіма –
Адзіная ў сьвеце!
То ж яе шануйма
І любіцьмем, дзеці...

Знак у беларусаў –
Збройны вершнік сьмелы
Сьцяг над ім лунае
Бел-чырвона-белы

З ласкі Пана Бога
Мы жывем на Сьвеце
Сьцягам асьвячоным
Даражыцьмем, дзеці!

Ад вякоў на гонях
Сьпеляцца зярняты
Для жыцьця ды шчасьця
Будзьма ж яго варты!

Ігар Камікадзэ

І.Р.Б.

Нашай сымболіцы

Чырвоны – сымбаль лёсу нязгодных.
Белы – камуфляжны колер улады.
Малюнак на белым – знак,
што народ у краіне,
бы ў хаце нябожчык.

Зялёны – сыгнал,
што гатовыя «мы» да «джыхаду».

Сумленьне, свабода, асоба...
пад ботамі – хрусь!..

– Што за краіна?
– Ісламская Рэспубліка Беларусь!

***

Незвычайная гадавіна –
Юбілей віртуальнай краіны.
Патыхае пагрозай намер
Грамадзянства займець БНР.
І яднаюцца фронтам адзіным
Камуніст і фашыст з ППР... (Б...)

Кандрацёнак

ТЫМ, ХТО СУПРАЦЬ НАС

Ад бадзёрых прамоў танны водар ідзе,
быццам кава другога гатунку.
Ад пакутаў сумленьня не схавацца
нідзе...
Брудней здрадзе няма паратунку.

Састуліўшы аднойчы на скляні адхон –
намаганьняў дарэмных напрамак,
не патрапіш, калі прыбліжаецца скон,
да бацькоўскае хаты на ганак.

Пры старой баразьне, у чырвонай смузе
марнатраўства насельня спазнаеш.
Атрымаўшы пасаду ў маўклівай чарзе
дабрадзейных сяброў не прыдбаеш.

Кінь сьляпых спадзяваньняў брыдоту.
Да радзімай зямлі прытуліся.
У шыхтах пахавай адзіноту.
І за Беларусь памаліся!

Яўхім Корчак

ВІЦЕБСКІ ВАКЗАЛ

Сяджу на лаўцы.
Віцебскі вакзал.
У вечара – дзясятая гадзіна,
Разглядваю на вокнах вітражы,
Пілястры на размаляванай столі
І іншую падобную фігню.
Каля мяне праходзяць прастытуткі,
Прываблівы калышучы клубамі.
Але мяне больш вабяць вітражы –
Там вершнік на кані
(Пагоня, браце!)
Імчыць на ўсход,
Каб секчы маскалёў.
Прыемна адчуваць малое шчасьце...
Яшчэ навокал некалькі прыкмет
Так лашчаць вока.
Кіёск, напрыклад.
Назва адмыслова
На белым шкле адціснута чырвоным.
Ну чым ня сьцяг?!
Прыгожа...
Маё тут асяродзьдзе.
Наша.
Даволі ім падлогі запляванай
І шэрых сьцен, што ім
Так цешаць вочы...
Сьвяточны колер – наш!
А іхны – шэры.
Нам – весялосьць,
А ім – адвечны сум.
Мы нават на вакзале – дома...

***

У вочы гляджу чужыя,
гавару да іх іхнаю мовай
і ўсьміхаюся.
Ім падаецца, што я весялюся,
што гэта –
праява маёй прыроднай
памяркоўнасьці.
Яны губляюць пільнасьць.
Я ўсьміхаюся.
Хутка скончыцца іхнае панства...

***

Мы прывыкаем ды жыцьцёвае пустэчы,
Нам зоркай шчасьця – хрэн і кілбаса.
Даўно ўжо дагарэлі ў храме сьвечкі,
Даўно ўжо травы выела раса.

Нам тэлевізар – лепшае мастацтва.
Пачуем нешта – кажам як сваё.
І там, дзе трэба проста пасьміяцца,
Мы зьдзіўлена ускрыкваем: «А-ё!»

А пройдзе зьдзіўленасьць – і зьнікне
асалода,
І за вакном то дождж ізноў, то сьнег.
Хай кажуць зноў «ад імені народу».
Пустыя зьдзівяцца. А мне дык сьмех.

Сяргей Назола

16 ТРАЎНЯ

А былі нам ад сатаны –
вуснаў запёртыя замочкі.
І з морам бліся маны
скупыя праўды ручаёчкі.

Глядзелася па старанам –
калі прачнуцца небараکі?
Зьвінець настойліва званам
належала у дзень Атакі.

Прынесьці хоць і на шчыце
запал адчайны і свабодны,
якому нат у цемнаце
кідацца звыкла ў вір халодны.

І не адсоўваць пажару,
урайнаважваючы шалі.
Радзіць пакутнікаў, ахвяраў –
абы гульнёй не называлі.

Няроўна будзем раскладаць
заўсёды пірагі ды коркі.
Так зручна, весела пляскаць
і падбадзёрваць з галёркі.

А потым зь велічнай гары,
прыстаўшы неяк самазванна,
«І мы аралі», – гаварыць
і радасна грымець: «Асанна!»

І разумела рацы уся,
не апранаючая латаў,
што не прыгладваюць пасьля,
як пацяшацца з вар'ятаў.

Як тыя – бачце! – не маглі
інакш. Такія былі знакі...
Рашучы Дзень – палону-ймглы,
альбо у поўны рост Атакі.

Браніслаў Пяткевіч

АСЕЧКА

Сёньня ў здрады вэрхал, сьпешка
Каб заняць вышэй пасад.
У зэніт сягае пешка
Без хадоў ісьці назад.
У пакоры акружэньне
Вывучае далягляд,
Каб знайсьці сваё збавеньне
Пад крылом уласных ляд.
Бессаромныя прыблуды
Гвалт спраўляюць у казьне,
А зь мясцовых статкаў юды
Трызьняць панскі лёс у сьне.
Напаткала іх асечка –
Здрада голая, адна.
На шляху сустрэла рэчка
З плыньню вольнасьці бяз дна.

Адэсь Раманаў

СЬВЕТ...

Шчырае няўменьне ў паэзіі больш паэзія, чым прафэсійная імітацыя.

А.Р.

Расейскі мір мірны,
пакуль стаіць Рым.
Нямецкі Welt – складаны,
дакладны мэханізм, які ўвесь час
у напружаньні, нібы па ім
праходзіць ток у 220 вольт.
Польскі świat асьвячоны Богам,
які паслаў яму Сына.
Беларускі сьвет сьветлы, белы
паўсюль і штодня, але, калі
падыходзіць сутоньне, ноч,
ён губляе сваю моц
і бліжэй становіцца сусьвет.

... І СУСЬВЕТ

Сусьвету няма там і тады,
дзе ёсьць сьвет: ён па-за, па-над,
ён sub-сьвет, super-сьвет, але
ўва мне сусьвет суісную
з гэтым сьветам.
Сьвет – адзінота, сусьвет – адзінства,
сьвет абмежаваны і часовы, сусьвет
бясконцы і вечны, сьвет – твор,
сусьвет – творца, сьвет – падарожжа,
сусьвет – вяртаньне.

***

НАРЭШЦЕ

убачыўшы
плён
разьятранай
бяздумнасьці

адчуўшы
марнасьць
самазадаволенага
здумленьня

я знайду Цябе

Алеся Серада

ДА 30-Й ГАДАВІНЫ ПЕРШАМАЙСКАГА
РАЁНУ

1. Уруцкае капішча

У гэтым шэрым горадзе з асбэставага шкла
Спакою я шукала і, можа быць, знайшла
У вечным вандраваньні зьбіральніцы
замоў,
У рытуальнай песьні пад крыльлем галубоў.
Дзе з радасьцю вар'яцкай шугаючы нуду,
Па лужынах гудрону я босая пайду.
На капішчы, на Уруччы – яго не абмінеш –
Мікрараёне родным, што насамрэч
Стоўнгедж,
Спыніўшы сьпеў ахвярны і танцы на вуглях,
Мне горла шнар ахопіць – то мой шалёны
шлях.
І захлынецца песьня пад гмахам-стаўбуром
У слодычы спатканьня з сваім гаспадаром.
А зранку зноў, адмыўшы пякельную брыду,
Шпуляць манэты буду я ў мёртвую ваду.
– Здароў была, рачулка безыменная мая!
Адкуль, сястрыца, жывісься, зь якога
ручая?
І, падыграўшы трохі, пачую голас свой:
– Ручай бяжыць з Уручча, з ускраіны
тваёй.
Каб зь межаў Менску душу, ратуючы,
зьнясьці,
Тут дастаткова часам дарогу перайсьці.
Але ж ты раз за разам вяртаесься сюды,
Адсюль мае вытокі, адсюль твае сьляды.

2. ***

Калі па-над намі пралятаў наш горад
Жаўтлявымі хвалямі на фоне поўні,
Калі з-пад нашых ног вылузваўся ост-норд,
Шыбаўся ў твары, роў утрапёна,
Калі пад падэшвамі храбусьцелі, бы
рэбры,
Крамяныя ледзяшы зорнай жырандолі,
Я зразумела: мы стаім на небе,
Толькі чамусьці галавамі долу.

3. Інцэст

Пустэльні тых мікрараёнаў
Падпарадкаваны табе.
Падзелены намі па сфэрах уплыву
Ўвесь горад:
Ўначы сьветлафорна-зялёны,
Схаваны ў бязмоўнай журбе,
А там, дзе дарогі, разьюшана-мклівы
Ўвесь горад.

Даруй мне халодную смагу
Жалезабэтонных начэй,
Даруй мне маё падабенства з асфальтам,
Мой холад.
Знайсьці раўнавагу
У цемры збуцьвелых начэй –
Ці ж гэта ня многа, чым стаўся мне варты
Мой холад?

Нас выпесьціў бог Урбанус
У цёплым асфальце дарог,
У цесных завулках – шляхах прысачных
У згодзе.
У цемры руін занядбаных
З нас кожны трымаўся, як мог,
З нас кожны сабе адбудоўваў айчыну
У згодзе.

Мой браце, ты ж ведаеш гэта,
Ня змань, ты мяне разумееш.
Усё так і ёсьць, ты з аднога цеста,
Мы – горад.
Хай бітумныя пэзты
Праслаўляць у зорным бязьмежжы
Тваё і маё пахаданьне інцэсту.
Мы – горад.

Таццяна Хмара

***

... А зямля мая – белая Плачка
ў жалобным уборы...

... І суседзям, і сынам сваім чужая
Гадавала ўсіх – і грэшных, і сьвятых...

І. Дарафейчук

... Белая ад болю Беларусь...

А. Емяльянаў

Ptuška
Usio rviecca u pole,
Dy horyč niavoli
U krylach dryžyć.

Viera —
Usia na papiery.
Stamlona abvierhnu
Na stromkaj miažy.

Byccam —
Paśpieła ździvicca —
Rypieńnie maśnicy
U — jak byl — cišy

Śmierci.
Ci treba pamierci,
Ci varty pamier, ci
Užo nie lažyć

Cieła
U žmiarćvielych abdymkach
Pustych pajadynkaŭ,
Va ułasnaj kryvi.

Z bolem
Žartuje niavola
U šyracy pola
Dalokaj... Žyvi,

Ptuška!..
... Čyrvonaju stužkaj -
Łaskavaj mianuškaj —
Pa biełaj imžy...

Ptuška...
Usio rviecca u pole,
Dy horyč niavoli
U krylach dryžyć.

Вячаслаў Ціхановіч

ВЯРТАНЬНЕ

Прысьвячаецца Алесі Р.

Стаміўшыся ад недарэчнай мітусьні,
Я ўбачыў сябе чужаніцай у тлуме,
Бяз суму хацеў бы адсюль я пайсьці,
Хацеў бы вярнуцца дамоў я бяз суму.

Але дома сьціскае мне сэрца пустэча,
І халодныя сьцены паляць мне думкі,
І маўчаньне застыла так недарэчы –
Не знайсьці ў гэтых сьценах мне
паратунку.

Я заблукаў, нібы ў завеі апаўночы,
Сьнег нада мною высока ўзьвіўся,
І чую аднекуль удзень і ўночы:
Вярніся! Вярніся! Вярніся!..

І сэрца маё ахінуў адчай,
Калі бачу Цябе, закіпае кроў,
Напэўна, мой дом у Тваіх вачах.
Божа! Як хачу вярнуцца дамоў!..

У СТЫЛІ ЗІМОВЫ ПАНК

Прысьвячаецца мэнтальнасьці народу, паскуднаму жыцьцю, акупацыйнаму ўраду і школьнай адміністрацыі

Патанае сьвядомасьць у цемры,
У абстрактных самотных снах,
У часе памерлым,
У сонцы шэрым,
У белых пальчыных днях.

Чужыя жыцьцю, жывем мы,
Нібыта на дне студні:
Кахаем напэўна,
Марым бязьмерна,
Глядзім на адбітак брудны.

Нібы нож, ля сэрца хаваем мы крыўду,
Атрутай нам водар маны,
Тлум нам агідны,
Анёл нам забіты,
І жывем мы цяпер у чаканьні вясны:
На сьвітанку туман, нібы выбухаў пыл,
І сьцяжынкі ў сьнезе, нібыта траншэі.
Нам палілі крылы,
Нам капалі магілы,
І мы пішам брутальныя вершы.

Нам адведзены час паміраць у сьнезе,
Відаць, Богам дадзена так –
Пакараньнем іржава-жалезным
Жыць у стылі зімовы панк.

І ўжо расьцьвіў брук кветкамі новымі,
І яркія фарбы ўбіраюцца ў сілу,
І дыхае ў твары вецер вясновы,
А мы ўсё верныя абранаму стылю...

Сяржук Шмялёў

НЯЗЛОЎНАЯ

Я помню прыгажосьць, забытую на яве,
Відзежу дзіўную, што вырвалася з сна,
Ня стаць варункам, і ня быць падставе,
Каб зьдзейсьнілася мара хоць адна.

Але і ў сьне я не знаходжу тае мроі,
І прымірыцца з рэчаіснасьцяй ня ў
стане;
Душу нашто дарэмна непакою?
Ўсе мары – марны, а ўсе мроі – зданi...

Няхай яна зь нябытнае краіны
Сьмяецца зьдзекліва і радасна, напасьці
Хай на душу мне пасылае без упыну...
Мне не сустрэцца, не пабачыць, не
папасьці...

***

(З цыклю «Рыцар люстэрак»)

Чаму люблю я павукоў,
Ня ведаю і сам,
Я іх люблю як сябрукоў,
Я іх люблю як дам.
Я з павукамі так дружу,
Як не дружу ня з кім,
За свой кошт іх у кіно ваджу,
Паю віном сваім.
На ноч чытаю казкі ім
І песенькі паю,
Я падсьцілаю ім кілім
І малаком паю.
Хачу, каб вырасьлі парой
Яны вышэй за гмах,
Запаланілі каб сабой
Усёй Зямлі абсяг,
Каб зжэрлі сонца, лес, ваду,
Усё, што ў сьвеце ё –
Вось радасьць дзе сваю знайду,
Вось шчасьце дзе маё.

Аляксей Шыдлоўскі

ЛАБКОВІЧУ І СЕВЯРЫНЦУ

Уласны гонар – быццам шчасьце,
Уласны гонар – як бяда!
Гатовы на алтар пакласьці
Жыцьцё, і згінуць безь сьляда.

Такі наш лёс з табой няўмольны,
Такі наш лёс, такі наш час,
Што у турме ідзе павольна
І пакрысе зьядае нас.

Але я веру, выйдзем, дружа,
Яшчэ я веру – пажывем,
І на Свабодзе, назло катам,
Наш вольны гімн яшчэ сьпяем!

***

Настойлівасьць жалезных кратаў,
Што так кідаецца ў вочы.
Сукамэрнік, што кліча братам,
Так да крыві маёй ахвочы.

«Спадар», што ходзіць за дзьвярыма,
Гатовы выбіць з цябе пенку.
Кайф атрымоўвае сапраўдны,
Калі ты падаеш на сьценку.

Я гэта бачу, чую гэта
І днём, і ноччу, і праз сон.
Пакуты камэрнага тыпу,
Насланы-на мяне праклён...

НЕАКРЭСЬЛЕНАЯ НАДЗЕЯ

Барока ў беларускай культуры і мастацтве / Пад рэд. В.Шматава. Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклёру НАН Беларусі. — Менск: Беларуская навука, 1998. — 304 с., 129 іл. ISBN 985-08-0239-1

Сыстэма прыярытэтаў спажыўца фармуецца пад уплывам ня столькі сапраўдных вартасьцяў, колькі штодзённага, штохвіліннага перакананьня ў якасьці, карысьці (або проста *наяўнасьці*) тых ці іншых рэчаў. Кожная рэцэнзія — таксама своеасаблівы рэклямны праспэкт (усё роўна, са станоўчым або адмоўным знакам), такі сабе акт інфармацыйнае агрэсіі, *nota bene* на палях кнігавыдавецтва.

Аб'ект гэтай рэцэнзіі (або спробы рэцэнзіі) сапраўды варты ўвагі: гэта кніга «Барока ў беларускай культуры і мастацтве». Яна ня выклікала вялікага ажыятажу, нягледзячы на тое, што сваім зьяўленьнем закрыла значную «дзірку на шпалерах» (калі «шпалерамі» лічыць гісторыю беларускай культуры) — сталася першай у нашай краіне грунтоўнай працай, прысьвечанай такой эстэтычнай зьяве як барока і ягонай «праекцыі» на беларускую культурную прастору. Нетыповасьць кнігі, яе адрознасьць ад выданьняў гэткага кшталту ў тым, што «Барока ў беларускай культуры і мастацтве» — не маналітная навуковая манаграфія, а зборнік матэрыялаў канфэрэнцыі, што адбылася ў ІМЭФ АН РБ (1994 г.). Дзякуючы разбурэньню стэрэатыпнай формы навуковай працы — замкнёнай, суб'ектыўнай, напісанай адным аўтарам — зьмяняецца характар засваеньня інфармацыі. Чытач атрымлівае магчымасьць самастойна вызначыць межы кантэксту, у якім будзе адбывацца ўспрыманьне (або неўспрыманьне) тэзаў і пастановаў кнігі, агульная канцэпцыя якой вымалёўваецца са стракатай мазаікі супадзеньняў і супярэчнасьцяў у поглядах аўтараў асобных артыкулаў, тады як манаграфія — «адфарматаваная» загадзя, зьнітаваная агульнай суб'ектыўнасьцю, замкнёная сама на сабе, паўстае перад чытачом як самадастатковы аб'ект згоды/нязгоды ў перадвызначаным аўтарам кантэксьце.

Зь іншага боку, адмоўнай рысай такога зборніка можа падацца вузкаспэцыфічнасьць тэматыкі асобных дакладаў, якія, нібыта, не фармуюць агульнага погляду на ўзьнятую праблему. Аднак падбор дакладаў і іх чарговасьць даюць вельмі маштабнае ўяўленьне пра гісторыю і тыпалёгію беларускага барока. А «вузкаспэцыфічнасьць» асобных пытаньняў дапамагае скіраваць увагу на канцэптуальныя акцэнты дадзенай праблемы. Нельга сказаць, што аўтары артыкулаў замыкаюцца ў мастацтвазнаўчых і эстэтычных пытаньнях тэорыі барока. Іх працы ўтрымліваюць шмат гістарычнай і культуралягічнай інфармацыі, якая стварае агульны фон эпохі — кантэкст для тэматычна дыфэрэнцыяваных артыкулаў. Вытрыманая ў агульным ключы й мова кнігі — яна лёгка ўспрымаецца ня толькі прафэсіяналам-мастацтвазнаўцам, але й неабазнаным аматарам (то бок, як той любіў казаць раней, «разьлічаная на шырокага чытача»). Акрамя таго, выданьне нядрэнна ілюстраванае (шкада толькі, што ілюстрацыі не каляровыя).

Ідэалягічна-канцэптуальная афарбоўка кнігі, як і паліграфія, асаблівай стракатасьцю не вызначаецца. Асноўная маса артыкулаў вытрыманая ў традыцыях антыкаляніялізму, на які мы ніяк ня можам перахварэць. Зь іншага боку, шчыра цешыць тое, што ўрэшце (хоць і з жудасным спазьненьнем) і беларусы зразумелі, што калі яны і надалей будуць нерашуча таптацца вакол уласных культурных здабыткаў, што з тых ці іншых прычынаў маюць нейкае адценьне спрэчнасьці — у іх не застанецца нічога, бо навуковая этыка ў вырашэньні пытаньняў прыналежнасьці культурнай зьявы зводзіцца да вядомага расейскага выслоўя «кто первый встал, того и тапки». Так, напрыклад, у аналягічных расейскіх і ўкраінскіх дасьледаваньнях праблемы ўсходнеславянскага барока Беларусь, як адметны шлях у дадзеным накірунку, яе дасягненьні, як уплыў на суседзяў (тых самых расейцаў і ўкраінцаў) — ня згадваюцца наогул. І гэта заканамерна — чаму хтосьці павінен рабіць нашую працу за нас? Хто, як ня мы, мусіць захоўваць і вывучаць тое, што зьбераглося, нейкім чынам перажыўшы часы бульдозэру й дынаміту? І ці надоўга нас хопіць, калі мы будзем кожныя колькі соцень гадоў пачынаць спачатку?

Кніга не дае адказаў на гэтыя пытаньні, яна нават не акрэслівае іх — проста актуалізуе, выклікае аднекуль з падсьвядомасьці, каб разам з сумненьнямі падараваць і неакрэсьленую надзею, якая ўтрымліваецца ня ў тэксьце і нават не ў кантэксьце кнігі. Яна — у мяккім сьвятле, якое выпраменьвае мастацтва барока — адно з найдасканалых супольных стварэньняў Бога і чалавека, якое ўзвышаецца над катэгорыяй часу, не суадносіцца зь ёй, як побач з царквой Сьвятога Духа — насамрэч кляштарам бэрнардынаў — не ўспрымаецца ні шэрая будзённасьць праспэкту Машэрава, ні штучны бляск Траецкага прадмесьця.

Андрэй Скурко

ЗБОР НЕЗВЫЧАЙНАГА

Скульптура і разьба Беларусі XII-XVIII ст.: Каталёг / Аўт.-укладальнік Н.Высоцкая; Маст. В.Бурмакін, В.Мінько. — Менск: БелЭн, 1998. — 224 с.: іл. ISBN 985-11-0131-1

У нашай навуцы няшмат выдаецца мастацкіх каталёгаў, каб мы не заўважылі сыстэматызаванага выданьня збору скульптуры Нацыянальнага мастацкага музэю. Гэтая незвычайная кніга, якой наканавана доўгае жыцьцё, ахоплівае творы XII—XVIII ст., на працягу якіх мастацкія стылі не аднойчы наступалі адзін аднаму на пяткі. Асабліва цікавае XVI ст., калі, як адзначаецца ў каталёгу, заўважныя рэмінісцэнцыі раманскага стылю, выбух так званай іміцыйнай готыкі і зьяўленьне твораў у традыцыях Рэнэсансу. Барока ў архітэктуры, скульптуры, разьбе, лепцы Беларусі пратрымалася ўсё XVII ст. і тры чвэрці XVIII ст. Пасьля такога ўступу незразумелым выглядае падзел матэрыялаў каталёгу паводле каляндарных стагодзьдзяў — XVI, XVII і XVIII, якія, быццам бы, «вызначаюць асноўныя этапы развіцьця даўняга мастацтва Беларусі». Каталёг уражвае ня столькі разнастайнасьцю і мастацкімі вартасьцямі музэйнага збору, колькі сьведчаньнем таго, што ня ўсё ў Беларусі было зьнішчана, разрабавана і прададзена. Захаваліся нават некаторыя скульптуры са збору Беларускага музэю ў Вільні, нават зь першай выставы беларускага мастацтва ў Менску ў 1918 годзе! Нацыянальны мастацкі музэй можа ганарыцца — «беларуская пластыка аказалася ў авангардзе скульптуры і разьбы Ўсходняй Эўропы», як слушна заўважана ў кнізе. Першы дзьвюхмоўны варыянт каталёгу (датаваны 1987 г.) не дачакаўся выданьня, так што прыйшлося яго «рэанімаваць». На гэта пайшлі, канечне, вялікія высілкі, аднак беларуская «палова» тэксту пры гэтым, на жаль, згубілася незваротна.

У каталёгу шмат цікавых працаў. Незвычайна выглядае найстаражытнейшая беларуская каталіцкая скульптура — расьпяцьце канца XIV ст. зь в. Галубічы Глыбоцкага раёну. Паводле каталёгу яна — сучасьніца каталіцкага хросту Літвы і Беларусі, учыненага Ягайлам у 1387 г. Гістарычная верагоднасьць гэтага сумнеўная, а з мастацкага боку яна больш падобная да познеготычнага твору. Готыка на нашых землях жыла незвычайна доўга — ня толькі ўсё XV ст. (якім можна датаваць галубіцкае расьпяцьце), але і амаль усё XVI ст. (найбольш верагодная, як па-мойму, дата стварэньня расьпяцьця). Наступную паводле храналёгіі скульптуру, архаНёла Міхала, таксама можна датаваць ня толькі другой паловай XV ст., але й пачаткам XVI ст. Зашмат у каталёгу ананімных выяваў, ідэнтыфікаваць якія, пэўне, можна было б. «Сьвяты ў рыцарскіх дасьпехах» — скульптура сьвятога караля з уладарніцкім вянцом на галаве. Сьвятых каралёў няшмат, і тут адзін з найбольш папулярных — сьв. Жыгімонт, бургундзкі кароль VI ст. Скульптура № 33 — гэта доўгавалосы безбароды мужчына, вельмі падобны да сьв. Яна Багаслова, а не да цара Давыда. У безбародым «Біскупе рымскім» (№ 40) мне бачыцца папа Рыгор, а ва «Ўніяце» (№ 184) — сапраўды Язафат Кунцэвіч, да чаго, зрэшты, схіляецца і аўтар каталёгу.

Асобныя творы беларускай скульптуры даюць прыклады незвычайнага спалучэньня каталіцкіх і праваслаўных рысаў. Расьпяцьце 1696 г. майстра Казіміра Круповіча вызначанае як «каталіцкага тыпу», але адразу прыведзеная яго магчымая крыніца — гравюра з праваслаўнага кіеўскага «Акафісту» 1677 г. Значыць, скульптура не зусім каталіцкага тыпу, і Хрыстос на крыжы мае «па-праваслаўнаму» гарызантальныя рукі. На каталіцкіх крыжах цела Збаўцы глыбока правісае на руках (дарэчы, у каталёгу напісана: «рукі Хрыста прыпаднятыя і разьведзеныя ўбакі», хоць такое практыкаваньне зрабіць на крыжы немагчыма).

Кароткa пра іншае заўважанае. Скрупулёзнасьць каталёгу ў некаторых выпадках пераходзіць пэўную мяжу, так што старанны збор фактаў з розных крыніцаў абясцэньвае вынік: «У Полацку касьцёл езуіцкі з калегіюмам вядомы з 1580, 1686, 1694, 1696 г.», сьв. Ян Непамук «кананізаваны... ў 1721 (1722, 1729, 1736) г.». «Левы» бок на здымках часам адпавядае «праваму» боку ў тэксьце. У пачатку кнігі прыгадана выкарыстаньне для работы экзатычнага кітовага вусу, але знайсьці яго ў тэксьце каталёгу не ўдаецца. «Страчаны палец левай рукі», пэўна, выклікаў у скульптуры гангрэну, бо на здымку няма ўжо ўсёй канечнасьці. Бязрукага сьв. Георгія спачатку падазраюць, што ён быў узброены мячом, а пасьля — кап'ём.

У цэлым жа каталёг каштоўны ня толькі тым, што ў ім зьмешчаныя амаль усе «адзінкі» скульптуры і разьбы з музэю, але й шматлікімі дадаткамі. Маецца пералік дрэваапрацоўчых інструмэнтаў, пігмэнтаў, зьвязных рэчываў, лякаў, грунтоў, тэрміналягічны слоўнік, а таксама слоўнік разьбяроў і скульптараў (асобна пералічваюцца беларускія майстры, што працавалі ў Расеі ў XVII—XVIII ст.). Сьпісы майстроў уражваюць сваёй даўжынёй. Мо, ня варта было іх разводзіць іменамі цесьляроў і сталяроў. Тыя, канечне, маглі часам змайстраваць «штуку», але сапраўдных мастацкіх майстроў у Беларусі звалі «разьбяры» і «сьніцэры». Карыстаньне рознамоўнымі крыніцамі, у большасьці выпадкаў «праз другія рукі», дало нечаканыя вынікі пры перадачы іменаў на расейскай мове. «Змоденценсис Стефан» пры правільным перакладзе з лаціны павінен абярнуцца ў «Стафана Жамойта», «Шанко» пры слушнай трансьлітэрацыі са старапольскай — гэта «Санька», а «Шиманович Ячко» па праўдзе «Яцка Сямёнавіч».

У сьпіс беларускіх майстроў унесеныя й віленскія ўмельцы. А як жа інакш!

Валеры Пазьнякоў

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЯ Ў РЭДАКЦЫЮ

Грымаць А. і інш.: Мэтад. дапам. / А.Грымаць, Л.Варанецкая, У.Пашкевіч. — Народная пэдагогіка беларусаў. — Менск: Выд. Ул.Скакун, 1999. — 256 с. — Наклад 5000 ас. ISBN 885-6235-13-8

Кантакты і дыялёгі. Інфармацыйна-культуралягічны бюлетэнь Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў і Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. — № 2-3 (38-39). Люты-сакавік, 1999. — 64 с. — Наклад 299 ас.

Лукашук А. У фіялетавай ночы вугал крыла. Дакумэнтальная проза. — Наша Ніва (Бібліятэка «Вострая Брама», 3), 1999. — 160 с. ISBN 9986-92-19-6-1

Новы запавет / Пер. айца Ўладзіслава Чарняўскага. — Менск, 1999.

Права на волю. Бюлетэнь праваабарончага Цэнтру «Вясна-96». № 3 (27), № 4 (28) 1999.

Шалькевіч В. Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі: Навучальны дапаможнік (Сэрыя «Гісторыя Бацькаўшчыны», дадатак да часопіса «Права і эканоміка») — Менск, 1999. — 200 с. — Наклад 250 ас.

Юрэвіч Л. Камэнтары. Літаратуразнаўчыя артыкулы. — Менск, 1999. — 302 с. — Наклад 500 ас.

Бектинеев Ш. Формирования российской армии с белорусскими наименованиями. — Менск: Арти-Фекс, 1999. — 116 с.: ил. — Наклад 200 ас. ISBN 985-6119-25-1

Лиокумович Т. Потомки А.С.Пушкина в Беларуси. — 2-е выд. —Менск: Унівэрсытэцкае, 1999. — 168 с. — Наклад 4000 ас. ISBN 985-09-0221-3

На пачатку году ў Нью-Ёрку выйшла **кніга ўспамінаў Яўхіма Кіпеля «Эпізоды»**. Я.Кіпель – асоба дапраўды легендарная: у 20-я гады – кіраўнік менскага маладзёвага клюбу «Беларуская Хатка», супрацоўнік Інбелкульту, у 30-я – савецкі зэк, у 1944-м – старшыня II Беларускага Кангрэсу, у 50-я – адзін зь лідэраў беларускай эміграцыі ў ЗША... Захапляльнае апавяданьне пра сустрэчы зь Янкам Купалам і Якубам Коласам, з бацькамі нацыі Вацлавам Ластоўскім, Язэпам Лёсікам, Вацлавам Іваноўскім, сяброўства зы Зьмітрам Жылуновічам, супраца з кіраўніком беларускага супраціву ў часе нямецкае акупацыі кс. Вінцэнтам Гадлеўскім, спатканьні з расейскім генэралам Уласавым. Кніга поўная найцікавейшых сьведчаньняў пра вызначальныя падзеі беларускае гісторыі.

Выданьне можна замовіць па тэл. (017) 283-24-10.

Кнігу дзіцячых песень «ДУДАРОЧАК» (з нотамі і мэтадычнымі ўказаньнямі), складзеную І.Лосікам і Л.Скаромнай, можна замовіць па тэл. (017) 227-78-92

СЛОЎНІК ПАНЯЦЬЦЯЎ

§ 3. ПРА ГАСПАДАРЧУЮ НЕАБХОДНАСЬЦЬ І ЭКАНАМІЧНУЮ МЭТАЗГОДНАСЬЦЬ.

Мы з маім знаёмым N любім пагодным дзяньком пахаджаць вакол нашага мікраёну. Падчас гэткіх праходак мы вядзем зацікаўлены дыялёг. Убачыўшы нейкіх спрытных маладзёнаў у вялікім самаходзе маркі «Форд», мой спадарожнік са скрухай у голасе адзначае: «Ну, хіба яны разумнейшыя за мяне — дык чаму ж яны маюць машыну, а я не?» Пасьля невялікай паўзы мне даводзіцца неадкладна рэагаваць: «Відаць, тут загваздка не ў мазгох, а ў празе жыцьця — менавіта своеасаблівая вітальнасьць вызначае гэткую лінію іхных паводзінаў».

Беларусы ў сваёй масе неабыякава ставяцца да вырабаў-вынікаў індустрыйнай культуры. Ім падабаюцца буйнатаннажныя аўтамабілі, іх вабяць коміны прадпрыемстваў агульнарэспубліканскага падпарадкаваньня і пахі вялікіх гарадоў. Новы час прыносіць новыя замілаваньні: рэдкі беларус устаіць перад вялікім патрыманым аўтамабілем нямецкай або японскай вытворчасьці.

Раскрыўшы якую-небудзь беларускую газэту, мы пабачым на яе старонках сымбалічнае адлюстраваньне гэтай неабыякавасьці. «Нарошчваць тэмпы вытворчасьці калійных угнаеньняў — надзённая патрэба сёньняшняга дня», «Пасьля непрацяглага спыненьня зноў запрацаваў канвэер МТЗ — флягману беларуска-расейскай інтэграцыі», «Дваццаць рабочых Менскага заводу колавых цягачоў за выпуск ня маючай у сусьветным маштабе аналягаў прадукцыі былі ўзнагароджаныя прэзыдэнтам Расейскай Фэдэрацыі», «Вырабы Жыткавіцкага матарабудаўнічага заводу карыстаюцца ўсё большым попытам».

Афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі па старой традыцыі бурна асьвятляюць падзеі, зьвязаныя з «народнай гаспадаркай», і традыцыйна змаўкаюць, калі гаворка заходзіць пра стан мовы і культуры тытульнай нацыі (паняцьце культуры ўсё часьцей асацыюецца ў іх з гастролямі заежджых расейскіх тэатральных трупаў). Сапраўды, чаго вартая гэтая мова перад абліччам нечуванага эканамічнага росту і аднаўленьня адзінай эканамічнай прасторы?

Гіпэртрафія індустрыі плянамерна насаджалася ў Беларусі — перадусім як эфэктыўны сродак русіфікацыі, прывязкі ўскраіны да цэнтру. Імпэрская ідэолягі нэакаляніялізму ніколі не цураліся нігілісцкага душку. Для іх абароназдольнасьць «радзімы», яе «эканамічная бясьпека» заўсёды былі катэгорыямі найвышэйшымі, у параўнаньні зь якімі нейкая «ўскраінная» традыцыйная культура блякла й губляла хоць які сэнс і значэньне. Вірус гэтага імпэрскага нігілізму надзейна пераховаецца людзьмі ў белых халатах ажно дагэтуль: беспамылковым сьведчаньнем гэтага зьяўляецца так і непераадоленая тэндэнцыя мысьліць у тэрмінах «гаспадарчай неабходнасьці» і «эканамічнай мэтазгоднасьці».

У чыіх інтарэсах захоўваць такі стан рэчаў — з аднаго боку, вульгарна абагаўляць буйную прамысловасьць, падпарадкаваную дзяржаве, бачачы ў ёй заруку будучай стабільнасьці, а з другога — брудна таптаць нагамі мову, нягледзячы на тое, што яна, у адрозьненьне ад прамысловасьці, зьяўляецца калектыўным творам дзясяткаў пакаленьняў беларусаў, думаецца, тлумачыць ня трэба.

Вось так і жывем: чужымі нацыянальнымі інтарэсамі.

Валерка Булгакаў

МАЛАЯ ПАДАРОЖНАЯ КНІЖЫЦА

22 сакавіка, панядзелак, Ворша. У РАФікумаршрутцы сядзіць кандуктар. Гэта — на дзесяць пасажыраў максымум. Так бы мовіць, барацьба зь непрацоўнымі даходамі шафёра. А ў кандуктара яны працоўныя?

Бобр. Сустракае Алесь Пушкін. Увесь у чорным. Начышчаныя боты, пад пахай — тэчка. Ходзіць трэці дзень па Бабры і высьвятляе ў людзей, каго б тыя хацелі ў прэзыдэнты. Карціна наступная: зь дзесяці мясцовых — тры цьвёрда «за Луку», пяцёра — балота: нікому ня вераць, і — па адным за Пазьняка з Чыгіром. «Але за Пазьняка ўсё ж больш», — кажа Алесь. Увогуле, бабруйскія самазабясьпечваюцца: у кожнай хаце бочкі, мяшкі, скрыні з прадуктамі — так любую ўладу можна перабываць. Крочым да пушкінскай сядзібы. Па дарозе Алесь паказвае на прыватныя крамкі з таньнейшымі за дзяржаўныя таварамі, падводзіць да царквы, пабудаванай на народныя сродкі за Гарбачова. Сам Пушкін набыў для царквы звон за шэсьцьдзесят баксаў і бясплатна расьпісаў яе фрэскамі. Царква зачыненая, але Алесь кажа, што мае ў хаце свой ключ ад храма: «паямо і зойдзем», але зайсьці не выходзіць. Сядзім, п'ем каву. Стук. Участковы. Апраўдваецца, што чалавек ён паднявольны, але мусіць везьці Пушкіна ў Крупскі РАУС на размову, бо так загадаў начальнік. Коцім утрох на міліцэйскім «Жыгулёнку». Пра мяне Алесь кажа як пра рок-музыку. Участковы — аматар панку. Пра панк і размаўляем.

Крупкі. Пушкін прапануе мне выйсьці ля школы, дзе працуе наш сябра Андрэй Аляхновіч. Школа сталінскай пабудовы нагадвае гарадзенскую турму. Калі выходзім з Аляхновічам, бадзёры Пушкін крочыць насустрач. Маўляў, размова прызначаная на другую. А пакуль — рэдакцыя раёнкі «Ленінскім курсам». Алесь дае аб'яву, што набудзе зруб пад лазьню — знайшліся аматары яго творчасьці ў Нямеччыне і, адпаведна, грошы. Дамаўляемся, што калі праз гадзіну Пушкін не вернецца з РАУСу, пойдзем з Аляхновічам вызваляць. Гляджу матэрыялы тутэйшых археалягічных раскопаў і слухаю расповеды пра Малое Палесьсе (так геаграфы завуць рэгіён Крупак). Ля трэцяй прыходзяць Аляхновічава жонка Натальля і Яніна Пушкіна. Завіхаюцца ля стала, а мы з Андрэем рушым да РАУСу. З-за дзьвярэй кабінэту начальніка міліцыі Зімніцкага даносяцца галасы трох чалавек. Там яшчэ й раённы пракурор. Начальніцкі голас лае Басаева ды іншых чачэнскіх змагароў. Тады — ізноў глухая размова. Нарэшце ля дзьвярэй гучыць: «Пішыте лучшэ картіны, Александр Нікалаевіч». З абеду ледзь пасьпяваю на электрычку. Без квітка. Хлопцы супакойваюць: там будуць прадаваць, а не — скажаш: «ад Беражка».

Менск. На занятках у Беларускім Калегіюме Ігар Бабкоў даводзіць, што, каб разважаць пра сутнасьць чалавека, трэба яго ўпісаць у пэўную мадэль сьвету.

24 сакавіка. Ля прадуктовай на Дарашэвіча пад сотню чалавек стаяць па яйкі.

25 сакавіка, Гомель. Бамбяць Югаславію. Уразіла, што й Чарнагорыю таксама. А калі б бамбілі Беларусь зь яе казармамі ва Ўручча, Баравусе, Пячах, аэрадромам пад Воршай і РЛС пад Баранавічамі? Ні Хусэйна, ні Кадафі бамбардаваньнямі ня скінулі.

27 сакавіка, Ворша. Гена й Ларыса — «духоўныя кіраўнікі» Культурна-Асьветніцкага Цэнтру імя Караткевіча — вырашылі павіншаваць усіх аршанцаў з Днём Волі праз мясцовую тэлекампанію. Падрыхтавалі тэкст, пазычылі ў касьцёле відэакасэту з кліпамі віцябляніна Савельева, узялі грошы, пайшлі замаўляць. Галава тэлекампаніі Сяргей Бойка адразу ж запраціўся: няма ў нас дыктара, які б валодаў беларускай мовай. Гена й Ларыса прапануюць відэатэкст без агучваньня: «КАЦІК віншуе з Днём Волі ўсіх шчырых беларусаў». Бойка катэгарычна супраць Дня Волі: «У меня отберут лицензию!» Кліпы Савельева таксама адмятаюць: там усюды бел-чырвона-белыя спалучэньні. У выніку, Гена й Ларыса сядзелі і віншавалі аршанцаў з Днём Волі з хатніх тэлефонаў.

Доўск. Браты, як зазвычай, на рыбе. Наконт майго праекту з канцэртам: новы дырэктар школы адмаўляе любыя рок-канцэрты — хопіць сустрэчаў выпускнікоў раз на год. Узорная СШ.

Гомель. Цяплынь. Усюды гараць сухатраўе. Яек і масла ў магазінах няма, малако — дзіцячае ў пакецiках па 200 г, 20 тысяч за пакет. Увечары тэлефануе знаёмы фэрмэр. Патравілі яму буйную жывёлу — пяць кароў і каня. Добра шчэ, што не самога фэрмэра.

1 красавіка, чацьвер, Бобр. Зноў у Пушкіна. Яго размова з пракурорам раёну мела працяг. Даслалі паперку за подпісам старшыні пассавету: «Александр Николаевич! 30 марта 1999 года приглашаю тебя явиться в Бобрский пос. Совет к 11.00. С тобой из г.Борисова должен

ЛЕТАПІС ДЗЯЖУРСТВА ПА-БЕЛАРУСКУ, АБО ГІСТОРЫЯ ХВАРОБЫ АДНОЙ РЭЧАІСНАСЬЦІ

Яшчэ калі ўзрост мой не сягаў за межы аднназначных лічбаў, навагодняя ўрачыстасьці ніколі не абыходзіліся бяз працэсу самых неверагодных жаданьняў. Усе зьдзяйсьняліся. З часам іх робіцца менш і менш, але збываюцца яны значна радзей.

Оскар Уайльд меў рацыю, перанасычаючы калісьці «Дарыяна Грэя» афарыстычна абламанымі парадоксамі кшталту «Забойства — заўсёды промах» ці «Жанчына — істота дэкаратыўная». Хто будзе аспрэчваць згаданае сёньня, калі наўкруг — адныя недарэчнасьці.

Сёньня — Дзень без чужога слова. Гадзіньнік заведзены на палову сёмай. Дакладна а шостай чуецца пранізьлівае і патрабавальнае мяўканьне Мілорда: яшчэ ўчора скончыліся ягоныя «сухія сьняданкі». На крайні выпадак у лядоўні ёсьць колькі курыных галоваў. Іду да суседкі, прашу выцягнуць іх з халадзільніка і пакласьці жывёлінцы. Незадаволеная раньнім візытам, яна змрочна ўздыхае : «Головы вытянуть боишься, а по-белорусски смело говоришь».

Да сьнеданьня далёка, выцягваю з паліцы «Hiroshima mon amour» спадарыні Дзюрас. Дайшоўшы да «C'est comme l'intelligence, la folie, tu sais. On ne peut pas l'expliquer», выпрашаю, што годзе, і занатоўваю гэтыя фразы на аркушы, які вісіць над пісьмовым сталом. Вялікімі літарамі яшчэ зь нядзелі там пазначана: «Я скажу тебе с последней Прямотой: Всё лишь бредни — шерри-бренди, — Ангел мой»...

Пішу дзяжурнага ліста бабулі і дзядулі, ушчуваючы сябе за чэрствасьць: апошнія гадоў пяць ніяк не пазбаўлюся ад пачуцьця «дзяжурнасьці».

Звоняць у дзьверы. Адчыняю: сусед з чацьвертага паверху. Патрэбны які-небудзь зборнік вершаў («только чтоб не тяжелый!») — урок літаратуры ў ПТВ. Падхопліваю гаворку па-беларуску — ён быццам ніякавее. Ну што ж, вядома, «le langage est la source des malentendus». Моўчкі аддаю «Скрыжаваньні» Глёбуса.

Сьнедаю. Мыючы посуд, адчуваю: наступіла на нешта вострае. Гляджу пад ногі — уся падлога ў курачых дзюбах.

У электрычцы дачытваю апошні «ЛіМ». «Адгукаюся» на нумар, пазначаючы ўнізе радок з таго ж Мандэльштама: «Душно — и всё-таки до смерти хочется жить». Чамусьці згадваю «Аўтобус колеру бэз» Сідарукоў. Штосьці ніяк не магу прыстасаваць гэтае апавяданьне да катэгорыі вечнасьці.

«Наша Ніва» — унікальнае выданьне. У сэнсе стварэньня канцэптаў. У Плятона — «ідэі», у Ляйбніца — «праўда», у Цьвятаевай — нават «стол». Дамінуючым канцэптам «НН» да нядаўняга часу была, па-мойму, «нянавісьць», але высакародная. Ён, дарэчы, і стварае своеасаблівы німб над выданьнем.

З вакзалу накіроўваюся ў Пушкінскую бібліятэку, каб дачытаць «дзяжурную» кнігу, Розанава. Па дарозе раздумваю, ці могуць быць у рэальным жыцьці Нагелі (што ні кажыце, варты ўвагі пэрсанаж, геніяльна выпісаны геніяльным пісьменьнікам); Арля ці Замзу некалі ж прыдумалі, а яны — рэчаіснасьць...

Пасьля — дахаты. Лісты з Кітаю і Сымфэропалю. Праглядаю стосік «ЛіМаў», гартаю Гарэцкага. Колькі разоў перачытваю «Фантазію».

Званок. Спадар М. пытаецца пра настрой. Вырашаем зрабіць сьвята. Добры суразмоўца і добрая кава — усё ёсьць.

Той раз абмяркоўвалі зь ім «Радзивиллов...» Багадзяжа й Масьляніцынай, дакладней, лаялі. (Якім слэнгам напісаная гэтая кніга? І няўжо ня сорамна прыкрывацца папулярызацыяй гістарычнае мінуўшчыны?) На гэты раз пэўна

встретиться работник органов госуд. власти. Прошу не игнорировать». «Работник органов» прадставіўся як Сяргей Міхайлавіч Гапееў — старлей, опэрупаўнаважаны Барысаўскага УКГБ. Старшыню пассавету зь ягонага кабінэту на час сустрэчы з Пушкіным прыбраў. Алесь паставіў умовай размаўляць толькі па-беларуску. Старлей пагадзіўся, але пратакол адначасова пісаў на расейскай. Дамагаўся ад Пушкіна прызнаньня, што той зьбіраў подпісы за кандыдатаў у прэзыдэнты. Алесь не прызнаўся й пратаколу не падпісаў. Да Вялікадня Алесь пасьпіцца, робіць для Бобрскай царквы дзьве вялікія выявы Хрыста на дыхце. Надвячоркам заходзім у царкву. Частка фрэсак зьлева ад уваходу разбураецца ад вільгаці — будаўнікам забракла грошай, каб дарабіць дах.

4 красавіка, нядзеля, Крупскі раён. З Андрэем Аляхновічам на ягонай «аўдзюсе» швэндаемся па паганскіх капішчах Малога Палесься. Ля самой шашы мінаем «сьвяты дуб» — адзін з дванаццаці колішніх волатаў. Дарожныя службы здаўна намагаліся яго сьпілаваць, але людзі тутэйшыя не далі. У Старой Слабадзе да нас далучаецца дырэктар мясцовай школы Міхал Адамаў сын Баравуля — былы аднакурсьнік Лукашэнкі ды руплівы краязнаўца. Адамыч зьнешне падобны на Сокалава-Воюша. І таксама піша вершы зь песьнямі. Але краязнаўства перамагае. Наведваем разам велізэзную паганскую абсэрваторыю са шматвыяўным валуном на чале кампазыцыі і курганамі, што паўтараюць Вялікую Мядзьведзіцу, «божае крэсла», што лечыць радыкуліты, «паганскія могілкі» з магічнай сымболікай і беларускімі кірылічнымі надпісамі паэта Івана Алексеевіча, адзін з твораў якога ходзіць па Менску ў выглядзе беларускага дзіцячага фальклёру. Алексеевіч жыве ў Сомрах — вёсцы з паганскімі культамі. Тутэйшую царкву спалілі ў 1942-м партызаны, а большасьць іконаў паніпчыў яшчэ да вайны дасланы з Воршы настаўнік Урода Аўсюк. Сомраўцы штогод ладзяць «Піва» — крывавае родавае сьвята, замест Пасхі сьвяткуюць «шулу» і пакланяюцца дубам, камяням ды крыніцам. Выдаць Алексеевічу зборнік зьбіралася сама Данута Бічэль.

Андрэй Мельнікаў

абыдзецца без адрэналіну — «Ritter, Burgen und Turniere» Stephan'a Kühn'a.

Ля поўначы я ізноў дома. Яшчэ трэба праглянуць чарговыя разьдзелы зь Біблії.

Так аддзяжураны Дзень без чужога слова не па графіку (шчыра-шчыра — ні разу ніводнага слоўца не вымавіла па-расейску, а што да нямецкіх, ангельскіх... Ды хіба ж яны чужыя?).

Застаецца адно няпэўнасьць. Часам так бывае напярэдадні новага дня; часам так нагадвае пра сябе стома ад дзяжурных вершаў, газэтаў, кніг, усьмешак, камплімэнтаў, сымпатыяў у абавязковым парадку — дзяжурных. А калі-небудзь зь іх народзіцца ня менш дзяжурнае каханьне (Андэрсэн даўно ператварыў «вялікае сардэчнае пачуцьцё» ў шум, скуль тое некалі выйшла Афрадытай. Тонкі псыхоляг, ён да ўсяго чалавецтва ставіўся як да дзіцяці. Куды нам да яго са сваімі зьведзенымі да эгацэнтрызму амбіцыямі!).

Сёньня я спрычынілася да «гетто избранничества» (трапнае цьвітаеўскае), дзе за мову — судзяцца. Але, спадарове, як справу ні павярні, клопату — хоць расьперажыся. Згадайма Пракрава: «А людзі, глянуўшы на Сонца, Адказ казалі грамадой: «Па колькі нам дасі чырвонцаў, Калі мы пойдзем за табой?..»

Ліда Куратава, Дружны

БАЙКІ ЖЫЦЬЦЯ. СТРАХ

Працяг са старонкі 1.

Між тым, дзяржаўнае бытаваньне доўжылася; адзін за адным мільгалі гады ўладараньня дынастыі Галабурдахама. Прамільгнулі таксама дынастыі Парастурфуджына 1, 2 і 3. Парастурфуджын 4 перайменаваў сябе ў Страхалюда Першага, так было болей звыкла, а краіну — у Страхалюдыю. І слушна зрабіў, бо за шмат гадоў уладараньня пад эгідай страху людзі амаль страцілі ўсе ранейшыя антрапалягічныя рысы і набылі зусім новыя. Найперш у краіне даўно ўжо ніхто не сьмяяўся, нават перасталі ўсьміхацца; весялосьць успрымалася як блюзьнерства. Самым мілым выразам дзявочага твару стаў выраз спалоху. Старыя ж людзі за сваё доўгае жыцьцё вывалі на тварах такі жахлівы выраз, які выклікаў дрыжыкі. Менавіта тое і патрабавалася. Самых лепшых у гэтым сэнсе ўзнагароджвалі і шанавалі. Узьнікла і пасьпяхова разьвівалася музычнае і пясьнярскае мастацтва ў стылі *страх-мадэрн*, — калі ад музыкі са сьпевамі ў слухачоў валасы на галаве станавіліся дыбарам. Гэта вельмі падабалася ўладам і вэтэранам-доўгажыхарам.

Навука таксама не стаяла на месцы, плённа разьвівалася пад узьдзеяньнем жыватворных страхавітых ідэяў. Пісаліся манаграфіі пра сакральную структуру Страху, ягоную мэтафізычную сутнасьць. Вучоныя ўпарта дасьледавалі таямнічы ўплыў слаўтага гаршчэчка на стан атмасфэры і стратасфэры, сувязь яго нябачных выпраменьваньняў з пэрыядычнасьцю плямаў на сонцы. Аграрыі вельмі дакладна ўстанавілі, як дабратворна ўзьдзейнічае Страх на вэгетацыю расьлінаў, асабліва такіх як кукуруза і бульба. Палітолягі вывелі залежнасьць палітыкі Валадара ад сакральнага ўплыву Страху. Было пераканаўча даказана, што ўсе пераможныя акцыі ва ўнутранай і зьнешняй палітыцы цесна ўвязваліся ім зь інфэрнальным выпраменьваньнем Страху. Аднак жа сакрэт палягаў у тым, што сэнс тае інфэрнальнасьці быў даступны толькі Валадару, у якога меўся на тое маленькі чорны сакваяжык. У краіне знайшлі шырокае разьвіцьцё рознага кшталту навукі — парапсыхалёгія, кабалістыка і асабліва — астралёгія. Гэтая апошняя першай вывучыла астральную прыроду Страху і пачала рабіць самыя падрабязныя прагнозы ва ўсіх галінах жыцьця. Прагнозы былі заўжды спрыяльныя для краіны і асабліва для яе Валадара, якому наканавана было валадарыць сорак саракоў гадоў. Валадар быў задаволены і прызначыў Астролягу прэзыдэнтам Акадэміі паранавук, якая ў той год была адчынена. Першым актам Акадэміі стала распрацоўка новай канстытуцыі — Канстытуцыі Вялікага Страху, якую прынялі ў 996 годзе.

Але каб пачуцьцё страху перамагло ў масах канчаткова, трэба было выкараніць антыномнае пачуцьцё. І ў краіне быў прыняты новы крымінальны кодэкс аб адказнасьці грамадзянаў за ненарматыўныя паводзіны — сьмех, усьмешку, беспадстаўныя жарты. А таксама за ганебныя праявы адвагі. За адвагу ў абароне таварыша ад зьвяроў давалі тры гады турмы, ад жонкі — пяць гадоў. Але асаблівая кара прызначалася тым, хто адважваўся бараніць каго б там ні было ад замаху ўлады. Такія падлягалі пажыцьцёваму зьняволеньню. За абразу Яго Вялікасьці Страху, вядома ж, належала сьмяротная кара.

Натуральна, ня ўсё ішло гладка, часам у вялікай краіне ўзьнікалі непаслушэнствы і нават ерасі. У сярэдзіне стагодзьдзя ледзьве ня стаўся раскол. Гэта калі пэўная частка сьвятароў запрапанавала пашырыць ідэю страху і на адносіны да свойскай жывёлы. Каб шчанюкоў, ягнят, жарабят выхоўваць, жорстка караючы, у атмасфэры жывёльнага страху. Але тады аказалася, што ў гэткай атмасфэры козы, аслы ды сабакі або здыхаюць, або ўцякаюць у цёмны лес, дзе іх цяжка знайсьці. Мусіць, і праўда, жывёла — не чалавек, яе не перавыхаваеш страхам. Гаспадары і цэлыя гаспадаркі трывалі страты, некаторыя правінцыі нават спазналі голад. Гэта патрабавала ад вярхоўнай улады радыкальных мераў. У правінцыю Страх-Пут выехаў валадар Страхалюд XII зь вялікім аддзелам войска. Ён жа павёз з сабою і Страх. Страх везьлі на багата ўбранай калясьніцы, у якую было запрэжана 12 чорных коней пад залатымі накідкамі. І пасьля таго як бунтаўнікі былі абкружаныя войскам і перад імі вынесьлі Страх, тыя капітулявалі. Страхалюд XII вярнуўся ў сталі-

Працяг на старонцы 14

ГОЛАЯ МАРАЛЬ

Таіса Бондар, «Блаславёньне Марыі». — «Полымя», 10–11/98

Этыка — гэта эстэтыка будучага.

Жан-Люк Гадар

Твор «Блаславёньне Марыі» напісаны ў жанры рамана-містэрыі — гэта адмысловая адзнака ецца напачатку. Звычайна акцэнтаваньне жанравай разнавіднасьці дае аўтару магчымасьць дадаткова ўзьдзейнічаць на чытацкае ўспрыманьне тэксту. Таму зьяўленьне твору з такім паднайменьнем сьведчыць пра пэўную адвагу, а можа, і выклік пісьменьніцы, бо ў апошнія паўстагодзьдзя творцы адзін за адным робяць культавыя самагубствы ў гонар чытача.

Раман пачынаецца з таго, як галоўная гераіня, пісьменьніца Анэля Багінская, ратуючы малую дзяўчынку, трапляе ў аўтакатастрофу. Гэты выпадак вымушае яе пераасэнсаваць сваё жыцьцё ды ўвесь навакольны сьвет, што прыводзіць яе да наступнай думкі: «людзі забыліся, што яны людзі». Ейны былы муж Даніла, вядома ж, п'е, а ў мінулым у іх, як заўжды, загубленае ненароджанае дзіцё; дык вось Даніла гэтаксама пакутуе ад усеагульнай бездухоўнасьці і свайго загубленага таленту ў прыватнасьці, і ўрэшце скончае самагубствам. Няцяжка здагадацца, што ўсе гэтыя падзеі прыводзяць Анэлю да Бога.

Побач з рэальнымі (сучаснымі) падзеямі разьвіваецца гісторыя Марыі Магдалены, пра якую галоўная гераіня напісала раман «Блудніца». З таго, што Анэля пэўным чынам атаясамлівае сябе з гэтай асобай, пабудова рамана можа ўспрымацца і як «тэкст ў тэксьце» і як два роўназначныя, паралельныя тэксты. Гэткая кампазыцыя адразу выклікае ў памяці «Майстра і Маргарыту» Булгакава і айтматаўскую «Плаху». Дарэчы, у тэксьце ёсьць непасрэдныя паралелі зь першым творам. Так, слаўтае «рукапісы не гараць» у варыянце «Апакаліпсіс Таісы Бондар» гучыць як «зробленае застаецца». Як бачым, маральна-этычныя прэтэнзіі аўтаркі разыходзяцца з мастацкім выкананьнем.

Цяга да вялікай літаратуры гэтым не абмяжоўваецца. Даніла ўяўляе сабой вылегчаны варыянт Івана Карамазава, а другі разьдзел рамана — гэта проста «Дастаеўскі для пачаткоўцаў». Увогуле, ужо пасьля прачытаньня прыблізна трэцяй часткі тэксту ўзьнікае цьвёрдае перакананьне, што аўтарка задумвала гэты твор як пакліканы ілюстраваць ілюзорную славянскаправаслаўную мэнтальнасьць, хаця насамрэч муляжнасьцю вобразаў, прадказальнасьцю падзеяў і схематычнасьцю кампазыцыі раман нагадвае хутчэй амэрыканскія коміксы.

Нікому ня прыйдзе ў галаву аспрэчваць сьвятую хрысьціянскую ідэю, на якой паўстала і наша культура. Але дэкляраваная маральнасьць, наўмысная этычнасьць ідэі рамана выклікаюць насьцярожанасьць і недавер. Гістэрычная, бажавольная натура галоўных герояў, можа, і адпавядае вобразу «бож'іх людзей», але выглядае фальшывай ці нават сфальшаванай.

Ненатуральнасьць прасякае літаральна кожны радок. Стылістыка фрагмэнтаў, якія апяваюць Марыю з Магдалы, больш дасканалая, яркая, можа, крыху груваcтская, але вельмі цікавая. З другога боку, шчырасьць гэтых пэрыядаў можа быць патлумачаная яшчэ й пэўнай экзатычнасьцю тэматыкі, што аўтарка, дарэчы, старанна падкрэсьлівае, дэманструючы веданьне «мясцовых рэаліяў». Яшчэ Борхес, спасылаючыся на Гібона, пісаў пра тое, што Магамет быў арабам і ведаў, што можна заставацца ім, ня седзячы на вярблюдзе; а вось розныя турысты, фальсыфікатары будуць якраз акцэнтаваць так званы мясцовы каларыт, то бок тых жа вярблюдаў. Дарэчы, хранатоп «рэальных» падзеяў рамана вельмі размыты і значна саступае «паралельнаму» тэксту. Больш за ўсё гэта тычыцца тапанімікі.

Асабліва дзіўнымі падаюцца дыялёгі (дарэчы, у кіно зараз модна мець асобнага аўтара дыялёгаў. Добрая практыка). У іх абсалютна адсутнічае размоўная дынамічнасьць і ствараецца ўражаньне, нібыта героі разважаюць услых. Хаця, можа, аўтарка гэтага і дабівалася. Вобразы Анэлі і Данілы непраніцальныя ня толькі для чытача. Гэтыя героі дбаюць пра ўсясьветную духоўнасьць, а ў рамане зьяўляецца толькі адзін іменаваны пэрсанаж — Фёдараўна (напэўна, павінна сымбалізаваць народ). Астатнія застаюцца натоўпам як для герояў, так, напэўна, і для аўтаркі. Саманадзейнасьць уражвае.

Банальныя сюжэты — заўсёды выпрабаваньне майстэрства пісьменьніка. Наўрад ці аўтарцы раману «Блаславёньне Марыі» трэ было на гэта асьмельвацца. Добра, калі толькі цяжар ідэі не дазволіў рэалізаваць амаль ніводнаму з заяўленых фармальных прыёмаў, а аголеная мараль — штука інтымная, часам аж да непрыстойнасьці.

Іза Беруць

Мікола Зэраў

НАЎЗІКАЯ

...ніжна Навсікая
Струнка дочка феацького царя.

М. Рыльскі

Феацкі квеце, сэрца Наўзікая,
Як промень сонца на пяску марскім!
Перад табою ўбогі пілігрым
І мора пурпуровае бяз краю.

Твой царскі жэст склікае ўмомант зграю
Рабынь, працятых пострахам нямым,
Звыроды й пекнаты праменны німб
Па-над ілбом, яшчэ дзіцячым, зьзяе.

Стаіць зьбянтэжаны бадзяга Адысэй,
Пад чарамі брывоў і доўгіх вей
Забыць гатовы безьмеж мук і гора:

Гаючая, жывая, як раса,
Ружовым пляскам Элінскага мора
Яму сьмяецца радасна Краса.

15/IX 1922

ЛАТАФАГІ

Адысэя, IX, 82-104

З-пад Трои і крывавага туману,
Ад чорных дзён зацятае вайны
Цар Адысэй прыгнаў свае чаўны
На плёсы сонныя ціхмянага ліману.

І там наш гурт зрадзелы, горам гнаны,
Сустрэлі латафагі; сакаўны
Ліст лотаса далі гасьцям яны,
Спажытак нам салодкі і нязнаны.

І елі мы, і забывалі дым,
Сям'ю і род свой, у краю чужым
Да скону ласыя так жыць на дармавіне.

Ды мудры цар ня даў загінуць нам
І сіламоц нас павярнуў айчыне —
Ў навуку іншым людзям і вякам.

2/5 1926

ЛЕСТРЫГОНЫ

Адысэя, X, 80-134

«Тут, цару, дзікі край нясытых лестрыгонаў
Ды іхных служак, што авечак сьцерагуць.
Які закляты шлях, якая каламуць
Цябе занесьлі ў кут нядолі ды праклёнаў?

Ты кажаш: Паліфем!.. Нашчадак Пасяйдонаў,
Ён знаў агонь, а тут — сырое мяса рвуць;
Неўтаймаваны іхны шал. Не прызнаюць
Яны сьвятых гасьціннасьці законаў.

Ня йдзі, застанься тут. Між скалаў ёсьць адмель.
Я ўночы спраўлю твой ставёслы карабель
У край народаў хлебаедных і лагодных.

Сам застануся тут у горы ды бядзе,
Я толькі думкаю да скал памкнуся родных,
Я толькі чайкаю... з табою... па вадзе!»

1926

ΚΑΠΝΟΣ ΤΗΣ ΓΑΙΗΣ

Адысэя, І, 44-61

Шчасьліва, карабелю цемнабокі!
Плыві бязь бед пад цёплы небасхіл —
Да Швабскіх гор, смарагдавых Антыл,
Ў Кабул ці на радзіму пахкай моккі.

Хай доўга не трымаюць цябе докі,
І хай рамантыка тваіх вятрыл
Набудзе хуткасьць чарадзейных брыл,
Якія кідаў волат аднавокі.

Ды ці згадаеш ты ў чужых краях
Той старасьвецкі, паржавелы дах,
Дзе вогнішча тваё каліс палала?

І ці прамовіш з пачуцьцём глухім:
Там цаліною йдуць нарогі і рала,
Там узьнімаецца Ітакі сіні дым?

22/10 1931

ВЭРГІЛІ

Мужык із Мантуі, павольны і смуглявы,
Ускалыханы зь першых дзён сялом,
Уславіў кій і меч, і медзяны шалом,
І ўзьняўся да вяршынь недасягальнай славы.

Бо скрозь агонь і дым усобіцы іржавы
Пабачыў лепшы век і прасьпяваў псалом,
Як спачывае сьвет пад цэзарскім арлом
У злагадным ярме бяссьмертнае дзяржавы.

Той час мінуў — і Рым, і грознага арла
Рука гісторыі да трун павалакла,
Дзе сьпяць усіх часоў ілюзіі й кароны.

Ды ён жыве, і звон Вэргілевых паэм
Дагэтуль сьніцца нам узрыдамі Дыдоны,
Бражджаньнем панцыраў і ўсплёскамі трырэм.

12/III 1933

Пераклаў з украінскай Алег Мінкін

МІКОЛА ЗЭРАЎ (1890-1937) — украінскі перакладчык, літаратуразнаўца, паэт. Перадусім вызначыўся сваімі выдатнымі перакладамі з рымскіх паэтаў — Вэргілія, Гарацыя, Тыбула, Авідыя, Марцыяла. Што тычыцца ўласнай (невялікай) паэтычнай спадчыны, дык Зэрава небеспадстаўна ў свой час называлі «кніжным паэтам» (сам сябе называў ён «бібліяфагам») — мусіць, за схільнасьць да ясных, клясычных формаў, да «кніжных» сюжэтаў, да плястычных вобразаў, маляўнічых апісаньняў. Цяпер Мікола Зэраў, пасьля доўгіх гадоў забыцьця, стаўся адным з самых знаных ва Ўкраіне паэтаў.

Віктар Шніп

***

Незадаволены сабой, як вецер,
Якому нават цесна ў чыстым полі,
Які, сумуючы аб белым сьвеце,
Ня будзе ведаць белы сьвет ніколі,
Бо ён радзіўся тут і тут сканае,
Як пыльная дарога палявая,
Што мёртваю травою зарастае.
Незадаволены сабой і сьветам
Іду дамоў, нібы ў палон здаюся
Спакою, што паэтамі апеты,
Спакою, быццам бы зьмяі баюся,
Але іду дамоў, нібы ўцякаю,
Нібыта грэшнік, што прагнаны з раю...
Іду дамоў і дзе мой дом — ня знаю.
Іду дамоў, як Біблію чытаю.

***

Тваё жыцьцё — туман па-над дарогай,
Якая зарасла даўно травой, —
Тут не цікавіць болей анікога
Апроч хмурын, што плачуць над табой.
І гэты дождж ты любіш за самоту,
Што сееца на травы і кусты,
Змываючы зь лістоты пазалоту
Да чорнай, як вугольле, чарнаты.
Ты зойдзеш да Яе папіць гарбаты
І будзеш ля Яе, як раб, стаяць,
Які заўсёды ў нечым вінаваты,
Якога можна за пятак прадаць.
Ды пойдзеш ты, каб болей не вярнуцца,
Па той дарозе, што даўно ў траве.
І зоркі зь неба ў росы перальюцца
І ў росах цень твой сьветла праплыве.
І будзе ўсё, як і было заўсёды,
Але захоча некалі й Яна
Твайго каханьня і тваёй самоты,
Нібы ў царкве царкоўнага віна...

***

Настрой такі, што ўсё няміла,
І шэры горад, як магіла,
Дзе мы, як прывіды, жывём.

І жоўты сьнег, і белы вецер,
І сонны, як хвароба, вечар
Душу апальваюць агнём.

Агонь жа не стушыць вадою,
Ён быццам крыж па-над царквою,
Якая ў памяці стаіць.

І я іду дамоў з работы,
І ўсьлед сьмяюцца ідыёты,
І сіл няма, каб іх любіць.

БАЙКІ ЖЫЦЬЦЯ. СТРАХ

Працяг са старонкі 13

цу пераможцам і быў урачыста сустрэты ўдзячным народам. Канечне, грамадзяне шанавалі Валадара, яго розум і сілу, але ж разумелі, што сваёй перамогай ён найперш абавязаны Страху.

Яшчэ адну вялікую перамогу здабыла дзяржава ў яе застарэлым канфлікце з суседзямі — дурнымі сьмехавітамі, рэлігіяй якіх была весялосьць. Страхавіты хутка заваявалі гэтую невялікую, кепска арганізаваную краіну. Але неўзабаве было заўважана, што пераможаныя ня надта з таго турбуюцца, бо жывуць нашмат лепш за пераможцаў. І грошай у іх больш, і хлеба, і жывёлы. Яны нават п'юць віно, што было зусім незразумела. І ніхто ў іх нікога не прымушае набываць зь дзяцінства спалоханы выраз твару, кожны сьмяецца, колькі захоча. Нават мае права голасна рагатаць.

Не заўсёды ў жыцьці ўсё адбываецца, як хочацца, нават Валадару. Каб Страхалюд XII ведаў гэта, ён бы не заваёўваў тую бязладную краіну. Сталася так, што амаральныя ідэі пераможаных сьмехавітаў сталі пранікаць у краіну страхавітаў — сьпярша праз войска, а затым — праз гандлёвыя сувязі. Іх падхапіла найперш няўстойлівая частка грамадзтва, — недастаткова выхаваная ў страху моладзь. Раптам некаторыя зь яе ўпадабалі вясёлыя песьні суседзяў і нават пачалі іх сьпяваць. А тады ва ўжытак пайшло віно і тытунь, што ўвогуле было жахліва. І хоць на барацьбу з заганамі змабілізавалі ўсе сілы дзяржавы — ад войска да грамадзкіх памагатых — сексотаў, стукачоў, таптуноў — карысьці было мала. Нягледзячы на суды, затрыманьні, арышты і суровыя выракі, жахлівыя парушэньні прававернай маралі і этыкі не спыняліся. Патрабавалася яшчэ вышэй падняць ролю Страху, ягоных жыватворных ідэяў. Наблізіць іх да народу.

Тады Валадар краіны за кароткі тэрмін пабудаваў у сталіцы вялізны 50-сажневы ансамбаль, які завяршаўся ўгары мармуровым порцікам са зьмешчаным у ім пазалочаным гаршчэчкам Страху. У сонечны пагодны дзень ягоны выпраменьваньні можна было бачыць далёка за межамі Страхалюдыі. Былі ўстаноўленыя сто прэміяў музыкам, мастакам і пісьменьнікам, якія з найбольшай сілаю ўвасобяць у творах залаты воблік Страху. Ужо праз паўгоду роўна сто творцаў былі ганараваныя прэміямі, іх мармуровыя бюсты выставілі ўздоўж алеі гарадзкога парку культуры і страхалюдзтва. Мяжу зь сьмехавітамі абсталявалі дванаццацімэтровай жалезнай заслонай. Перасякаць яе мелі права толькі асабліва ўстойлівыя да сьмеху людзі, якім перад паездкай рабілі ін'екцыю сыроваткі суму. І тым ня менш, падрыўная ідэалёгія і яе матэрыяльная культура шырока пранікалі ў краіну суму і страху. Празь недагляд цэнзараў у друку зьявілася публікацыя аднаго эканаміста, нібыта вясёлы працаўнік болей прадукцыйны за сумнага, — гэткай ерасі ў краіне не было ўжо амаль два стагодзьдзі. Аўтара публікацыі, натуральна, выслалі за мяжу, дзе яго хутка забілі ягоныя ж аднадумцы. Некаторыя, праўда, казалі, што забойства было справай рук страхавітых спэцслужбаў. Але то быў варожы паклёп.

Валадар краіны Страхалюдыі вельмі ўстрывожыўся і ўсе страхавіцкія сілы кінуў на барацьбу з падрыўной ідэалёгіяй. Каб ідэя страху дзейнічала больш эфэктыўна, ён увёў сьмяротную кару нават за самы дробны амаральны ўчынак, калі той выклікаў сьмех. Злачынцаў стала звыш усялякай меры. Асабліва калі ў краіне пачаўся эканамічны спад, а затым крыза, і ня стала чаго есьці. Дайшло да таго, што аднойчы ў сьвяточны дзень на галоўнай плошчы сталіцы сабралася дэманстрацыя за права есьці. (Гэтыя нечуваныя раней прэтэнзіі на нейкія там правы так-

Адам Глёбус

СУАЙЧЫНЬНІКІ-4

Скарынкіны

Скарынкін-бацька вядомы спробаю перакласьці Дантэ на беларускую й напісаць паэму пра Францішка Скарыну. Скарынкін-сын піша вершыкі па-расейску і знакаміты праз згадку ў зацемках Леаніда Галубовіча, дзе названы **славянафілам**. Вось такія сем'і вядуцца ў літаратурных нетрах Меншчыны.

Галубовіч

Чытаеш Галубовічавы зацемкі й пачынаеш баяцца, што й сам пачнеш так пісаць усё пра ўсё бяз складу ды ладу. Кепска, Лёня. Але, чытаючы таго ж Леаніда Галубовіча, пераконваесься — можна, калі моцна пажадаеш, кінуць піць і весела пісаць пра рамантыку запояў. Добра, Лёня.

Эльпер

Кампазытар Яўген Эльпер, зь якім я напісаў песьню «Гары яно гарам, такое каханьне», зьехаў у Ерусалім. Гадоў з восем мы ня бачыліся. Калі пачалася валтузьня і спрэчкі на дзясятыя ўгодкі пасьля выбуху на Чарнобылі, згадаўся тэлефонны званок Эльпера: «Валодзя, мы з табою сягоньня дамовіліся сустрэцца. Тое, пра што я зараз скажу, вельмі сур'ёзна. Табе трэба добра памыцца з мылам, асабліва старанна памый валасы на галаве. А калі будзеш выходзіць, не забудзься надзець шапку». Эльпер паклаў слухаўку, а я падумаў: Жэнік звар'яцеў. На вуліцы сонца, ні хмурынкі. Якая шапка? Прыходжу да Эльпера, а той кажа: «Атамная станцыя выбухнула, а ты па двары бяз шапкі ходзіш». Менавіта так я даведаўся пра катастрофу ад чалавека, зь якім пісаў песьні пра каханьне.

Лось

Мастак і музыка Аляксандар Лось у свой час праславіўся тым, што разам зь Яўгеніяй Ліс адрадзіў старажытнабеларускі тэатар-батлейку. Толькі я распавяду пра іншае... У вузкім коле сяброў Алеся ведалі як вынаходніка геніяльнага апраўданьня сваіх учынкаў. «Я не раблю памылак, бо калі я нешта раблю, дык цалкам пераканаўны ў правільнасьці сваіх паводзінаў. Пасьля я магу прызнаць памылковасьць таго ці іншага ўчынку, але гэта ўжо іншы я, той, які выпраўляе хібы, а ня робіць іх». За гэтыя развагі Алеся Лася празвалі філёзафам Хлусманам.

Вапа

Палітык зь Беласточчыны Яўген Вапа аднойчы бессаромна спытаў: «Чаму вашая і, у прыватнасьці, твая літаратура, у адрозьненьне ад эўрапейскай, не абапіраецца на Біблію й антычную міталёгію?» Што ні кажы, пытаньне ставілася рубам. Давялося прызнаць, што пазбаўляючыся атэізму, я апынуўся не ў хрысьціянстве, а ў паганстве, каля пантэону зь Вялесамі, Перунамі, Русалкамі й Дамавікамі. Мне ўтульна сярод Дзвавікоў і Лесавікоў, сярод Хутоў і Кадукоў.

Славамір Адамовіч

Ёсьць шмат самых розных палітыкаў, чые выказваньні ў абарону беларускай справы й беларускай ідэі выклікаюць у мяне недавер. А вось акт пратэсту Славаміра Адамовіча, калі ён зашыў сабе рот, пераконвае ў шчырым адчаі беларускай душы. Гэты ўчынак яшчэ не асэнсаваны, не ацэнены. Самі сябе ня цэнім і ня любім... Пісаў Купала.

Танк

Максім Танк — беларускі паэт. Гэта бясспрэчна. А які, скажу табе, халодны сум у гэтай, здавалася б, станоўчай бясспрэчнасьці. На працягу ўсяго Танкавага жыцьця чытачы чакалі ад яго крыху іншага. Мудрасьці? Так. Вось зараз Танк скажа... Танк напіша... Танк выступіць... А ён сышоў, так і не сказаўшы самага істотнага — праўды пра самога сябе, праўды пра лёс Бацькаўшчыны. Максім Танк застаўся беларускім паэтам, якому дазвалялася расказваць анэкдоты Хрушчову й Брэжневу, і ня больш.

Броўка

Функцыянэр ад графаманіі, якому ў юнацтве лёс падараваў адзін лірычны вершык, Пятрусь Броўка і перад самым сконам крэмзаў радкі, што праслаўлялі савецкі лад жыцьця. Але сьмерць прыйшла, і чарговыя куплеты пра камунізм засталіся недапісаныя... Нашто чапаць мінулае, імхом парослае? Згінула, прапала, памерла... Сівы сухенькі дзядок у вялізных акулярах — такім я запомніў Броўку — быў найвялікшым майстрам дзяліць і перадзельваць матэрыяльныя даброты сярод членаў саюзу савецкіх пісьменьнікаў і супрацоўнікаў Акадэміі навук. Сёй-той, хто выхопліваў кавалкі з Броўкавай рукі, згадае вершык пра тое, як «пахне чабор» — маўляў, твор варты красавацца ў хрэстаматыях. Хоць чабаровы водар і бяз Бровак выдатны. Дагэтуль у школе прымушаюць вывучаць графаманію Пятра Ўсьцінавіча...

Пташнікаў

Да Івана Пташнікава я заўсёды ставіўся з павагаю. Пташнікаў належыць да майго любімага пакаленьня беларускіх літаратараў, так званага філялягічнага. Ён пачынаў разам з Быкавым, Караткевічам, Стральцовым. Дакладна заўважыў Леанід Галубовіч: талент Пташнікава недаацэнены. І дарэмна Някляеў кажа, што ў Пташнікава морда паліцая, непраўдзівая тое й абразьліва. На гэтым камплімэнты сканчваю. Аднойчы Іван Пташнікаў спытаўся: адкуль я даведаўся, што ў майго героя пад белай шапкаю зь мяккім брылём — лысіна дый яшчэ з заграбонам. Я па маладосьці сумеўся й выкрасьліў апісаньне. А сёньня адкажу так: я даведаўся пра заграбон з той самай крыніцы, адкуль Гогаль дазнаўся, што прырода рабіла Сабакевіча вялікай сякерай.

Галубовіч і Сыс

З запойнага п'яніцы й паэта Леанід Галубовіч ператварыўся ў добрасумленнага літаратурнага чыноўніка. Штогод улетку ён езьдзіць на вакацыі ў сваю вёсачку Вароніна, дзе некалі соладка пілося й добра пісалася. Цяпер лепшае, што выходзіць з-пад Галубовічава пяра — гэта ўспаміны пра час, калі ён быў выдатным паэтам. Чытаючы Галубовіча, спрабую ўявіць Сыса, які ажаніўся, кінуў жлукціць гарэлку, уладкаваўся на працу, выхоўвае дачку й начамі за кубачкам кавы піша мэмуары пра рэвалюцыйную маладосьць, пра змаганьне за беларушчыну. Не атрымліваецца. Мроіцца іншае. П'яны Толік памірае пад плотам, а плот зусім канкрэтны — каля бровару на вуліцы Максіма Багдановіча.

Харэўскі

У «Нашай Ніве» Сяргей Харэўскі робіць спробу пераглядзець гісторыю беларускага мастацтва XX стагодзьдзя. А ў яго не атрымліваецца. Ён выбраў сто твораў сотні розных мастакоў. І кожны другі твор, як і кожны другі мастак, да ўласна беларускага мастацтва мае вельмі сумнеўнае дачыненьне. Калі б расеец Рэпін намаляваў яшчэ сотню беларусаў, усё адно ня стаў бы беларускім мастаком, як не назавеш Някрасава нашым паэтам, хоць і ён стварыў партрэт беларускага мужыка з каўтуном. Помнікі Леніну й Перамозе ў Менску і Кацярыне II у Вільні — прыклады з гісторыі таталітарнага грамадзтва і імпэрыі, а ніяк не мастацтва. Шагал, Малевіч, Суцін і Стрэмінскі вельмі зьдзівіліся б, калі б даведаліся, што яны беларускія мастакі. Бялыніцкі-Біруля сам адмовіўся ад званьня заслужанага дзеяча беларускай культуры пад час вайны, бо заслужанаму Расейскай Фэдэрацыі давалі лепшы паёк. Напісаўшы пра мноства твораў, Харэўскі не адказаў на самае асноўнае пытаньне. Які твор мастацтва можа паказаць Беларусь XX стагодзьдзя? Каб такое пытаньне задалі мне як літаратару, я назваў бы кнігу Максіма Багдановіча «Вянок». Пытаньне пра твор мастацтва застаецца за Харэўскім.

сама былі кантрабандай увезеныя з краіны сьмехавітаў). Валадар абкружыў войскам плошчу і перад сьвятыняй Страху наладзіў дэманстрантам крывавую лазьню. Былі сотні забітых і яшчэ болей параненых. Улады той лік перабольшылі ў дзясяткі разоў — у адпаведнасьці зь сьвятой і непарушнай ідэяй Страху. І падзейнічала. Усе ўбачылі, што Страх па-ранейшаму мае сілу і не абыякую. Пачаліся размовы, што ня варта супраць яго выступаць, што перамогі ўсё роўна ня будзе, што трэба шукаць кансэнсус з Валадаром. Страх непераможны, бо ў ім ёсьць нейкая неспазнаная сатанінская сіла. Гэта ўвогуле было падобна на праўду. І ўсё адно людзі хацелі есьці, а есьці не было чаго. Даведзеныя да адчаю, яны ўжо нікога ў краіне не баяліся — ні спэцфармаваньняў, ні тайнай паліцыі, ні Валадара, — яны толькі не маглі перамагчы ў сабе прыроджанае, геннае пачуцьцё Страху. Гэта, між іншым, выдатна разумеў і Валадар, які старанна ўдасканальваў сьвятыню. Група ляўрэатаў-інжынэраў спраектавала на плошчы цэлы інжынэрна-тэхнічны комплекс вакол п'едэсталу Страху. Порцік наверсе пакрылі бранявым каўпаком, наладзілі лазэрнае забесьпячэньне зь нябачным, але дужа эфэктыўным выпраменьваньнем — у інтарэсах бясьпекі. У космас запусьцілі адмысловы спадарожнік Страху, які дзень і ноч кружыў над плошчай, адганяючы ад яе нават вераб'ёў; тыя зь іх, што пераскалі па-дурному мяжу, адразу ж мёртвымі падалі на брук. У сутарэньнях на глыбіні ста і больш мэтраў сядзелі дзяжурныя апэратары, — утыкнуўшыся ў свае экраны, яны пільнавалі комплекс ад магчымай дывэрсіі.

І тады ў горадзе паявіўся Мірон.

Гэта быў малады хлапец родам з самай галоднай правінцыі, ён валодаў неверагоднымі здольнасьцямі. Вырасшы ў лесе, мог узьлезьці на самае высокае дрэва, нават на голы ствол пальмы. Як ён тое рабіў, ніхто ніколі ня бачыў. Звычайна яго заўважалі, калі ён ужо быў наверсе і шпурляў адтуль какосавыя арэхі, якія вясёла падбірала дзятва. Характарам ён быў сваволянік.

І вось аднойчы па горадзе панесьліся чуткі, што на плошчы ў паўдзён адбудзецца штосьці неверагоднае. Людзі зранку пачалі зьбірацца да плошчы; блізка да ансамблю Страху не пушчала ахова. Здаля людзі назіралі, любаваліся зіхаценьнем залатога порціку, у якім зьзяў непераможны, сьвятарны Страх. Улады, вядома ж, не гублялі пільнасьці, узмацнілі ахову. Сотня закамуфляваных у жабскі колер «гарылаў» сачыла за публікай. Перад экранамі ў сутарэньнях гарбаціліся дзяжурныя. У дывэрсію ці сабатаж мала хто верыў — гісторыя краіны яшчэ ня мела выпадку, каб нехта пераадолеў вялікі татальны Страх або самохаць наблізіўся да яго.

Але во ў паўдзён, як гадзіньнік на крэпасьці адзваніў 12 разоў, усе зь перавулкаў, вуліц, дахаў і вокнаў згледзелі, што ля залатога порціку паявіўся чалавек. У сьветлай сарочцы, бяз шапкі, стаіць і штосьці махае ўсім уніз. І нават крычыць штось — зусім, аднак, ня сумнае.

Людзі не разумелі, што адбываецца. Не разумела ахова, якая замітусілася ў паніцы. З завулкаў, ад сквэру і палацу Валадара на злыдня нацэлілі рулі дывізіёны «Градаў», «Тунгузак», сотні руляў АК. Але ніхто не адважваўся пульнуць, бо там жа была сьвятыня — Страх. А хлопец тым часам штосьці там пакалупаўся, нахіліўся, і ўсе ўбачылі, як зьверху, куляючыся, бы какосавы арэх, ляціць уніз знаёмы кожнаму са школьных падручнікаў гаршчэчак Страху. Дапяўшы бруку, той з грамавым ляскатам разьбіўся на дробныя аскялёпкі.

Пасьля сэкундавага палярушу ўсе, хто быў блізка, кінуліся да тых аскялёпкаў — ці ацалеў хоць Страх? Ды дзе там — не аказалася ніякага Страху. Сярод груды аскепкаў ляжала на камянях жменька нейкай рудой зямлі — і ўсё. Калі, можа, гэта і быў некалі Страх, дык яго даўно стачылі мурашкі. А можа, ніколі й не было ніякага страху. Першы, ўмомант звар'яцеўшы, гучна зарагатаў, бы стары мул, начальнік валадарскай аховы, гарылападобны палкоўнік. За ім зьдзічэла, па-вар'яцку заіржалі яго падначаленыя — падпалкоўнікі, маёры, капітаны, лейтэнанты і прапаршчыкі, тайныя і яўныя сексоты, стукачы і таптуны, ахоўнікі. У дзікім істэрычным рогаце зайшоўся ўвесь зьблытаны, перамяшаны, шматслоўны галодны люд. Людзі сьмяяліся, абдымаліся, рагаталі, сьцяміўшы, што доўгае валадарства страху скончылася.

Да пачатку новага валадарства — Сьмеху — заставалася небагата часу. Ды людзі ня ведалі пра тое.

ПІВА ЗА БЕЛАРУСЬ

Адразу прашу прабачыць за магчымыя памылкі — на «тарашкевіцы» пішу ўпершыню. Можа, і сёньня не наважыўся б, але надта ж піва люблю. Лепшыя гатункі:

1. «Траецкае»
2. «Старажытнае»
3. «Менскі бровар»
4. «Спадчына»
5. «Бурштын Беларусі»
6. «Крыніца» (тая, што была без усялякіх лічбаў)

Усе адзначаныя гатункі я ўпадабаў даўно і, спадзяюся, надоўга. Патлумачу. У цёплы ці сьлякотны дзень аддаю перавагу сьветламу. Узімку, калі марозна, — цёмнаму. Сам-насам звычайна спажываю ня болей за літар. Зь сябрамі — колькасьць куфляў ці пляшак імкнецца да бясконцасьці, абмежаванай наяўнымі разліковымі білетамі.

Што да «піўных» страваў, то лічу — цяжка знайсьці сярод звыклых для нас, беларусаў, харчовых прадуктаў і вырабаў той, што не пасуе да піва. Але на мой густ, найлепшымі зь іх можна вызначыць: *усе вэнджаныя вырабы*, найперш — кумпяк, паляндвіца (асаблі́ва падсушаная) і «проста» сала, рыба; далей — смажаныя бульба, мяса (усялякае), грыбы, дранікі, яечня са скваркамі і безь іх; далей — розныя вырабы зь мяса — і кілбасы, і сальцісоны, і квашаніна; сыры і сырчыкі — ад плаўленага да «Ракоўскага». Сьпіс можна доўжыць і доўжыць. Недзе ў другой яго палове я б зьмясьціў арэшкі, чыпсы, палачкі, печыва. Сёньняшнюю «воблу» я наўмысна ня згадваю. Далібог, вы, шаноўныя, мелі б рацыю, калі б папрасілі вызначыць яшчэ і самую «піўную» страву.

Раман Станкевіч, Менск.

P.S. Забыўся вызначыць «найгоршы» гатунак піва. «Найгоршы» падаю ў двукосьсі, бо, на маю думку, да піва гэты прыметнік ніяк не дапасуецца. Але ўсё ж мушу назваць «Жыгулёўскае».

Ідэал піва (на мой асабісты густ) — «Старажытнае» — возьмем за 100 адсоткаў.

1. «Старажытнае» (Менск-Беларускі) 100
2. «Трасцкае» (М) 95
3. «Портэр» (М) 90
4. «Леў» (М) 89
5. «Аліварыя» (М) 80
6. «Князь Рагвалод» (Полацак) 75
7. «Жыгулёўскае» (М) 75
8. «Чорны прынц» (Ліда) 70
9. «Кароль хмелю» (Ліда) 60
10. «Клясычнае» (Ліда) 55

Самае дрэннае — разьліўное з бочак на вуліцы. Яго спажываньне — рызыка для здароўя. Я п'ю піва толькі з бутэлькі і знаходжу ў гэтым ні з чым не параўнальны кайф. Пры гэтым пажадана, каб гучала беларуская песьня (Данчык, напрыклад). Піва не гарэлка, таму мне няма розьніцы, адзін я яго смакую або з усёй Беларусяй адначасова. І ўвогуле, бутэлька добрага беларускага піва пасьля вячэры — добрая ўзнагарода сабе за пражыты дзень.

Анатоль Грыхуцік, Менск

Сапраўдны густ піва я зьведаў у 1994 годзе на вучобе ў Мюнхене, і з тых часінаў лічу сябе ня горшым знаўцам піва. Зь беларускага піва для мяне па-за канкурэнцыяй — «Стары замак», «Чорны прынц» (Ліда), «Граф Чапскі», «Портэр» (Менск), «Рэчыцкае» (Рэчыца). А найгоршае, што каштаваў апошнім часам, мусіць — «Вечаровае» (Баранавічы). Дарэчы, піць піва, лічу, трэба выключна камандай. П'ю часьцей у бары, зрэдчас на вуліцы, каля фантану ў парку. Немцы прызвычаілі піць піва з кілбаскай вэнджанай — па магчымасьці так і раблю. Лічу, што піва — напой багоў, дзеля чаго і раблю шторaз узыходжаньне з куфлем піва. Тага ж самага зычу ўсім аматарам беларускага піва.

Уладзімер Аніськевіч, Баранавічы

Беларускі гіт-парад

(Студзень, люты, сакавік)

1. NRM. Пашпарт грамадзяніна NRM. Ковчег
2. Крыві. За туманам. Ковчег
3. Нейрадзюбель. Охотник и сайгак. Пан-рэкардз
4. Уліс. Ратуйце вашыя душы. Саціс
5. Крама. Што дапаможа нам? Ковчег
6. Новае Неба. Выбранае. Саціс
7. Палац. Дарожка. Пан-рэкардз
8. Мясцовы час. Слота/Мой дом. БМА
9. Žygimont Vaza. Der dritte Krieg. БМА
10. Троіца. Troitsa (аўдыёкасэта, 1999 г.)

Гіт-парад складзены паводле вынікаў продажу:
— праз сыстэму «Касэты — поштай»;
— у шапіку ў пераходзе станцыі мэтро «Інстытут культуры»,
у кіёску «Карона»;
— у Віцебску ў кіёсках фірмы «Саюз»;
— у Гомелі ў краме «Audio-Box» па вул. Першамайскай, 23;
— у Маладэчна ў кіёску ТБМ (на чыгуначным вакзале).

Фірмы, якія жадаюць пашырыць свой асартымэнт беларускімі запісамі, могуць зьвяртацца: 220085, Менск, а/с 5, Віталь

Паштовая скрынка

Андрэю Б. з Гомеля. Вось шэраг адрасоў, якія могуць быць Вам карысныя:

— Каардынацыйны камітэт беларусаў Канады:
Belarusian Canadian Coordinating Committee
54 Mary Street, Barrie, Ontario L4N 1T1, CANADA

— Апостальскі візытатар для беларусаў-каталікоў усходняга абраду:
Apostolic Visitor for Belarusians, Marian House.
Holden Ave. London N12 8HY, ENGLAND

— газэта «Беларус»: 204 Ave. N. Brooklyn, NY 11230, USA

Што да Рады БНР, дык ці досыць важнае пытаньне, каб турбавацца?

Вельмі зручна таксама зьвязвацца праз электронную пошту — хутка і танна, або нават бясплатна, калі ў Вас ёсьць такая магчымасьць. Пытайцеся ў людзей іх электронныя адрасы.

Марку Р. з Асіповічаў. Чакаем ад Вас прозы і фэльетонаў. Дарэчы, на Вашым лісьце штэмпэль: СССР Могилев ОПП.

Канстанціну К. зь Віцебску. Чамусьці ствараецца ўражаньне, што ўсе гэтыя сьмяшынкі - «пстрычкі» — з барадой.

Марыі Л. зь Вялейкі. Для нас было б цікава надрукаваць такое прыватнае ліставаньне, але ўнутраная сьпіраль эпістalярнага жанру раскручваецца толькі тады, калі друкуюцца ня два лісты, а чатыры, пяць, больш.

Кастусю Т. зь Менску. Наш час людзей прывучыў няспынна шукаць найноўшага, сьвежага, раней невядомага. Ды гэта й прыродны абарончы рэфлекс наш беларускі (народу, які каланізатары заўсёды імкнуліся прытрымаць зззаду, у архаіцы, у мінуўшчыне) — вельмі войстра стараецца трымацца на хвалі сучаснасьці. Вы нам прыслалі маралізацыю Міколы Гогаля, а нам, па шчырасьці, і браца чытаць іх ня хочацца — бо гэта старадаўнае, бо невядомае, бо з расейскай мовы перакладзенае. І на якую старонку газэты такое паставіць? У «Шуфлядy» — маралісты ўкрыўдуюць, у «Словы» — спабаватае яно як для літаратуры, дарма што Гогалева. Хіба што падрыхтаваць нумар пра «даўнія й сучасныя зтыкі й маралі». Бо ж мы маем толькі 16 старонак — і яшчэ менш рубрык.

Уладзімеру А. з Баранавічаў. Заняткі Беларускага Калегіюму па дыстанцыйнай сыстэме навучаньня для нестацыянарных жыхароў маюць распачацца на пачатку наступнага году. Тэл. для даведак: 256-36-13

16 красавіка 1909 году

М.Капыль, Мен. губ. Слуцк. пав. — 6 апрыля ў мяшчанскай управе быў сход мяшчан, татараў і жыдоў аб будоўлі гарадзкога вучылішча ў Капылі. Трэба было падпісацца, што мяшчане дадуць на гэта грошы. Многія зь мяшчан не хацелі і слухаць, крычучы: «На што нам гэта вучылішча! Будзе з нас і тых, што ёсьць!» Людзі, што клапоцяцца аб прасьвеце нашага мястэчка, Раман Малевіч, мешчанін (ён сваімі стараньнямі выстукаў і першыя капыльскія вучылішчы, двухклясное і дзявочае) і жыд Наха Клейнборт, як мага, угаварывалі цёмных мяшчан на добрую справу... У канцы, аднак, угаварылі і траха ня ўсе мяшчане згадзіліся падпісацца на будоўлю гарадзкога вучылішча ў м. Капылі па 2 руб. 75 к. з хаты. (Татары і жыды то і без угаварваньня сагласны!) Крыўда, што гэтак туга прабіваецца сьвятло ў цёмны народ наш. На гарэлку то шмат болей і лягчэй дабудзе грошы кожны капылянін і не шкадуе, а на вучылішча дык не!

Цішка Гартны.

В.Ставок, Пінскага пав. Мен. губ. У нашым павеце народ такі цёмны і грубы, як, бадай, нідзе не спаткаеш. Мужыкі толькі тое і ведаюць, што ўсю зіму і ўсё лета сядзяць у сваім балоце ды п'юць гарэлку; п'юць страшэнна — як ваду, нягледзячы, што гэта вялікія грошы каштуе. Напрыклад, у адной Ставоцкай манапольцы (трэцяга разраду) у 1907 годзе выпіта 35 тысяч 544 бутэлькі гарэлкі — бяз мала на 16 тысяч рублёў. А за гэтыя грошы можна было б збудаваць і падтрымліваць пяць найлепшых школ, лічачы на кожную па тры тысячы.

Апроч манапольккі ёсьць яшчэ піўная і два шынкі, дзе таксама таргуюць гарэлкаю і бадай, што ня менш зарабляюць, як і самая манаполька. Ня дзіва пасьля гэтага, калі тут патрапіць хто што ўкрасьці ў суседа, або разьбіць каму галаву. П'яному, кажучь, і мора па калены, а хто п'е, той мала мае.

І.Верабей.

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

М. Васілішкі Лідзк. пав. Віл. губ. Я.К.: вы самі пішаце нам словы не беларускія! Выкладаць рэлігію мар'явітаў ня маем як. «Песьню галоднага» — цэнзура не прапусьціць.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

Хлопцы зь «Белага легіёну», адгукніцеся! Ёсьць жаданьне з вамі супрацоўнічаць. Тэл.: 274-86-43, Анатоль (увечары)

Дом, гаспадарчыя пабудовы, прысядзібны ўчастак, сад у Мядзельскім раёне. Да 1000 у.а. Тэл. у Паставах: 37-349

Відэа «Пяты элемэнт» па-беларуску (130 хв.). Касэта — 710 тыс. р. або запіс на Вашую касэту – 310 тыс. р. Майстар – 25 у.а. Указанае + 50 тыс. р. (перасылка) на адрас: 220107, а/с 150, Станішэўскаму Віталю Валянцінавічу; указаць імя па бацьку

Дакумэнтальная здымка «Пазьняк на працэсе дзяцей хлусьні» (65хв.) (суд над Азаронкам). Касэта — 550 тыс. р. або запіс на Вашую касэту — 200 тыс. р. Указанае + 50 тыс. р. (перасылка) на адрас: 220107, а/с 150, Станішэўскаму Віталю Валянцінавічу; указаць імя па бацьку

Калі хочаш жыць, як у Польшчы, выбірай Пазьняка, як у Расеі — Чыгіра. Хочаш жыць горай, чым цяпер, не галасуй. Вячаслаў Мілкоўскі

Vinšuju paspolstva z 325-mi ŭhodkami elekcyi Jana III Sabieskaha. Žyvie Reč Paspalitaja! Žyvie VKŁ!

Спосабы нарошчваньня цягліцаў бяз «хіміі» і трэнажораў, памяншэньня вагі. Капэрта са зв/а + купон б/а. Ком Ганна, 246012, Гомель-12, а/с 143

«А пісар земскі мае па-руску ЛІТАРАМІ і словамі рускімі пісаці». Статут ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА, 1588

КАЦІК (Культурна-асьветніцкі цэнтар імя Караткевіча) выказвае ўдзячнасьць Генадзю Сагановічу за дасланыя часопісы. Да незалежных выданьняў: па магчымасьці дасылайце нам сваю прадукцыю. 211030, вул. Міра, 57-55, Ворша

КАЦІК запрашае ўсіх аршанцаў, хто ўсьвядоміў сябе беларусам, штопятніцу а шостай вечара. Тэл.: 4-71-07

Vinšuju pačesnaje panstva z 390-mi ŭhodkami ŭtvareńnia Trybunału skarbavaha. Žyvie Vialikaje Kniastva!!! Vaŭžyniec

Касэта «Беларускія маршы і песьні». 435 тыс. р. + 30 тыс. р. (перасылка) на адрас: 220107, а/с 150, Станішэўскаму Віталю Валянцінавічу; указаць імя па бацьку (іншае – у Супрановіча)

Biełaruskaha paeta Ŭładzisłava Javara vinšuju z Dniom narodzinaw. Chutčejšaj svabody i realizacyi planaw! Mielnikaw

Былі тут татары й палякі, швэды й французы, немцы й расейцы. Кожны зь іх нешта пакінуў беларусам: татары — бізун, палякі — халеру, французы — пранцы, немцы — штунду, расейцы — зьнявагу маці ў лаянцы (Беларусь у гістарычным дзяржаўным і рэлігійным жыцьці. Буэнас-Айрэс, Аргентына)

Алесь Будзько! Дзякуй за фотаздымкі! Віншуем цябе з народзінамі беларусіка! Змагайся, не спыняйся! КАЦІК& Mielnikaw

КУПОН БЯСПЛАТНЫЯ ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

Запоўніце гэты купон, і мы надрукуем Вашу абвестку (ня больш за 15 словаў) бясплатна. 220050, а/с 537

Тэкст ______________________________

____

Імя і прозьвішча ______________________________

Адрас, тэлефон ______________________________

«Наша Ніва» незалежная газэта, заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991. Галоўны рэдактар Сяргей Дубавец. Рэдактар выпуску Андрэй Дынько. Мастацкі рэдактар Сяргей Харэўскі. Набор Аляксандры Макавік. Выдавец: рэдакцыя газэты «Наша Ніва». Заснавальнік Павал Жук. Адрас для допісаў: 220050 Менск а/с 537. Tel/fax (017) 227-78-92 E-mail: niva@user.unibel.by http://members.xoom.com/Nasa_Niva.

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. Наклад 2867. 8 палос фарматам А2. Нумар падпісаны ў друк 18⁰⁰, 11.04.1999. Друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, праспэкт Францішка Скарыны, 79. Замова N1670

Кошт свабодны.

Пасьведчаньне аб рэгістрацыі пэрыядычнага выданьня N 581 ад 4-га ліпеня 1996 г., выдадзенае Дзяржаўным камітэтам па друку Рэспублікі Беларусі. Юрыдычны адрас: г. Менск, пр. газэты «Известия», д. 8, кв. 173.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

У наступным нумары чытайце: другую частку трыпціху Васіля Быкава «Байкі жыцьця» «Сьмех»; падборку матэрыялаў пра курдзкае змаганьне; апавяданьне Паўла Севярынца «Салют герою».

Наступны нумар газэты выйдзе 26 красавіка.